

ut quomodo Græci post Septuaginta Translatōres, Aquilam et Symmachum et Theodotionem legunt, vel ob studium doctrinæ suæ, vel ut Septuaginta magis ex collatione eorum intelligant : sic et isti saltem unum post priores habere dignentur interpretem¹. Legant prius, et postea despiciant : ne videantur, non ex iudicio, sed ex odii præsumptione ignorata damnare. Prophetavit autem Isaias in Jerusalem, et in Judæa, necdum decem tribubus in captivitatem ductis : ac de utroque regno, nunc commistim, nunc separatim, textit oraculum. Et

¹ Idem ms. *Interpretum*, non diverso sensu.

² Huc refer quæ de Judæis illudentibus et calumniantibus Scripturas Christianorum dicuntur ab eodem Hieronymo præfationibus in Josue, in Paralipomena, et in Psalterium ex Hebr. Latine

et post Babyloniam captivitatem reditum populi significet in Judæam : tamen omnis ei cura de vocatione gentium, et adventu Christi est. Quem quanto plus amatis, o Paula et Eustochium, tanto magis ab eo petite, ut pro obtreccatione præsentis, qua me indesinenter æmuli laniant, ipse mihi mercedem restituat in futuro : qui scit me ob hoc in peregrinæ linguæ eruditione sudasse, ne Judæi de falsitate Scripturarum Ecclesiis ejus diutius insultarent³.

redditum rogatu Sophronii. MART.

³ Nulla capitulorum series exstat in prophetas, saltem ad Hieronymianam versionem accommodata.

INCIPIT

LIBER ISAIÆ PROPHETÆ.

(Cap. I). Visio Isaiæ filii Amos, quam vidit super Judam et Jerusalem in diebus Oziæ, Joathan. Achaz, et Ezechia, regum Juda. Audite, cæli, et auribus percipe, terra, quoniam Dominus locutus est. Filios enutrivit, et exaltavit : ipsi autem spreverunt me. Cognovit bos possessorem suum, et asinus præsepe domini sui : Israel autem non cognovit, populus meus non intellexit. Væ genti peccatrici, populo gravi iniquitate, semini nequam, filiis sceleratis ! Dereliquerunt Dominum, blasphemaverunt Sanctum Israel, abalienati sunt retrorsum. Super quo percutiam vos, ultra addentes prævaricationem ? Omne caput languidum, Et omne cor mœrens. A planta pedis usque ad verticem,

¹ Ita mss. codices Bibliorum Colbertinus, Aniciensis, Corbeiensis unus n. 12, et duo S. Germani a Pratis num. 5 et 164, ad horum quoque normam Regius codex emendatus visitur. Præterea eandem lectionem retinent quinque vetustiora exemplaria mss. Comment. S. Hieronymi in Isaiam prophetam. Codices illi sunt, primus Corbeiensis litteris Longobardicis descriptus ; secundus abbatie Cluniacensis eleganter exaratus et optimæ notæ : tertius Sorbonicus n. 674, Colbertinus num. 186, quintus denique Sylvæ majoris prope Burdigalam. Tamen in Sorbonico exscriptor posuit *adipæ* pro *adipe* cum superiori lineola compendiaria accusativi casus. Cætera omnibus æqualia sunt. Hæc ideo annotamus, quod in utroque Canone Hebr. veritatis, Carcassonensi scilicet, et San Germanensi nostro, alia lectio reperiatur, id est, *Plenus sum holocausto arietum, et adipe pinguium ; et sanguinem vitulorum, et agnorum, et hircorum nolui*. Quibus concinunt Hebr. hodiernus, ac cunctæ Orientalium versiones : necnon Comment. Hieronymi textus sacer in editis libris. Verum nihil in hac parte

non est in eo sanitas : Vulnus, et livor, et plaga tumens, non est circumligata, nec curata medicamine, neque facta oleo. Terra vestra deserta, civitates vestræ succensæ igni : regionem vestram coram vobis alieni devorant, et desolabitur sicut in vastitate hostili. Et derelinquetur filia Sion ut umbraculum vineæ, et sicut tugurium in cucumerario, sicut civitas quæ vastatur. Nisi Dominus exercituum reliquisset nobis semen, quasi Sodoma fuisset, et quasi Gomorrha similes essemus. Audite verbum Domini, principes Sodomorum, percipite auribus legem Dei nostri, populus Gomorrhæ. Quo mihi multitudinem victimarum vestrarum ? dicit Dominus. C plenus sum : Holocausta arietum¹, et adipem pinguium.

prævalet Hieronymianæ auctoritati, qua firmatur evidentissime lectio superiorum codicum mss. Vulgatæque nostræ Latinæ. Dum enim præsentem locum edisserit S. Doctor l. i Comment. manifeste declarat, quare Deus plenus dicatur : « Omnis ergo, inquit, capituli hujus continentia, usque ad eum locum ubi ait, *Judicate pupillo, etc.*, respuit sacrificia victimarum et Evangelii obedientiam docet esse super sacrificium (1 Reg. xv, 22). Quodque intulit : *Plenus sum* : hoc sensu est accipiendum ; nulla re indigeno : *Domini est terra et plenitudo ejus* (Psal. xxiii, 1). Unde et nos omnes de plenitudine ejus accepimus (Joan. i, 16). » Vide ergo ex sententia S. Hieronymi Deum hic plenum dici, non holocaustis et adipe pinguium, sed majestate, gratia, sufficientia, ac veritate. Porro quantam præsentem utilitatem legentibus distinctiones per membra divisæ, vel ex hoc loco facile pervidebis : nam, subtractis hujusmodi divisionibus, sensus et ordo rerum prorsus confunditur : quod in pluribus editis ac mss. libris contigisse satis exstat probatum ex iis quæ modo attulimus. MART.

agnem vitulorum, et agnorum, et hircorum nolui.
 niretis ante conspectum meum, quæsit hæc de manibus vestris, ut ambuletis in atris meis?
 ratis ultra sacrificium frustra : sum abominatio est mihi.
 niam, et Sabbatum¹ et festivitates alias feram,
 i sunt cœtus vestri ;
 as vestras, et solemnitates vestras ; odivit na mea :
 eunt mihi molesta, laboravi sustinens.
 extenderitis manus vestras
 am oculos meos a vobis :
 multiplicaveritis orationem, non exaudiam :
 as vestræ sanguine plenæ sunt.
 ni, mundi estote,
 te malum cogitationum vestrarum ab oculis is :
 te agere perverse,
 te benefacere :
 e iudicium,
 enite oppresso,
 ate pupillo ;
 idite viduam.
 te, et arguite me, dicit Dominus :
 nt peccata vestra ut coccinum,
 nix dealbabuntur :
 fuerint rubra quasi vermiculus, velut lana erunt.
 eritis, et audieritis me,
 terræ comedetis.
 i nolueritis, et me provocaveritis
 acundiam :
 us devorabit vos, quia os Domini locutum
 lo facta est meretrix civitas fidelis, plena icii?
 ia habitavit² in ea, nunc autem homicidæ.
 im tuum versum est in scoriam :
 a tuum mistum est aqua.
 es tui infideles (*Al.* inobedientes), socii fu-
 a :
 s diligunt munera, sequuntur retributiones.
 non judicant :
 isa viduæ non ingreditur ad eos.
 hoc ait Dominus exercituum fortis Israel :
 nsolabor super hostibus meis,
 dicabor de inimicis meis.
 ertam manum meam ad te,
 oquam ad purum scoriam tuam,
 eram omne stannum tuum.
 tuam iudices tuos ut fuerunt prius,
 isilarios tuos sicut antiquitus :
 e vocaberis civitas justi, urbs fidelis.
 iudicio redimetur.
 ucent eam justitia :
 iteret scelestos, et peccatores simul,
 i dereliquerunt Dominum, consumentur,
 lentur enim ab idolis quibus sacrificave-
 et erubescetis super hortis quos elege-
 ueritis velut quercus (*Al.* erunt enim quasi

terebinthus) defluentibus foliis,
 et velut hortus absque aqua.
 Et erit fortitudo vestra, ut favilla stuppæ,
 et opus vestrum quasi scintilla,
 et succendetur utrumque simul,
 et non erit qui exstinguat.
 (*Cap. II.*) Verbum³, quod vidit Isaias, filius Amos,
 super Judam et Jerusalem.
 Et erit in novissimis diebus præparatus mons do-
 mus Domini in vertice montium,
 et elevabitur super colles,
 et fluent ad eum omnes gentes.
 Et ibunt populi multi, et dicent :
 Venite, ascendamus ad montem Domini, et ad do-
 mum Dei Jacob,
 et docebit nos vias suas,
 et ambulabimus in semitis ejus :
 Quia de Sion exhibit lex,
 et verbum Domini de Jerusalem,
 Et iudicabit gentes,
 B et arguet populos multos,
 et conflabunt gladios suos in vomeres,
 et lanceas suas in falces :
 Non levabit gens contra gentem gladium,
 nec exercebuntur ultra ad prælium.
 Domus Jacob, venite,
 ambulemus in lumine Domini.
 Projecisti enim populum tuum, domum Jacob :
 quia repleti sunt ut (*Vulg. tac. ut*) olim,
 et augures habuerunt ut Philisthim.
 et pueris alienis adhæserunt.
 Repleta⁴ est terra argento et auro :
 et non est finis thesaurorum ejus,
 Et repleta est terra ejus equis,
 et innumerabiles quadrigæ ejus.
 Et repleta est terra ejus idolis :
 opus manuum suarum adoraverunt quod fece-
 runt digiti eorum.
 Et incurvatus est (*Vulg. incurvavit te*) homo, et
 humiliatus est vir :
 ne ergo dimittas eis.
 Ingredere in petram :
 abscondere fossa homo a facie timoris Domini,
 et a gloria majestatis ejus.
 Oculi sublimis hominis⁵ humiliati sunt,
 et incurvabitur altitudo virorum,
 exaltabitur autem Dominus solus in die illa.
 Quia dies Domini exercituum super omnem super-
 bum, et excelsum,
 et super omnem arrogantem, et humiliabitur.
 Et super omnes cedros Libani sublimes et erectas,
 et super omnes quercus Basan.
 Et super omnes montes excelsos,
 et super omnes colles elevatos.
 Et super omnem turrem excelsam,
 et super omnem murum munitum.
 Et super omnes naves Tharsis,
 et super omne quod visu pulchrum est.
 D Et incurvabitur sublimitas hominum,
 et humiliabitur altitudo virorum,
 et elevabitur Dominus solus in die illa :
 et idola penitus conterentur :
 Et introibunt in speluncas petrarum, et in vora-
 gines terræ,

etur S. Pater hanc præferre in Commenta-
 tionem, *Neomenias vestras et Sabbata.*
 ommentario præfert *requirit.*
 secundam dici et hic incipere visionem
 ud Hieronymum in Comment. MART.
 culum S. Augustini notat tres versus a
 thæserunt usque ad ista, *Repleta est terra*
is. At, inspectis diligenter mss. codicibus
 s. Hieronymianæ, Comment. ejusdem S.
 quatuor describendos judicavimus : tot
 mmata exigere videtur distinctio nariodi

sensusque perspicuitas. Si quem vero moveat, quod
 numeros versuum ascriptos, in Speculo interdum
 abjiciamus, meminerit errore exscriptorum fuisse
 depravatos, ut probant diversi numeri in diversis
 Speculi exemplaribus assignati. MART.

⁵ Hoc modo legunt exemplaria Canonis, et Com-
 mentariorum similiter in vetustioribus libris mss.
 Alii tum editi, tum manuscripti, *oculi sublimes ho-*
minis. Littera Hebraica, *Oculi elevationis hominis.*
 MART.

- a facie formidinis Domini, et a gloria majestatis ejus, cum surrexerit percutere terram.
- In die illa projiciet homo idola argenti sui, et simulacra auri sui, quæ fecerat sibi, ut adoraret talpas et vespertiliones.
- Et ingrediatur scissuras petrarum, et cavernas saxorum, a facie formidinis Domini, et a gloria majestatis ejus, cum surrexerit percutere terram.
- Quiescite ergo ab homine cujus spiritus in naribus ejus, quia excelsus reputatus est ipse.
- [Cap. III.] Ecce enim dominator Dominus exercituum, auferet a Jerusalem et a Juda validum et fortem, omne robur panis, et omne robur aquæ ;
- Fortem, et virum bellatorem, judicem, et prophetam, et ariolum, et senem :
- Principem super quinquaginta, et honorabilem vultu,
- Et consiliarium sapientem de architectis (*Al. architectum*), et prudentem eloquii mystici.
- Et dabo pueros principes eorum, et effeminati dominabuntur eis.
- Et irruet populus, vir ad virum, unusquisque ad proximum suum : tumultuabitur puer contra senem, et ignobilis contra nobilem.
- Apprehendet enim vir fratrem suum domesticum patris sui :
- Vestimentum tibi est, princeps esto noster, ruina autem hæc sub manu tua.
- Respondet in die illa, dicens : Non sum medicus, et in domo mea non est panis, neque vestimentum :
- Nolite constituere me principem populi.
- Ruit enim Jerusalem, et Judas concidit : quia lingua eorum et adventiones eorum contra Dominum, ut provocarent oculos majestatis ejus.
- Agnitio vultus eorum respondit eis, et peccatum suum quasi Sodoma prædicaverunt, nec absconderunt :
- Væ animæ eorum : quoniam reddita sunt eis mala.
- Dicite justo quoniam bene, quoniam fructum adventionum suarum comedet.
- Væ impio in malum : retributio enim manuum ejus fiet ei.
- Populum meum exactores sui spoliaverunt, et mulieres dominatæ sunt ejus [*Al. eis*].
- Popule meus, qui beatum te dicunt, ipsi te decipiunt, et viam gressuum tuorum dissipant.
- Stat ad judicandum Dominus, et stat ad judicandos populos.
- Dominus ad judicium veniet cum senibus populi sui, et principibus ejus :
- Vos enim depasti estis vineam (*Al. add. meam*), rapina pauperis in domo vestra.
- Quare atteritis populum meum, et facies pauperum commolitis, dicit Dominus Deus exercituum ?
- Et dixit Dominus : Pro eo quod elevatae sunt filiae Sion, et ambulaverunt extento collo, et nutibus oculorum ihant, et plaudebant : ambulabant, et in pedibus suis composito gradu incedebant :
- Decalvabit Dominus verticem filiarum Sion, et Dominus (*Al. tac. Dominus*) crinem earum nudabit.
- A** In die illa auferet Dominus ornamentem calceamentorum, et lunulas, et torques, et monilia, et armillas, et mitras,
- Ei discriminalia, et periscelides, et murænulas, et olfactoriola, et in aures, et annulos, et gemmas in fronte pendentes, et mutatoria, et pallia, et linteamina, et acus, et specula, et sindones, et vittas, et theristra.
- Et erit pro suavi odore fetor, et pro zona funiculus, et pro crispanti crine calvitium, et pro fascia pectorali cilicium.
- Pulcherrimi quoque viri tui gladio cadent, et fortes tui in prælio.
- Et moriebunt, atque lugebunt portæ ejus et (*Al. add. ipsa urbs*) desolata in terra sedebit, (*Cap. IV.*) Et apprehendent septem mulieres virum unum in die illa dicentes :
- B** Panem nostrum comedemus, et vestimentis nostris operiemur :
- tantummodo invocetur nomen tuum super nos, aufer opprobrium nostrum,
- In die illa, erit germen Domini in magnificentia et in gloria, et fructus terræ sublimis, et exultatio his qui salvati fuerint de Israel.
- Et erit : Omnis qui relictus fuerit in Sion, et residuus in Jerusalem, sanctus vocabitur, omnis qui scriptus est in vitæ in Jerusalem.
- Si abluerit Dominus sordem filiarum Sion, et sanguinem Jerusalem laverit de medio ejus spiritu judicii et spiritu ardoris (*Al. combustionis*).
- Et creabit Dominus super omnem locum montis Sion, et ubi invocatus est, nubem per diem et fenum et splendorem ignis flammantis in nocte : super omnem enim gloriam projectio.
- C** Et tabernaculum erit in umbraculo diei ab æstate et in securitatem et absconsionem a turbine et pluvia.
- (*Cap. V.*) Cantabo (*Al. add. nunc*) dilecto meo canticum patruelis mei, vineæ suæ.
- Vinea facta est dilecto meo in cornu filio olei.
- Et sepivit eam et lapides elegit ex illa, et plantavit eam electam ¹,
- Et edificavit turrim in medio ejus, et torcular extruxit in ea :
- Ei expectavit ut faceret uvas, et fecit labruscas.
- Nunc ergo, habitatores Jerusalem, et viri Juda, judicate inter me et vineam meam.
- Quid est quod debui ultra facere vineam meam, et non feci (*Al. fecerim*) ei ?
- An quod expectavi ut faceret uvas, et fecit labruscas ?
- D** Et nunc ostendam vobis quid ego faciam vineam meam; auferam sepem ejus, et erit in direptionem: diruam maceriam ejus, et erit in conculcationem.
- Et ponam eam desertam : non putabitur, et non fodietur : et ascendent vepres et spinæ ; et nubibus mandabo, ne pluant super eam imbrem.
- Vinea enim Domini exercituum, domus Israel est: et vir Juda, germen delectabile ejus : et expectavit, ut faceret judicium, et ecce iniquitas : et justitiam, et ecce clamor.
- Væ qui conjungitis domum ad domum,

¹ Unum Symmachum transtulisse electam tradit S. Pater in Comment., ubi et præferre ipse videtur vineam Sorech.

in agro copulatis usque ad terminum loci: **A** habitabitis soli vos in medio terrae (*Al. terram*) ?

meis sunt Domini exercituum¹ :
et multae desertae fuerint, grandes et pul-
sae absque habitatore.

in jugera vinearum facient lagunculam

et ta modii sementis facient modios tres.
et surgitis mane ad ebrietatem spectan-
potandum usque ad vesperam, ut vino
reletis.

et lyra, et tympanum, et tibia, et vinum in
conciis vestris :

Domini non respicitis,
et non timetis manuum ejus consideratis.
captivus ductus est populus meus ; quia
non habuit scientiam,

et non timuit fame,
et timore ejus siti exaruit.
dilatavit infernus animam suam,
et non timuit os suum absque ullo termino :

et non timuit fortis ejus, et populus ejus,
et non timuit mes gloriosique ejus, ad eum.

et non timetur homo, et humiliabitur vir,
et non timet sublimium deprimentur.

et non timetur Dominus exercituum in judicio,
et non timet sanctus sanctificabitur in justitia.

et non timetur agni juxta ordinem suum,
et non timet terra in ubertatem versa advenae comedent.
et non timet habitis iniquitatem in funiculis vanitatis,
et non timet vinculum plaustrum peccatum.

et non timet : Festinet, et cito veniat opus ejus, ut
non timet nus :

et non timet propriet, et veniat consilium sancti Israel,
et non timet us illud.

et non timet civitas malum bonum, et bonum malum :
et non timet tenebras lucem, et lucem tenebras :
et non timet amarum in dulce, et dulce in amarum.
et non timet sapientes estis in oculis vestris,
et non timet non vobismetipsis prudentes.

et non timet stantes estis ab bibendum vinum,
et non timet portes ad miscendam ebrietatem.

et non timet datis impium pro muneribus,
et non timet iam justis aufertis ab eo.

et non timet ac, sicut devorat stipulam lingua ignis, et
et non timet flammæ exurit :

et non timet x eorum quasi favilla erit,
et non timet ven eorum ut pulvis ascendet.

et non timet t enim legem Domini exercituum,
et non timet nium sancti Israel blasphemaverunt.

et non timet is est furor Domini in populum suum,
et non timet idit manum suam super eos, et percussit
et non timet conturbati sunt montes,

et non timet sunt morticina eorum, quasi stercus in
et non timet o platearum.

et non timet is his non est aversus furor ejus,
et non timet uc manus ejus extenta.

et non timet signum in nationibus procul,
et non timet abit ad eum de finibus terrae :

et non timet festinus velociter veniet.

Al. non erit) deficiens, neque laborans in
et non timet i dormitabit, neque dormiet,

et non timet olvetur cingulum renum ejus.

et non timet ppetur corrigia calceamenti ejus.

38. omnes vetustiores ac melioris notæ
quod legitur in Hebr. In canone S. Ger-
manicis *auribus meis sunt, hæc dicit Dominus*
n. Porro corruptam esse lectionem hu-
ocet nos ipse Hieronymus in hunc locum
Pro eo, inquit, quod nos juxta Hebraicam
In auribus meis sunt Domini exercituum,
verba quæ locutus est Dominus, adhuc reso-
nans in auribus meis, et LXX transtulerunt, » etc.
itaque repugnat editæ nostræ lectioni,

Sagittæ ejus acutæ,
et omnes arcus ejus extenti.
Ungulæ equorum ejus ut silex,
et rotæ ejus quasi impetus tempestatis.

Rugitus ejus ut leonis,
rugiens ut catuli leonum :
et fremet, et tenebit prædam :
et amplexabitur, et non erit qui eruat.

Et sonabit super eum in die illa sicut sonitus ma-
ris : aspiciemus in terram, et ecce tenebræ tri-
bulationis,
et lux obtenebrata est in caligine ejus.

(*Cap. VI.*) In anno quo mortuus est rex Ozias,
vidi Dominum sedentem super solium excelsum
et elevatum,

et ea quæ sub eo erant, replebant templum.

Seraphim stabant super illud :
sex alæ uni, et sex alæ alteri :

duabus velabant faciem ejus,
et duabus velabant pedes ejus,

et duabus volabant.

Et clamabat aliter ad alterum, et dicebat :

Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus exercituum,
plena est omnis terra gloria ejus.

Et commota sunt superliminaria cardinum a voce
clamantis.

et domus impleta est fumo. Et dixi :

Væ mihi, quia tacui,
quia vir pollutus labiis ego sum,
et in medio populi polluta labia habentis ego
habito (*Al. habitabo*),

et regem Dominum exercituum vidi oculis meis.
Et volavit ad me unus de Seraphim,

et in manu ejus calculus, quem forcipe tulerat
de altari.

Et tetigit os meum, et dixit :
Ecce tetigit (*Al. tetigi*) hoc labia tua,

et auferetur iniquitas tua,
et peccatum tuum mundabitur.

C Et audiivi vocem Domini dicentis :

Quem mittam ? ei quis ibit nobis ? Et dixi :

Ecce ego, mitte me. Et dixit :

Vade, et dices populo huic :

Audite audientes (*Al. auditu audite*), et nolite in-
telligere :

et videte visionem (*Al. visu*), et nolite cogno-
scere.

Excæca cor populi hujus, et aures ejus aggrava :
et oculos ejus claude :

ne forte videat² oculis suis,
et auribus suis audiat.

et corde suo (*Al. tacet suo*) intelligat.

et convertatur, et sanem eum (*Al. sanetur*).

Et dixi :

Usquequo, Domine ?

Et dixit :

Donec desolentur civitates absque habitatore,
et domus sine homine,

et terra relinquatur (*Al. relinquatur*) deserta.

D Et longe faciet Dominus homines,
et multiplicabitur quæ derelicta fuerat in medio
terræ.

Et adhuc in ea decimatio, et convertetur,
et erit in ostensionem sicut (*Al. rursum erit in*
deprædationem sicut, etc.) terobinthus,

haud dubium quin et menti et verbis S. Hieronymi
repugnet. **MART.**

² In Canone S. Germani pluralis est numerus
secundum LXX, *Videant audiant*, etc. Lapsus
vero hujusmodi exscriptoris manifeste probat, non
solum Canon Ecclesiæ Carcassonensis cum pluri-
mis mss. codicibus sacrorum Bibliorum ; sed Com-
mentariorum etiam S. Hieronymi liber tertius, ubi
de his abunde disputatur. **MART.**

et sicut quercus, quæ expandit ramos (*Al. projecit* A fructus) suos :
 Semen sanctum erit,
 id quod steterit in ea.
 (*Cap. VII.*) Et factum est, in diebus Ahaz filii Joathan, filii Ozii regis Juda, ascendit Rasin rex Syriæ, et Phacee filius Romeliæ rex Israel, in Jerusalem, ad præliandum contra eam ;
 et non potuerunt debellare eam.
 Et nuntiaverunt domui David, dicentes :
 Requievit Syria super (*Al. consensit. . . . cum*) Ephraim,
 et commotum est cor ejus, et cor populi ejus,
 Sicut moventur ligna silvarum a facie venti.
 Et dixit Dominus ad Isaiam :
 Egredere in occursum Ahaz, tu, et qui derelictus est Jasub filius tuus,
 ad extremum aquæductus piscinæ superioris in via Agri fullonis.
 Et dices ad eum :
 Vide, ut sileas :
 noli timere,
 et cor tuum ne formidet a duabus caudis titionum fulmigantium istorum :
 in ira furoris Rasin regis¹ Syriæ ; et filii Romeliæ :
 eo quod consilium inierit contra te Syria in malum (*Al. pessimum*).
 Ephraim, et filius Romeliæ, dicentes :
 Ascendamus ad Judam ;
 et suscitemus eum, et avellamus (*Al. evellamus*) eum ad nos.
 et ponamus regem in medio ejus filium Tabeel.
 Hæc dicit Dominus Deus :
 Non stabit, et non erit istud :
 sed caput Syriæ Damascus,
 et caput Damasci Rasin :
 Et adhuc sexaginta et quinque anni,
 et desinet Ephraim esse populus :
 Et caput Ephraim Samaria,
 Et caput Samariæ filius Romeliæ.
 Si non credideritis,
 non permanebitis.
 Et adjecit Dominus loqui ad Ahaz, dicens :
 Pete tibi signum a Domino Deo tuo in profundum inferni.
 sive in excelsum supra,
 Et dixit Ahaz :
 Non petam,
 et non tentabo Dominum.
 Et dixit : Audite ergo domus David :
 Nunquid parum vobis est, molestos esse hominibus, quia molesti estis et Deo meo ?
 Propter hoc dabit Dominus ipse vobis signum.
 Ecce virgo concipiet, et pariet filium (*Al. tacet filium*),
 Et vocabis nomen ejus Emmanuel².
 Butyrum et mel comedet,
 ut sciat reprobare malum, et eligere bonum.
 Quia antequam sciat puer reprobare malum, et eligere bonum,

derelinquetur terra, quam tu detestaris a facie duorum regum suorum.
 Adducet Dominus super te, et super populum tuum, et super domum patris tui,
 dies qui non venerunt a diebus separationis Ephraim a Juda cum rege Assyriorum.
 Et erit in die illa :
 Sibilabit Dominus muscæ, quæ est in extremo fluminum Ægypti,
 et api, quæ est in terra Assur,
 et venient, et requiescent omnes in torrentibus vallium, et in cavernis petrarum.
 et in omnibus frutetis, et in universis foraminibus.
 In die illa radet Dominus in novacula conducta, in his qui trans flumen sunt, in rege Assyriorum, caput et pilos pedum, et barbam universam.
 Et erit in die illa :
 Nutriet homo vaccam boum et duas oves, et præ ubertate lactis comedet butyrum :
 Butyrum enim, et mel manducabit
 omnis qui relictus fuerit in medio terræ.
 Et erit in die illa :
 Omnis locus ubi fuerint mille vites, mille argenteis, et in spinas et in vepres erunt.
 Cum sagittis et arcu ingredientur illuc :
 Vepres enim et spinæ erunt in universa terra, et omnes montes, qui in sarculo sarrientur, non veniet illuc terror spinarum et veprium,
 Et erit in pascua bovis,
 Et in conculcationem pecoris.
 (*Cap. VIII.*) Et dixit Dominus ad me :
 Sume tibi librum grandem,
 et scribe in eo stylo hominis :
 Velociter spolia detrahe,
 cito prædare.
 Et adhibui mihi testes fideles,
 C Uriam sacerdotem, et Zachariam filium Barachie :
 Et accessi ad prophetissam,
 et concepit, et peperit filium.
 Et dixit Dominus ad me :
 Voca nomen ejus, Accelera spolia detrahere (*Al. detrahe*) :
 Festina prædari.
 Quia antequam sciat puer vocare patrem suum et matrem suam,
 auferetur fortitudo Damasci,
 et spolia Samariæ, coram rege Assyriorum.
 Et adjecit Dominus adhuc loqui ad me dicens :
 Pro eo quod abjecit populus iste aquas Siloe, quæ vadunt cum silentio,
 et assumpsit magis Rasin, et filium Romeliæ :
 propter hoc ecce Dominus adducet super eos aquas fluminis fortes et multas,
 regem Assyriorum, et omnem gloriam ejus :
 Et ascendet super omnes rivos ejus,
 D et fluet super universas ripas ejus,
 Et ibit per Judam, inundans, et transiens usque ad collum veniet.
 Et erit extensio alarum ejus,
 implens latitudinem terræ tuæ, o Emmanuel.

¹ Neque in Hebræo est additum *regis*, neque eam vocem ipse Hieronymus legit in Commentario.

² Corruptam hic exhibent lectionem mss. quam plures : nonnulli legunt, *Et vocabitis* : alii, *Et vocabitur*. In paucioribus autem, sed emendatioribus, scriptum legimus, *Et vocabis*. Locus iste insignior est apud Hieronymum, quam ut a nobis prætermitti queat. Sic igitur disserentem legas l. III Commentariorum in Isaiam : « Quodque sequitur, inquit, *Et vocabis nomen ejus Emmanuel*, et LXX et tres reliqui similiter transtulerunt ; pro quo in Matthæo (*cap. 1. vers. 23*) scriptum est *vocabunt*, quod in Hebr. nomen non habetur... Verbum CARATHI קראתי

quod omnes interpretati sunt, *Et vocabis*, potest intelligi *Et vocabit*, quod ipsa scilicet Virgo quæ concipiet et pariet, hoc Christum appellatura sit nomen. In multis testimoniis, quæ evangelistæ vel apostoli de libris veteribus assumpserunt, curiosius attendendum est, non eos verborum ordinem secutos esse, sed sensum. Unde et in præsentis loco, pro *concupiet in utero*, Matthæus posuit (*cap. 1. vers. 18*) in *utero habebit* ; et (*cap. 1. vers. 23*) pro *vocabis vocabunt*. » Multa dicenda nobis supersunt de קראתי Carathi, quod Hieronymus legit pro hodierno קראת Carath, sive וקראת Vecarath ; at de his in notis ad Commentaria. MART.

Congregamini populi, et vincimini :
 et audite universæ procul terræ :
 Confortamini, et vincimini,
 inite consilium, et dissipabitur :
 loquimini verbum et non fiet :
 quia nobiscum Deus.
 Hæc enim ait Dominus ad me :
 sicut in forti manu erudivit me.
 ne irem in via populi hujus, dicens :
 Non dicatis, conjuratio :
 Omnia enim quæ loquitur populus iste, conjuratio
 est,
 et timorem ejus ne timeatis, neque paveatis.
 Dominum exercituum ipsum sanctificate :
 ipse pavor vester, et ipse terror vester.
 Et erit vobis in sanctificationem.
 In lapidem autem offensionis, et in petram scan-
 dali, duabus domibus Israel :
 in laqueum et in ruinam habitantibus Jerusa-
 lem.
 Et offendent plurimi ex eis, et cadent, et conte-
 rentur,
 et irretientur, et capientur.
 Liga testimonium (*Al.* testimonia),
 signa legem in discipulis meis.
 Et expectabo Dominum, qui abscondit faciem suam
 a domo Jacob,
 et præstolabor eum.
 Ecce ego et pueri mei, quos dedit mihi Dominus in
 signum, et in portentum (*Al.* signa atque por-
 tenta) Israel,
 a Domino exercituum, qui habitat in monte Sion.
 Et cum dixerint ad vos :
 Quærite a pythonibus, et a divinis, qui strident in
 incantationibus suis :
 Nunquid non populus a Deo suo requiret,
 pro vivis ac mortuis ?
 Ad legem magis, et ad testimonium.
 Quod si non dixerint juxta verbum hoc,
 non erit eis matutina lux.
 Et transibit per eam,
 et corruet, et esuriet :
 Et cum esurierit, irascetur,
 et maledicet regi suo, et Deo suo,
 Et suspiciet sursum ;
 et ad terram intuebitur,
 Et ecce tribulatio et tenebræ,
 dissolutio et angustia, et caligo persequens,
 et non poterit avolare de angustia sua.
 (*Cap. IX.*) Primo tempore alleviata est terra Zabu-
 lon, et terra Nephthali,
 et novissimo aggravata est via maris trans Jorda-
 nem Galilææ gentium.
 Populus, qui ambulabat in tenebris vidit lucem ma-
 gnam :
 Habitantibus in regione umbræ mortis, lux orta est
 eis.
 Multiplicasti gentem,
 non magnificasti lætitiā.
 Lætābuntur coram te sicut lætāntur in messe,
 Sicut exsultant victores (*Al.* *add.* capta præda)
 quando dividunt spolia.
 Jugum enim oneris ejus, et virgam humeri ejus,
 et sceptrum exactoris ejus superasti, sicut in die
 Madian.
 Quia omnis violenta prædatio cum tumultu,
 et vestimentum mistum sanguine, erit in combu-
 stionem; et cibus ignis.
 Parvulus enim natus est nobis,
 et filius datus est nobis,
 Et factus est principatus ejus super humerum ejus,
 et vocabitur nomen ejus, admirabilis, consilia-
 rius, Deus, fortis,
 Pater futuri sæculi, princeps pacis.
 Multiplicabitur ejus imperium,
 et pacis non erit finis :
 super solium David sedebit, et super regnum ejus:

A ut confirmet illud, et corroboret in judicio et ju-
 stitia,
 A modo et usque in sempiternum :
 zelus Domini exercituum faciet hoc.
 Verbum misit Dominus in Jacob,
 et cecidit in Israel.
 Et sciet populus omnis Ephraim, et habitantes Sa-
 mariam,
 in superbia et magnitudine cordis dicentes :
 Lateres ceciderunt,
 sed quadris lapidibus ædificabimus :
 Sycomeros succiderant,
 sed cedros immutabimus.
 Et elevabit Dominus hostes Rasin super eum,
 et inimicos ejus in tumultum vertet :
 Syriam ab oriente, et Philisthim ab occidente :
 et devorabunt Israel toto ore.
 In omnibus his non est aversus furor ejus,
 sed adhuc manus ejus extenta.
 B Et populus non est reversus ad percutientem se,
 et Dominum exercituum non inquisierunt.
 Et disperdet Dominus ab Israel caput et caudam,
 incurvantem et refrenantem, (*Al.* depravantem in)
 die una.
 Longævus et honorabilis, ipse est caput :
 et propheta docens mendacium, ipse est
 cauda.
 Et erunt, qui beatificant populum istum, sedu-
 censes; et qui beatificantur (*Al.* beati dicuntur),
 præcipitati.
 Propter hoc super adolescentulis ejus non lætābi-
 tur Dominus :
 et pupillorum ejus, et viduarum non misere-
 bitur :
 Quia omnis hypocrita est et nequam,
 et universum os locutum est stultitiam.
 In omnibus his non est aversus furor ejus,
 sed adhuc manus ejus extenta,
 C Succensa est enim quasi ignis impietas,
 veprem et spinam vorabit :
 et succendetur in densitate saltus,
 et convolvetur superbia fumi.
 In ira Domini exercituum conturbata est (*Al.* con-
 tremuit) terra,
 et erit populus quasi esca ignis :
 Vir fratri suo non parcat,
 Et declinabit ad dexteram, et esuriet :
 et comedet ad sinistram, et non saturabitur :
 Unusquisque carnem brachii sui vorabit :
 Manasses Ephraim,
 et Ephraim Manassen,
 simul ipsi contra Judam.
 In omnibus his non est aversus furor ejus,
 sed adhuc manus ejus extenta.
 (*Cap. X.*) Væ qui condunt leges iniquas :
 et scribentes, injustitiam scripserunt ut opprime-
 rent pauperes in judicio,
 et vim facerent causæ humilium populi mei :
 D ut essent viduæ præda eorum,
 et pupillos diriperent.
 Quid facietis in die visitationis, et calamitatis de
 longe venientis ?
 ad cujus confugietis auxilium ?
 et ubi derelinquetis gloriam vestram, ne incur-
 vemini sub vinculo,
 et cum interfectis cadatis ?
 Super omnibus his non est aversus furor ejus,
 sed adhuc manus ejus extenta.
 Væ Assur, virga furoris mei et baculus ipse,
 in manu eorum indignatio mea :
 Ad gentem fallacem mittam eum,
 et contra populum furoris mei mandabo illi, ut
 auferat spolia, et diripiat prædam,
 et ponat illum in conculcationem quasi lutum
 platearum.
 Ipse autem non sic arbitrabitur,
 et cor ejus non ita existimabit :

- sed ad conterendum erit cor ejus, et ad interne-
cionem gentium non paucarum.
Dicit enim: Nunquid non principes mei simul reges
sunt?
nunquid non ut Charchamis, sic Chalano?
et ut Arphad, sic Emath?
nunquid non ut Damascus, sic Samaria?
Quomodo invenit manus mea regna idoli,
sic et simulaera eorum de Jerusalem et de Sa-
maria.
Nunquid non sicut feci Samariæ et idolis ejus,
sic faciam Jerusalem et simulacris ejus
Et erit, cum impleverit Dominus cuncta opera sua
in monte Sion, et in Jerusalem,
visitabo super fructum magnifici cordis regis As-
sur,
et super gloriam altitudinis oculorum ejus.
Dixit enim: in fortitudine manus meæ feci,
et in sapientia mea intellexi:
Et abstuli terminos populorum:
et principes eorum deprædatus sum,
Et detraxi quasi potens in sublimi residentes.
Et invenit quasi nidum manus mea fortitudinem
populorum:
Et sicut colliguntur ova, quæ derelicta sunt,
sic universam terram ego congregavi?
et non fuit qui moveret pennam,
et aperiret os, et ganniret.
Nunquid gloriabitur securis contra eum qui secat
in ea?
aut exaltabitur serra contra eum a quo trahitur?
quomodo si elevetur virga contra levantem se,
exaltetur baculus, qui utique lignum est.
Propter hoc mittet dominator Dominus exercituum
in pinguibus ejus tenuitatem:
et subtus gloriam ejus succensa ardebit quasi
combustio ignis.
Et erit lumen Israel in igno,
et Sanctus ejus in flamma:
Et succendetur et devorabitur spina ejus,
et vepres in die una.
Et gloria saltus ejus, et Charmeli ejus, ab anima
usque ad carnem consumetur,
Et erit terrore profugus.
Et reliquæ ligni saltus ejus præ paucitate numera-
buntur
et puer scribet eos.
Et erit in die illa:
non adjiciet residuum Israel, et hi qui fugerint
(*Al. salvati fuerint*) de domo Jacob, inniti super
eo qui percutit eos;
sed iunitetur super Dominum sanctum Israel.
In veritate reliquæ convertentur,
reliquæ, inquam, Jacob ad Deum (*Al. Dominum*)
fortem.
Si enim fuerit populus tuus Israel quasi arena ma-
ris, reliquæ convertentur ex eo:
Consummatio abbreviata,
inundabit justitiam.
Consummationem enim et abbreviationem
Dominus Deus exercituum faciet in medio omnis
terræ.
Propter hoc, hæc dicit Dominus Deus exercituum:
Noli timere, populus meus habitator
Sion, ab Assur:
in virga percutiet te,
et baculum suum levabit super te in via Ægypti.
Adhuc enim pusillum modicumque,
et consummabitur indignatio (*Al. add. mea*) et
furor meus super scelus eorum.
Et suscitabit super eum Dominus exercituum fla-
gellum,
juxta plagam Madian in petra Horeb,
et virgam suam super mare,
et levabit eam in via Ægypti.
Et erit in die illa: Auferetur onus ejus de humero
tuo,
- A et jugum ejus de collo tuo,
et computrescet jugum a facie olei.
Veniet in Ajath,
transibit in Magron:
apud Machmas commendabit vasa sua.
Transierunt cursim, Gabee sedes nostra:
obstupuit Rama, Gabaath Saulis fugit.
Hinni voce tua, filia Gallim;
attende Laisa, paupercula Anathot.
Migravit Medemena:
habitatores Gabin confortamini.
Adhuc dies est, ut in Nobe stetur:
agitabit manum suam super montem filie Sion,
collem Jerusalem.
Ecce dominator Dominus exercituum confringet
lagunculum in terrore,
et excelsi statura succidentur.
et sublimes humiliabuntur.
Et subvertentur condensa saltus ferro:
et Libanus cum excelsis cadet.
B (*Cap. XI.*) Et egredietur virga de radice Jesse,
et flos de radice ejus ascendet.
Et requiescet super eum spiritus Domini;
spiritus sapientiæ et intellectus,
spiritus consilii et fortitudinis,
spiritus scientiæ et pietatis,
et replebit eum spiritus timoris Domini.
Non secundum visionem oculorum judicabit,
neque secundum aurium auditum arguet:
sed judicabit in justitia pauperes, et arguet in
æquitate pro mansuetis terræ:
Et percutiet terram virga oris sui,
et spiritu labiorum suorum interficiet impium.
Et erit justitia cingulum lumborum ejus:
et fides cinctorium renum ejus.
Habitabit lupus cum agno:
et pardus cum hædo accubabit:
Vitulus et leo et ovis simul morabuntur,
et puer parvulus minabit eos.
C Vitulus et ursus pascentur;
simul requiescent catuli eorum:
et leo quasi bos comedet paleas.
Et delectabitur infans ab ubere super foramine
aspidis:
et in caverna reguli, qui ablactatus fuerit, ma-
num suam mittet.
Non nocebunt, et non occident in universo monte
sancto meo:
quia repleta est terra scientia Domini,
sicut aquæ maris operientes.
In die illa, radix Jesse,
qui stat in signum populorum,
ipsum gentes deprecabuntur,
et erit sepulcrum ejus gloriosum.
Et erit in die illa:
Adjiciet Dominus secundo manum suam ad possi-
dendum residuum populi sui,
quod relinquetur ab Assyriis,
D et ab Ægypto,
et a Phetros;
et ab Æthiopia,
et ab Elam,
et a Sennaar,
et ab Emath,
et ab insulis maris.
Et levabit signum in nationes,
et congregabit profugos Israel,
et dispersos Juda colliget a quatuor plagis terræ.
Et auferetur zelus Ephraim,
et hostes Juda peribunt:
Ephraim non æmulabitur Judam,
et Judas non pugnabit contra Ephraim.
Et volabunt in humeros Philistinim per mare,
simul prædabuntur filios Orientis.
Idumæa et Moab præceptum manus eorum,
et filii Ammon obedientes erunt.
Et desolabit Dominus linguam maris Ægypti,

t manum suam (*Al. tac. suam*) super A
 , in fortitudine spiritus sui :
 iet eum in septem rivis,
 nseant per eum calceati.
 residuo populo meo, qui relinquetur ab
 is :
 : Israeli in die qua ascendit de terra
 i.
 die illa :

Confitebor tibi, Domine, quoniam iratus
 i :
 s est furor tuus, et consolatus es me.
 salvator meus :
 er agam, et non timebo.
 ido mea, et laus mea Dominus Deus,
 est mihi in salutem.
 quas in gaudio de fontibus salvatoris :
 in illa die :
 Domino, et invocate nomen ejus :
 ite in populis ad inventiones ejus,
 te, quoniam excelsum est nomen ejus.
 nino, quoniam magnifice fecit :
 e hoc in universa terra.
 lauda, habitatio Sion :
 nus in medio tui sanctus Israel.

ONUS BABYLONIS.

Quod vidit Isaias filius Amos.

Super montem caliginosum levate si-
 exaltate vocem,
 num, et ingrediantur portas duces.
 vi sanctificatis meis,
 fortes meos in ira mea,
 is in gloria mea.
 dinis in montibus,
 ulorum frequentium :
 regum,
 ongregatarum :
 ercituum præcepit militiæ belli, venien-
 erra procul.
 e cæli Dominus, et vasa furoris ejus,
 lat omnem terram.
 a prope est dies Domini :
 itas a Domino veniet.
 omnes manus dis solventur,
 or hominis contabescet, et conteretur.
 dolores tenebunt ;
 uriens, dolebunt :
 e ad proximum suum stupebit,
 ibustæ vultus eorum.
 omni venit, crudelis, et indignationis
 et iræ furorisque,
 lam terram in solitudinem,
 res ejus conterendos de ea.
 illæ cæli, et splendor earum
 dent lumen suum :
 s est sol in ortu suo,
 n splendebit lumine suo.
 uper orbis mala,
 impios iniquitatem eorum,
 re faciam superbiam infidelium,
 rtiam fortium humiliabo.
 it vir auro,
 nundo obryzo.
 ælum turbabo :
 tur terra de loco suo,
 gnationem Domini exercituum.
 diem iræ furoris ejus.

or Canonis San-Germanensis posuit e
vasi populorum ludentium, pro frequen-
 pius illuduntur librarii, dum scribunt,

TROL. XXVIII.

Et erit quasi damula fugiens, et quasi ovis :
 et non erit qui congreget.
 Unusquisque ad populum suum convertetur,
 et singuli ad terram suam fugient.
 Omnis, qui inventus fuerit, occidetur :
 et omnis, qui supervenerit, cadet in gladio.
 Infantes eorum allidentur in oculis eorum :
 diripientur domus eorum,
 et uxores eorum violabuntur.
 Ecce ego suscitabo super eos Medos, qui argentum
 non querant, nec aurum velint :
 sed sagittis parvulos interficient,
 et lactentibus uteri non miserebuntur,
 et super filios non parcat oculus eorum.
 Et erit Babylon illa gloriosa in regnis,
 inclityta in superbia Chaldæorum,
 sicut subvertit Dominus Sodomam et Gomo-
 rham.
 Non habitabitur usque in finem,
 et non fundabitur usque ad generationem et
 generationem :
 Nec ponet ibi tentoria Arabs,
 nec pastores requiescent ibi.
 Sed requiescent (*Al. erunt*) ibi bestię,
 Et replebuntur domus eorum draconibus,
 et habitabunt ibi struthiones,
 et pilosi saltabunt ibi :
 Et respondebunt ibi (*Al. tac. ibi*) ululæ in ædibus
 ejus,
 et sirenæ in delubris voluptatis.
 (*Cap. XIV.*) Prope est ut veniat tempus ejus,
 et dies ejus non elongabuntur.
 Miserebitur enim Dominus Jacob,
 et eliget adhuc de Israel,
 et requiescere eos faciet super humum suam :
 Adjungetur advena ad eos,
 et adhærebit domui Jacob.
 Et tenebunt eos populi,
 C et adducent eos in locum suum.
 Et possidebit eos domus Israel super terram Do-
 mini in servos et ancillas :
 et erunt captivantes eos, qui se captivaverant
 (*Al. capientes et ceperant*),
 et subjicient exactores suos.
 Et erit in die illa : cum requiem dederit tibi Deus
 a labore tuo et a concussionem tua,
 et a servitute dura, qua ante scrvisti :
 sumes parabolam istam contra regem Babylonis,
 et dices :
 Quomodo cessavit exactor,
 quievit tributum ?
 Contrivit Dominus baculum impiorum,
 virgam dominantium, cædentem populos in in-
 dignatione plaga insanabili,
 subjicientem in furore gentes,
 et persequentem crudeliter.
 Conquievit, et siluit omnis terra,
 D gavisata est, et exsultavit :
 Abietes quoque lætatae sunt super te,
 et cedri Libani.
 Ex quo dormisti
 non ascendit qui succidat nos.
 Infernus subter conturbatus est in occursum adven-
 tus tui,
 suscitavit tibi gigantes.
 Omnes principes terræ surrexerunt de soliis suis,
 omnes principes nationum.
 Ei universi respondebunt, et dicent tibi :
 Et tu vulneratus es sicut et nos,
 nostri similis effectus es :

non quod inveniunt, sed quod intelligunt, ut alibi
 monuimus. MART.

Detracta est ad inferos superbia tua,
 concidit cadaver tuum ;
 Subter te sternetur tinea (*Al.* putredo),
 et operimentum tuum erunt vermes.
 Quomodo cecidisti de cœlo, lucifer, qui mane orie-
 baris ?
 corruisti in terram, qui vulnerabas gentes ?
 qui dicebas in corde tuo :
 In cœlum conscendam,
 super astra Dei exaltabo solium meum,
 Sedebo in monte testamenti, in lateribus aquilonis.
 Ascendam super altitudinem nubium, et
 ero similis Altissimo.
 Verumtamen ad infernum detraheris
 in profundum lacu.
 Qui te viderint,
 ad te inclinabuntur, teque prospicient :
 Numquid iste est vir, qui conturbavit terram,
 qui concussit regna,
 qui posuit orbem desertum,
 et urbes ejus destruxit,
 vinctis ejus non aperuit carcerem ?
 Omnes reges gentium universi dormierunt in gloria,
 vir in domo sua ;
 Tu autem projectus es de sepulcro tuo,
 quasi stirps inutilis,
 pollutus et obvolutus cum his qui interfecti sunt
 gladio,
 et descenderunt ad fundamenta lacu,
 quasi cadaver putridum.
 Non habebis consortium,
 neque cum eis in sepultura :
 Tu enim terram (*Al.* add. tuam) disperdidisti ;
 tu populum occidisti :
 non vocabitur in æternum semen pessimorum.
 Præparate filios ejus occisioni in iniquitate patrum
 suorum :
 non consurgent, nec hæreditabunt terram,
 neque implebunt faciem orbis civitatum.
 Et consurgam super eos, dicit Dominus exerci-
 tum :
 et perdam Babylonis nomen, et reliquias,
 et germen, et progeniem, ait Dominus.
 Et ponam eam in possessionem cricii, et in paludes
 aquarum,
 et scopabo eam in scopa terens, dicit Dominus
 exercituum.
 Juravit Dominus exercituum, dicens :
 Si non, ut putavi, ita erit :
 et quomodo mente tractavi, sic eveniet
 Ut conteram Assyrium in terra mea,
 et in montibus meis conculcem eum :
 et auferetur ab eis jugum ejus,
 et onus illius ab humero eorum tolletur.
 Hoc consilium quod cogitavi super omnem ter-
 ram, et hæc est manus extenta super universas
 gentes.
 Dominus enim exercituum decrevit,
 et quis poterit infirmare ?
 et manus ejus extenta ;
 et quis avertet eam ?

¹ In commentario legit *omnis ululatus descendet*,
 etc. In Hebræo quoque est. בלה יליל ירד.

² Locus obscurissimus; sed eum manifestum ac
 planum efficiunt Comment. Hieronymiani multis
 in locis: nam libro *QQ. Hebraicarum* in Genesim
 de Segor ait: « Tradunt igitur Hebræi hanc eam-
 dem in alio Scripturarum libro Salissam nomi-
 nari, dicitur rursus *μῆτραν κτηνοτροφίας*, id est,
 vitulam conternantem, quod scilicet tertio motu
 terræ absorpta est. » Eadem refert J. v Comm.
 in Isaiam; subdit vero illic: Possumus vitulam
 conternantem pro perfecta ætate accipere. Sicut

A In anno quo mortuus est rex Ahas,
 factum est onus istud :
 Ne læteris, Philisthæa omnis tu,
 quoniam comminuta est virga percussoris tui.
 De radice enim colubri egrædiatur regulus,
 et semen ejus absorbens volucrum.
 Et pascentur primogeniti pauperum,
 et pauperes fiducialiter requiescent :
 et interire faciam in fame radicem tuam,
 et reliquias tuas interficiam.
 Ulula, porta; clama, civitas
 prostrata est omnis Philisthæa :
 ab aquilone enim fumus veniet,
 et non est qui effugiat agmen ejus.
 Et quid respondebitur (*Al.* respondebit) nuntiis
 gentis ?
 Quia Dominus fundavit Sion,
 et in ipso (*Al.* ipsa cum Hebræo ברה) sperabunt
 pauperes populi ejus.

B

ONUS MOAB.

(*Cap. XV.*) Quia nocte vastata est Ar, Moab conti-
 cuit :
 quia nocte vastatus est murus, Moab conticuit
 Ascendit domus, et Dibon ad excelsa
 in planctum super Nabo, et super Medana, Moab
 ululavit (*Al.* ululabit cum Hebræo יליל).
 in cunctis capitibus ejus calvitium.
 Omnis barba radetur.
 In triviis ejus accincti sunt sacco :
 super tecta ejus, et in plateis ejus omnis ululat,
 descendit in fletum.
 Clamabit Esebon, et Eleale,
 usque Jasa audita est vox eorum ;
 Super hoc expediti Moab ululabunt,
 anima ejus ululabit sibi.
 Cor meum ad Moab clamabit,
 vectes ejus usque ad Segor vitulam conternan-
 tem² :
 Per ascensum enim Luith flens ascendet,
 et in via Oronaim clamorem contritionis leva-
 bunt.
 Aquæ enim Nemrim desertæ erunt,
 quia aruit herba,
 defecit germen,
 viror omnis interiit.
 Secundum magnitudinem operis,
 et visitatio eorum :
 Ad torrentem salicum ducent eos.
 Quoniam circumivi (*Al.* circuivit) clamor terminum
 Moab :
 usque ad Gallim ululatus ejus,
 et usque ad puteum Elim clamor ejus,
 quia aquæ Dibon repletæ sunt sanguine :
 Ponam enim super Dibon abditamenta :
 his qui fugerint de Moab leonem, et reliquias
 terræ.
 (*Cap. XVI.*) Emitte agnum dominatorem terræ, de
 petra deserti ad montem filiæ Sion.
 Et erit : Sicut avis fugiens.
 et pulli de nido avolantes :
 sic erunt filiæ Moab in transcensu Arnon.

enim tricesimus annus in hominibus, ita in pecu-
 dibus ac jumentis tertius robustissimus est. Vectes
 quotquot pro terminis et robore intellige, eo quod
 Segor in finibus Moabitarum sita sit, dividens ab
 eis terram Philisthim. » MART.

— Confer de hujus significatione vocis Com-
 mentarios S. Interpretis lib. v; *Quæstiones* quo-
 que *Hebraicas*, col. 326 et 334; librum *Nominum*
Hebraicorum; denique Epitaphium S. Paulæ, ubi
 et annotatum est in aliis mss. haud bene esse
consternantem. Vide quæ iis locis observamus.

im, coge concilium :
 i noctem umbram tuam in meridie :
 i fugientes, et vagos ne prodas.
 i apud te profugi mei :
 to latibulum eorum a facie vastatoris :
 enim pulvis,
 iatus est miser :
 ui conculcabat terram,
 bitur in misericordia solium,
 t super illud in veritate in tabernaculo

et quærens iudicium,
 er reddens quod justum est.
 superbiam Moab,
 est valde
 ejus et arrogantia ejus,
 atio ejus,
 i fortitudo ejus.
 labit Moab ad Moab,
 i ululabit :
 etantur super muros cocti lateris,
 plagas suas.
 iurbana Esebon deserta sunt, et vineam
 a (*Al.* vinea sabama) Domini gentium
 unt.
 is usque ad Jazer pervenerunt ;
 it in deserto,
 es ejus relictæ sunt,
 nt mare.
 lorabo in fletu Jazer vineam Sabama
 (ea Sabama) :
 i te lacryma mee, Esebon, et Elcale,
 super vindemiam tuam,
 messem tuam vox calcantium irruit.
 r lætitia et exsultatio de Charmelo,
 is non exsultabit, neque jubilabit.
 orculari non calcabit qui calcare con-
 it :
 lcantium abstuli.
 venter meus ad Moab quasi cithara
 i viscera mea ad murum cocti lateris.
 m apparuerit quod laboravit
 i excelsis suis,
 ur ad sancta sua, ut obsecret,
 lebit.
 i, quod locutus est Dominus
 ex tunc,
 cutus est Dominus dicens :
 inis, quasi anni mercenarii, auferetur
 Moab super omni populo multo,
 ietur parvus et modicus, nequaquam

ONUS DAMASCI.

) Ecce Damascus desinet esse civitas ;
 ut acervus lapidum in ruina.
 ivitates Aroer gregibus erunt,
 scent ibi,
 it qui exterreat.
 i adiutorium ab Ephraim,
 n a Damasco :
 i Syriæ sicut gloria filiorum Israel
 icit Dominus exercituum.
 ie illa : attenuabitur gloria Jacob,
 do carnis ejus emarcescet (*Al.* pingues
 ejus emarcescent).
 t congregans in messe quod restiterit,
 um ejus spicas leget :
 t quærens spicas in valle Raphaim.
 tur in eo sicut racemus,
 xcussio olivæ duarum vel trium oliva-
 summitate rami,

A sive quatuor aut quinque in cacuminibus ejus
 fructus ejus ;
 dicit Dominus Deus Israel.

In die illa inclinabitur homo ad factorem suum,
 et oculi ejus ad sanctum Israel respicient :

Et non inclinabitur ad altaria,
 quæ fecerunt manus ejus :
 et quæ operati sunt digiti ejus non respiciet, lu-
 cos et delubra.

In die illa, erunt civitates fortitudinis ejus derelictæ,
 sicut aratra, et segetes quæ derelictæ sunt a
 facie filiorum Israel.

Et erit deserta.

Quia oblita es Dei salvatoris tui,
 et fortis adjutoris tui non est recordata :

Propterea plantabis plantationem fidelem,
 et germen alienum seminabis.

In die plantationis tuæ labrusca,
 et mano semen tuum florebit :

B Ablata est messis in die hæreditatis,
 et dolebit graviter.

Væ multitudo (*Al.* multitudini) populorum multo-
 rum,
 ut multitudo maris sonantis :
 et tumultus turbarum,
 sicut sonitus aquarum multarum.

Sonabunt populi sicut sonitus aquarum inundan-
 tium,
 et increpabit eum,
 er fugiet procul :

Et rapietur sicut pulvis montium a facie venti,
 et sicut turbo coram tempestate.

In tempore vesperi, et ecce turbatio :
 in matutino, et non subsistet,

Hæc est pars eorum qui vastaverunt nos,
 et sors diripientium nos.

C (*Cap.* XVIII.) Væ terræ cymbalo alarum, quæ est
 trans flumina Æthiopiæ,
 qui mittit in mare legatos,
 et in vasis papyri super aquas.

Ite, angeli veloces, ad gentem convulsam et dila-
 ceratam ;
 ad populum terribilem, post quem non est alius ;
 gentem exspectantem et conculcatam,
 cujus diripuerunt flumina terram ejus.

Omnes habitatores orbis, qui moramini terra,
 cum elevatum fuerit signum in montibus, videbi-
 tis,

et clangorem tubæ audietis :

Quia hæc dicit Dominus ad me :

Quescam, et considerabo in loco meo,
 sicut meridiana lux clara est,
 et sicut nubes roris in die messis.

D Ante messem enim totus effloruit,
 et immatura perfectio germinavit,
 Et prædicentur ramusculi ejus falcibus :
 et quæ derelicta fuerint, abscindentur, et excu-
 tientur.

Et relinquenter simul avibus montium et bestiis
 terræ :
 et æstate perpetua erunt super eum volucres,
 et omnes bestię terræ super illum hiemabunt.

In tempore illo deferetur munus Domino exercituum
 a populo terribili, post quem non fuit alius ;
 a gente exspectante, exspectante et conculcata,
 cujus diripuerunt flumina terram ejus ;
 ad locum hominis Domini exercituum, montem
 Sion,

re legunt hic exemplaria Canonis, *Ex hoc, et nunc, pro ex tunc. Et nunc. MART.*

ONUS ÆGYPTI.

(Cap. XIX.) Ecce Dominus ascendet super nubem levem, et ingredietur Ægyptum, et commovebuntur simulacra Ægypti a facie ejus. et cor Ægypti tabescet in medio ejus.

Et concurrere faciam Ægyptios adversus Ægyptios :

et pugnabit vir contra fratrem suum,
et vir contra amicum suum,
civitas adversus civitatem,
regnum adversus regnum.

Et dirumpetur spiritus Ægypti in visceribus ejus :
et consilium ejus præcipitabo :
et interrogabunt simulacra sua, et divinos suos,
et pythones, et ariolos.

Et tradam Ægyptum in manu dominorum crudelium,
et rex fortis dominabitur eorum,
ait Dominus Deus exercituum :

Et arescet aqua de mari,
et fluvius desolabitur, atque siccabitur.

Et deficient flumina :

et attenuabuntur, et siccabuntur rivis aggregum.

Calamus et juncus marcescet :

nudabitur alveus rivi a fonte suo,

Et omnis sementis irrigua siccabitur,
arescet, et non erit.

Et mœrebunt piscatores,

et lugebunt omnes mittentes in flumen hamum,
et expandentes rete super faciem aquarum (Al. aquæ) marcescent.

Confundentur qui operabantur (Al. operantur) linum, pectentes (Al. plectentes) et textentes subtilia.

Et erunt irrigua ejus flaccientia :

omnes qui faciebant lacunas ad capiendos pisces.

Stulti principes Taneos ;

sapientes consilarii Pharaonis dederunt consilium insipientis.

Quomodo dicetis Pharaoni :

Filius sapientium ego, filius regum antiquorum ?

Ubi sunt nunc sapientes tui ?

annuntient tibi, et indicent

quid cogitaverit Dominus exercituum super Ægyptum.

Stulti facti sunt principes Taneos,

emarcuerunt principes Mempheos,

deceperunt Ægyptum, angulum populorum ejus.

Dominus miscuit in medio ejus spiritum vertiginis :

et errare fecerunt Ægyptum in omni opere suo,
sicut errat ebrius et vomens.

Et non erit Ægypto opus,

quod faciat caput et caudam,

¹ incurvantem et refrenantem.

In die illa erit Ægyptus quasi mulieres,

A et stupebunt, et timebunt a facie commotionis manus Domini exercituum,

quam ipse movebit super eam,

Et erit terra Juda Ægypto in ² festivitatem :

Omnis qui in illius fuerit recordatus,

pavebit a facie consilii Domini exercituum,

quod ipse cogitavit super eam.

In die illa erunt quinque civitates in terra Ægypti,

loquentes lingua Chanaan,

et jurantes per Dominum exercituum

Civitas Solis vocabitur una.

In die illa erit altare Domini in medio terre Ægypti,

et titulus Domini juxta terminum ejus :

Et erit in signum, et in testimonium Domino exercituum in terra Ægypti.

Clamabunt enim ad Dominum a facie tribulantis, et mittet eis salvatorem et propugnatorem, qui liberet eos.

B Et cognoscetur Dominus ab Ægypto,

et cognoscent Ægyptii Dominum in die illa,

et colent eum in hostiis et muneribus :

et vota vovebunt Domino, et solvent.

Et percutiet Dominus Ægyptum plaga,

et sanabit eam,

et revertentur ad Dominum, et placabitur eis,

et sanabit eos.

In die illa erit via de Ægypto in Assyrios,

et intrabit Assyrius Ægyptum, et Ægyptus (Al. Ægyptus) in Assyrios,

et servient Ægyptii Assur.

In die illa erit Israel tertius Ægypto (Al. Ægyptio)

et Assyrio :

benedictio in medio terræ, cui benedixit Dominus exercituum, dicens :

Benedictus populus meus Ægypti,

et opus manuum mearum Assyrio :

hæreditas autem mea Israel.

C (Cap. XX.) In anno quo ingressus est Tharhan

in Azotum,

cum misisset cum Sargon rex Assyriorum,

et pugnasset contra Azotum, et cepisset eam :

in tempore illo locutus est Dominus in manu

Isaiæ filii Amos, dicens ;

Vade, et solve saccum de lumbis tuis,

et calceamenta tua tolle de pedibus tuis.

Et fecit sic, vadens nudus et discalceatus.

Et dixit Dominus ;

Sicut ambulavit servus meus Isaias nudus et discalceatus,

et discalceatus,

trium annorum signum et portentum erit super

Ægyptum et super Æthiopiam ;

Sic minabit rex Assyriorum captivitatem Ægypti,

et transmigrationem Æthiopiæ,

juvenem et senem (Al. juvenum et senum)

nudum et discalceatum,

discoopertis natibus,

ignominiam Ægypti.

D Et timebunt, et confundentur ab Æthiopia spe sua,

et ab Ægypto gloria sua.

¹ Audiendus hic S. ipse est Pater, ubi suam istius loci versionem recognoscit, emendatque in Commentario : quem locum et Martianus laudat. « In eo quoque, inquit, quod nos transtulimus, *incurvantem* et *refrenantem*, possumus dicere, incurvum et lascivientem, ut intelligamus senem et puerum. Nos autem verbum Hebraicum AGMON (אָמוֹן), dum celeriter quæ scripta sunt, vertimus, ambiguitate decepti, *refrenantem* diximus. » Et post pauca. « Melius, inquit, reor proprium errorem reprehendere, quam dum erubescio imperitiam confiteri, in errore persistere. In eo quod transtuli, *Et erit terra Juda Ægypto in festivitatem* : pro *festivitate* in Hebræo legitur AGGA (אָגָא), quod interpretari potest *et festivitas* : unde et Aggæus in festivum vertitur : et ti-

mor, quod significantius Aquila transtulit ὑπόθετον, cum aliquis pavidus et tremens circumfert oculos, et advenientem formidat inimicum. Ergo si voluerimus in bonam partem accipere, quod recordatio Judæ sit gaudii, recte festivitas dicitur : sin autem, ut arbitror, in *timorem* pro *festivitate* vertitur, intelligamus formidinem vel pavorem. »

² Præclarissimum omnibus doctis modestiæ et humilitatis exemplum præbet S. Hieronymus l. v. Comment. in Isaiam prophetam, ubi sese reprehendens quod nimis festinus et præceptis nonnulla capituli hujus verba non bene converterit in Latium sermonem, ingenue hæc fassus est : « In eo quoque quod nos transtulimus, » etc., ut in *Fallarsi nota* MART.

et habitator insulae hujus in die illa :
 haec erat spes nostra, ad quos confugimus in
 exilium,
 liberarent nos a facie regis Assyriorum :
 quomodo effugere poterimus nos ?

ONUS DESERTI MARIS.

(XXI.) Sicut turbines ab Africo veniunt,
 deserto venit, de terra horribili.
 Iura nuntiata est mihi :
 credulus est, infideliter agit :
 qui depopulator est, vastat.
 Elam ;
 Medes :
 gemitum ejus cessare feci.
 Rea repleti sunt lumbi mei dolore,
 angustia possedit me
 angustia parturientis :
 cum audirem,
 turbatus sum cum viderem.
 conturbatum est cor meum,
 omnes stupefecerunt me :
 dilecta mea
 facta est mihi in miraculum.
 conturbatam,
 implare in specula
 dentes et bibentes.
 principes,
 ante clypeum.
 Dominus mihi :
 ut pone speculatorem :
 quodcumque viderit, annuntiet.
 currum duorum equitum,
 asinorem asini, et ascensorem cameli :
 emplatus est diligenter multo intuitu.
 amavit leo :
 speculam Domini ego sum, stans jugiter per
 eam :
 per custodiam meam ego sum, stans totis
 diebus.
 et venit ascensor vir bigae equitum,
 pondit, et dixit ;
 Babylon,
 omnia sculptilia deorum ejus contrita sunt in
 terram,
 mea, et filii areae meae¹,
 audivi a Domino exercituum Deo Israel, an-
 nuntiavi vobis.

ONUS DUMA.

clamat ex Seir ;
 quid de nocte ?
 et quid de nocte ?
 istos :
 mane et nox :
 queritis, quaerite :
 conturbamini, venite.

ONUS IN ARABIA.

ad vesperam dormietis,
 conturbatis Dodanim.
 conturbatis sitiienti ferte aquam,
 conturbatis habitatis terram Austri,
 panibus occurrите fugienti.

¹ bene legitur in mss. libris, et filia areae meae ;
 Hebr. sit בן ben, id est filius. Quod autem
 Tritura mea, et filii areae meae, ad Jerusalem
 pham facit, et ad templum quod in area Or-
 m est ; dicitque ad eum : O Jerusalem et po-
 i templi mei, non tibi videatur incredulum
 quod dixi, non mea enim verba sunt, sed Do-
 ct., MART.

nonnulli mss. codices pro ad aquam, habent et
 : sed in Hebraeo legimus ad aquas, ut sit
 : Et lacum fecistis inter duos muros ad servan-

A A facie enim gladiatorum fugerunt,
 a facie gladii imminenti.
 a facie arcus extenti,
 a facie gravis praelii :
 Quoniam haec dicit Dominus ad me :
 Adhuc in uno anno,
 quasi in anno mercenarii,
 et auferetur omnis gloria Cedar.
 Et reliquiae numeris sagittariorum fortium de filiis
 Cedar imminuentur :
 Dominus enim Deus Israel locutus est.

ONUS VALLIS VISIONIS.

(Cap. XXII.) Quidnam tibi quoque est,
 quia ascendisti et tu omnis in tecta ?
 Clamor plena,
 urbs frequens,
 civitas exultans :
 Interfecti tui, non interfecti gladio,
 nec mortui in bello.
 B Cuncti principes tui fugerunt simul,
 dureque ligati sunt ;
 Omnes qui inventi sunt, vincti sunt pariter,
 procul fugerunt.
 Propterea dixi :
 Recedite a me, amare flebo :
 nolite incumbere ut consolemini me super vasti-
 tate filiae populi mei.
 Dies enim interfectionis, et conculcationis, et fle-
 tum,
 Domino Deo exercituum in valle Visionis,
 scrutans murum,
 et magnificus super montem.
 Et Elam sumpsit pharetram
 currum hominis equitis,
 et parietem nudavit clypeus.
 Et erunt electae valles tuae plenae quadrigarum et
 equites ponent sedes suas in porta.
 C Et revelabitur operimentum Judae,
 et videbis in die illa armamentarium
 domus saltus.
 Et scissuras civitatis David videbitis, quia multi-
 plicatae sunt :
 Et congregastis aquas piscinae inferioris,
 et domos Jerusalem numerastis,
 et destruxistis domos ad muniendum murum.
 Et lacum fecistis inter duos muros
 ad aquam² piscinae veteris :
 et non suspexistis ad eum qui fecerat eam,
 et operatorem ejus de longe non vidistis.
 Et vocabit Dominus Deus exercituum in die illa ad
 fletum, et ad planctum,
 ad calvitium, et ad cingulum sacci :
 Et ecce gaudium et laetitia,
 occidere vitulos, et jugulare arietes.
 comedere carnes, et bibere vinum :
 Comedamus, et bibamus ;
 cras enim moriemur.
 D Et revelata est in auribus meis, Domini³ (Vulg. vox
 Domini) exercituum ;
 Si dimittetur iniquitas haec vobis donec moriamini,
 dicit Dominus Deus exercituum.
 Haec dicit Dominus Deus exercituum ;
 Vade, ingredere ad eum qui habitat in tabernaculo,

das aquas ; sive piscinam veterem instaurastis ad
 aquam servandam. MART.

² In utroque Canone Hebr. verit. mutatur genuina
 Scripturae lectio in hunc modum : Et revelata est in
 auribus meis, dicit Dominus exercituum. Insuper et
 in Carcaseonensi ad titur vox post revelata est. Non-
 nulli mss. codices cum Vulgata legunt, vox Domini
 exercituum. Vide eandem phrasim supra in notis ad
 versum tricesimum cap. v, sive ad versum nonum,
 prout hodie numeri versiculorum ponuntur in Bi-
 bliis. MART.

ad Sobnam præpositum templi, et dices ad eum: **A** Quis cogitavit hoc super Tyrum quondam coronatam.
 Quid tu hic;
 aut quasi quis hic?
 quia excidisti tibi hic sepulchrum,
 excidisti in excelso memoriam diligenter,
 in petra tabernaculum tibi.
 Ecce Dominus asportari te faciet,
 sicut asportatur gallus gallinaceus,
 et quasi amictum sic sublevabit te.
 Coronans coronabit te tribulatione,
 quasi pilam mittet te in terram latam et spatiosam;
 ibi morieris, et ibi erit currus gloriæ tuæ,
 ignominia domus Domini tui.
 Et expellam de statione tua,
 et de ministerio tuo deponam te.
 Et erit in die: Vocabo servum meum Eliacim filium Helciæ,
 et induam illum tunica tua,
 et cingulo tuo confortabo eum,
 et potestatem tuam dabo in manu ejus:
 et erit quasi pater habitantibus Jerusalem,
 et domui Juda.
 Et dabo clavem domus David super humerum ejus,
 et aperiet, et non erit qui claudat:
 et claudet, et non erit qui aperiat.
 Et figam illum paxillum in loco fideli,
 et erit in solium gloriæ domui patris. (A solio domus patris) sui.
 Et suspendent super eum omnem gloriam domus patris ejus,
 vasorum diversa genera,
 omne vas parvulum,
 a vasis craterarum usque ad omne vas musicorum.
 In die illa dicit Dominus exercituum:
 Auferetur paxillus, qui fixus fuerat in loco fideli:
 et frangetur, et cadet,
 et peribit quod pependerit in eo,
 quia Dominus locutus est.

ONUS TYRI.

(Cap. XXIII.) Ululate, naves maris:
 quia vastata est domus, unde venire consueverant:
 de terra Cethim revelatum (Al. revelata) est eis.
 Tacete qui habitatis in insula:
 negotiatio Sidonis.
 Transfretantes mare repleverunt te in aquis multis.
 Semen Nili, messis fluminis fruges ejus.
 et facta est negotiatio gentium.
 Erubescite, Sidon:
 ait enim mare fortitudo maris, dicens:
 Non parturivi, et non peperivi,
 et non enutrivivi juvenes,
 nec ad incrementum perduxivi virgines.
 Cum auditum fuerit in Ægypto,
 dolebunt cum audierint de Tyro:
 Transite maria,
 ululate qui habitatis in insula:
 Numquid non hæc vestra est,
 quæ gloriabatur a diebus pristinis in antiquitate sua?
 ducent eam pedes sui longe ad peregrinandum.

¹ Hic atque infra *merces* pro *mercede* legit S. Pater in Comment., tametsi corruptus locus ille Victorio creditur.

² Ita mss. libri S. Hieronymi ac editi etiam in Commentariis. Hanc vero lectionem satis indicat ipsemet sanctus Doctor, cum ait: « Et in morem sanguinis Abel interfectorum cruorem ad Deum clamare fecerunt. » Videsis plura lib. VIII Commentar., in Isaiam. MART.

— Vulgati, *inflecta est*. Videtur autem Martianæ, impressam lectionem probasse magis in commen-

natam.
 cujus negotiatores principes,
 institores ejus inclyti terræ?
 Dominus exercituum cogitavit hoc,
 ut detraheret superbiam omnis gloriæ.
 et ad ignominiam deduceret universos inclytos terræ.
 Transi terram tuam quasi flumen, filia maris,
 non est cingulum ultra tibi.
 Manum suam extendit supra mare,
 conturbavit regna:
 Dominus mandavit adversus Chanaan,
 ut contereret fortes ejus, et dixit:
 Non adjicies ultra ut glorieris,
 calumniam sustinens virgo filia Sidonis:
 in Cethim consurgens transfreta,
 ibi quoque non erit requies tibi.
 Ecce terra Chaldæorum
B talis populus non fuit,
 Assur fundavit eam,
 in captivitatem traduxerunt robustos ejus,
 suffoderunt domos ejus,
 posuerunt eam in ruinam.
 Ululate, naves maris,
 quia devastata est fortitudo vestra.
 Et erit in die illa:
 In oblivione eris, o Tyre, septuaginta annis,
 sicut dies regis unius:
 Post septuaginta autem annos
 erit Tyro quasi canticum meretricis.
 Sume citharam, circui civitatem,
 meretrix oblivioni tradita:
 bene cane,
 frequenta canticum, ut memoria tui sit.
 Et erit post septuaginta annos:
 Visitabit Dominus Tyrum,
 et reducet eam ad mercedes suas:
C Et rursum fornicabitur cum universis regni terræ,
 super faciem terræ.
 Et erunt negotiatio ejus, et mercedes ejus sanctificatæ Domino:
 non condendur, nec reponentur
 Quia his, qui habitaverint coram Domino, erit negotiatio ejus, ut manducant in saturitatem,
 et vestiantur usque ad vetustatem.
 (Cap. XXIV.) Ecce Dominus dissipabit terram, et nudabit eam,
 et affliget faciem ejus,
 et disperget habitatores ejus.
 Et erit sicut populus, sic sacerdos:
 et sicut servus, sic dominus ejus:
 sicut ancilla, sic domina ejus:
 sicut emens, sic ille qui vendit:
 sicut fenerator, sic is qui mutuum accipit:
 sicut qui repetit, sic qui debet.
 Dissipatione dissipabitur terra,
 et direptione prædabitur.
D Dominus enim locutus est verbum hoc.
 Luxit, et defluxit terra, et infirmata est:
 defluxit orbis,
 infirmata est altitudo populi terræ.
 Et terra interfecta² est ab habitatoribus suis:
 quia transgressi sunt leges (Al. legem),

rio S. ipse interpres. Hebræus tamen habet *תקפה*, quod verbum *occultare*, *obtegere*, sive interius infectum aliquo vitio esse, significat. Usurpatur sæpe alibi de terra, ubi sensus est, quod effusum sanguinem tegat, atque in se peccatum suscipiat, hypocrisi quadam infecta, quod scelus dissimulet, et ferat nihilosecius peccatori fructus. Vid. Genes. iv, 11; Num. xxxv. 33; Job xvi, 18, et xx, 27; Jerem. iii, 1 et 2, atque alibi: quibus testimoniis Vulgatæ lectio, *inflecta*, potius asseritur, nobisque magis arridet.

mulaverunt jus,
dissipaverunt fœdus sempiternum.
Propter hoc maledictio vorabit terram,
et peccabunt habitatores ejus,
Ideoque insanient cultores ejus,
et relinquentur homines pauci.
Luxit vindemia,
infirmata est vitis,
ingemuerunt omnes qui lætabantur corde.
Cessavit gaudium tympanorum,
quievit sonitus lætantium,
conticuit dulcedo citharæ.
Cum cantico non bibent vinum :
amara erit potio bibentibus illam.
Attrita est civitas vanitatis,
clausa est omnis domus, nullo introeunte.
Clamor erit super vino in plateis :
deserta est omnis lætitia :
translatum est gaudium terræ.
Relicta est in urbe solitudo,
et calamitas opprimet portas.
Quia hæc erunt in medio terræ,
in medio populorum :
Quomodo si paucæ olivæ, quæ remanserunt, excu-
tiantur ex olea,
et racemi, cum fuerit finita vindemia.
Hi levabunt vocem suam, atque laudabunt.
Cum glorificatus fuerit Dominus, hinnient de mari.
Propter hoc in doctrinis glorificate Dominum :
in insulis maris nomen Domini Dei Israel.
A finibus terræ laudes audivimus,
gloriam justi.
Et dixi :
Secretum meum mihi,
secretum meum mihi :
Væ mihi : prævaricantes prævaricati sunt, et præva-
ricatione transgressorum prævaricati sunt.
Formido, et fovea, et laqueus super te, qui habita-
tor es terræ
Et erit : Qui fugerit a voce formidinis, cadet in fo-
veam ;
et qui se explicaverit de fovea,
tenebitur laqueo :
Quia cataractæ de excelsis apertæ sunt,
et concutientur fundamenta terræ.
Confractioe confringetur terra,
contritione conteretur terra,
commotione commovebitur terra,
Agitatione agitabitur terra sicut ebrius, et aufere-
tur quasi tabernaculum unius noctis :
Et gravabit eam iniquitas sua, et corruet,
et non adjiciet ut resurgat,
Et erit : In die illa visitabit Dominus super militiam
cœli in excelso ;
et super reges terræ, qui sunt super terram.
Et congregabuntur in congregatione unius fascis in
lacum,
et claudentur ibi in carcere :
et post multos dies visitabuntur.
Et erubescet luna et confundetur sol,
cum regnaverit Dominus exercituum in monte
Sion, et in Jerusalem,
et in conspectu senum suorum fuerit glorificatus.
(Cap. XXV). Domine, Deus meus es tu, exaltabo te,
constebor nomini tuo : quoniam fecisti mirabi-
lia, cogitationes antiquas, fideles, amen.
Quia posuisti civitatem in tumulum,
urbem fortem in ruinam ;
domum alienorum, ut non sit civitas,
et in sempiternum non ædificetur.
Super hoc laudabit te populus fortis,
civitas gentium robustarum timebit te.
Quia factus es fortitudo pauperi,
fortitudo egeno in tribulatione sua :
spes a turbine.
umbraculum ab æstu.
Spiritus enim robustorum quasi turbo impellens

A parietem :
Sicut æstus in siti humiliabis.
Tumultum alienorum,
et quasi calore sub nube torrente,
propaginem fortium marcescere facies.
Et faciet Dominus exercituum omnibus populis in
monte hoc
convivium pinguium,
convivium vindemiæ,
pinguium medullatorum,
vindemiæ defæcatæ.
Et præcipitavit in monte isto faciem vinculi colli-
gati super omnes populos,
et telam quam orditus est super omnes nationes,
Præcipitabit mortem in sempiternum :
et auferet Dominus Deus lacrymam ab omni fa-
cie, et opprobrium populi sui auferet de univer-
sa terra : quia Dominus locutus est.
Et dicet in illa die :
B Ecce Deus noster iste,
expectavimus eum, et salvabit nos :
iste Dominus, sustinuimus eum,
exultabimus, et lætabimur in salutari ejus.
Quia requiescet manus Domini in monte isto,
triturbabitur Moab sub eo,
sicuti teruntur paleæ in plastro.
Et extendet manus suas sub eo,
sicut extendit natans ad natandum :
Et humiliabit gloriam ejus cum allisione manuum
ejus.
Et munimenta sublimium murorum tuorum con-
dent.
et humiliabuntur,
et detrahentur in terram usque ad pulverem.
In die illa cantabitur canticum istud in terra Juda :
(Cap. XXVI). Urbs fortitudinis nostræ Sion sal-
vator, ponetur in ea murus et antemurale.
Aperite portas,
et ingredietur gens justa, custodiens veritatem.
C Vetus error abiit :
servabis pacem, pacem,
quia in te speravimus.
Sperastis in Domino in sæculis æternis,
in Domino Deo forti in perpetuum.
Quia incurvabit habitantes in excelso,
civitatem sublimem humiliabit.
Humiliabit eam usque ad terram,
detrahet eam usque ad pulverem.
Conculcabit eam pes, pedes pauperi,
gressus egenorum,
Semita justi recta est,
rectus callis justi ad ambulandum.
Et in semita judiciorum tuorum, Domine, sustinui-
mus te :
nomen tuum, et memoriale tuum in desiderio
animæ.
Anima mea desideravit te in nocte :
sed et spiritu meo in præcordiis meis de mane
vigilabo ad te.
D Cum feceris judicia tua in terra,
justitiam discent habitatores orbis.
Misereamur impio,
et non discet justitiam :
In terra sanctorum inique gessit,
et non videbit gloriam Domini.
Domine, exaltet manus tua, et non videant :
videant, et confundantur zelantes (Al. confunda-
tur zelus) populi :
et ignis hostes tuos devoret.
Domine, dabis pacem nobis :
omnia enim opera nostra operatus es nobis.
Domine Deus noster, possederunt nos domini abs-
que te,
tantum in te recordemur nominis tui.
Morientes non vivant.
gigantes non resurgant :
Propterea visitasti et contrivisti eos,

et perdidisti omnem memoriam eorum.
 Indulsisti genti, Domine, indulsisti genti :
 nunquid glorificatus es ?
 elongasti omnes terminos terræ.
 Domine, in angustia requisierunt te,
 in tribulatione murmuris doctrina tua eis.
 Sicut quæ concipit (*Al. concepit*), cum appropin-
 quaverat ad partum
 dolens, clamat in doloribus suis :
 sic facti sumus a facie tua, Domine.
 Concepimus, et quasi parturivimus, et peperimus
 spiritum :
 salutes non fecimus in terra :
 Ideo non ceciderunt habitatores terræ (*Al. orbis*).
 Vivent (*Al. vivant*) mortui tui, interfecti mei re-
 surgent (*Al. resurgent*) :
 Expergiscimini et laudate qui habitatis in pulvere :
 quia ros lucis ros tuus,
 et terram gigantum detrahes in ruinam.
 Vade populus meus, intra in cubicula tua,
 claude ostia tua super te.
 Abscondere modicum ad momentum,
 donec pertranseat indignatio.
 Ecce enim Dominus egredietur de loco suo.
 ut visitet iniquitatem habitatoris terræ contra
 eum :
 et revelabit terra sanguinem suum,
 et non operiet ultra interfectos suos.
 (*Cap. XXVII*). In die illa visitabit Dominus in gladio
 suo duro,
 et grandi, et forti, super Leviathan serpentem
 vectem,
 et super Leviathan serpentem tortuosum :
 et occident cetum, qui in mari est :
 In die illa vinea meri cantabit ei.
 Ego Dominus qui servo eam,
 repente propinabo ei :
 ne forte visitetur contra eam,
 Nocte et die servo eam.
 Indignatio non est mihi :
 Quis dabit me spinam et veprem in prælio ?
 gradiar super eam,
 succendam eam pariter.
 An potius tenebit (*Al. tenebo*) fortitudinem meam.
 faciet pacem mihi,
 pacem faciet mihi ?
 Qui egrediuntur impetu a Jacob ¹,
 florebit, et germinabit Israel, et implebunt fa-
 ciem orbis semine.
 Nunquid juxta plagam percutiens se, percussit
 eum ?
 aut sicut occidit interfectos ejus, sic occisus est ?
 In mensura contra mensuram, cum abjecta fuerit,
 judicabis eam :
 meditatus est in spiritu suo duro per diem æstus.
 Idcirco super hoc (*Al. his*) dimittetur iniquitas do-
 mui Jacob :
 et iste omnis fructus, ut auferatur peccatum
 ejus,
 cum (*Al. quia*) posuerit omnes lapides altaris si-
 cut lapides cineris allisos,

A non stabunt luci et delubra.
 Civitas enim munita, desolata erit,
 speciosa relinquetur, et dimittetur quasi deser-
 tum (*Al. deserta*) :
 Ibi pascetur vitulus, et ibi accubabit,
 et consumet summitates ejus.
 In siccitate messes (*Al. messis*) illius conterentur,
 mulieres venientes et docentes eam :
 Non est enim populus sapiens,
 propterea non miserebitur ejus, qui fecit eum ;
 et qui formavit eum, non parcat ei.
 Et erit in die illa
 percutiet Dominus ab alveo fluminis usque ad
 torrentem Ægypti,
 et vos congregabimini unus et unus, Israel.
 Et erit in die illa, clangetur in tuba magna, et ve-
 nient qui perditii fuerant de terra Assyriorum,
 et qui ejecti erant in terra Ægypti,
 et adorabunt Dominum in monte sancto in Jerusa-
 lem.
 B (*Cap. XXVIII*). Væ coronæ superbix ebriis Ephraim,
 et flori decidenti, gloriæ exultationis ejus, qui
 erant in vertice vallis pinguis, errantes
 a vino.
 Ecce validus et fortis Dominus (*Al. Domini, cum*
Heb. לַחַיִּי).
 sicut impetus grandinis, turbo confringens, sicut
 impetus aquarum multarum inundantium et
 emissarum super terram spatiosam.
 Pedibus conculcabitur corona superbix ebriorum
 Ephraim.
 Et erit flos decidens gloriæ exultationis ejus, qui
 est super verticem vallis pinguium, quasi tempo-
 raneum ante maturitatem autumnii :
 quod cum aspexerit videns statim ut manu te-
 nuerit, devorabit illud.
 In die illa erit Dominus exercituum corona gloriæ,
 et sertum exultationis residuo populi sui :
 C et spiritus judicii sedenti super iudicium,
 et fortitudo revertentibus de bello ad portam.
 Verum hi quoque præ vino nescierunt,
 et præ ebrietate erraverunt :
 Sacerdos et propheta nescierunt præ ebrietate,
 absorpti sunt a vino,
 erraverunt in ebrietate,
 nescierunt videntem,
 ignoraverunt iudicium.
 Omnes enim mensæ repletæ sunt vomitu, sordium-
 que,
 ita ut non esset ultra locus.
 Quem docebit scientiam ?
 et quem intelligere faciet auditum ?
 ablactatos a lacte, avulsos ² ab uberibus.
 Quia manda, remanda ;
 manda, remanda ;
 exspecta, reexpecta ;
 exspecta, reexpecta ;
 modicum ibi, modicum ibi.
 D In loquela enim labii, et lingua altera
 loquetur ad populum istum.
 Cui dixit : Hæc requies mea, reficite lassum,

¹ Canon Carcassonensis et aliquot mss. codices Bibliorum legunt ut Vulgata nostra Latina, *Qui ingrediuntur impetu ad Jacob*. At Canon S. Germani a Pratis, ms. Colbertinus Aniciensis prima manu. Sanctique Victoris Parisiensis codex vetustissimus n. 379 : *Qui egrediuntur*, etc. Errore autem librarium factum est, nisi nos fallat opinio, ut hi omnes libri, quos inspeximus, uno excepto S. Germanensi nostro num. 464 scriptum habeant *ad Jacob*, pro *a Jacob*. Porro textus sacer Commentar. S. Hieronymi in Isaiam satis concordat cum nostra lectione, quia legimus ibi hoc modo : *Qui egrediuntur de Jacob* : quorum verborum sensus iste est : *Postquam apostoli in toto orbe Evangelium prædicantes*

dixerint : *Faciemus pacem Christo, pacem faciemus ei* : qui in excelsis fuerint de semine Jacob, et in apostolicam pervenerint dignitatem, appellabuntur filii Jacob, etc. Hinc LXX, *Qui veniunt filii Jacob*. Non omittamus decem mss. codices, inter variantes lectiones Lucæ Brugensis, hanc cum Regiis Bibliis representare lectionem : *Qui egrediuntur impetu a Jacob*. Consule adnotata ad hunc locum apud criticos. MART.

² Omnes mss. ex pronuntiatione librarium. ut putamus, corrupte legunt *avulsos* pro *avulsos*. Hunc versum notat ipse Hieronymus in Commentariis, licet exscriptores in duos unum dividant in mss. codd. MART.

est meum refrigerium :
 erunt audire.
 is verbum Domini :
 , remanda ;
 , remanda ;
 ta, reexpecta ;
 ta, reexpecta ;
 am ibi, modicum ibi :
 it, et cadant retrorsum,
 terantur ¹, et illaqueentur, et capiantur.
 hoc audite verbum Domini viri illusores,
 minamini super populum meum, qui est in
 salem,
 enim :
 imus fœdus cum morte,
 i inferno fecimus pactum.
 n inundans cum transierit, non veniet su-
 nos :
 osuimus mendacium spem nostram, et
 dacio protecti sumus.
 æc dicit Dominus Deus :
 mittam in fundamentis Sion lapidem,
 n probatum, angularem, pretiosum, in fun-
 ento fundatum (*Al.* fundatum fundamenti).
 ediderit,
 stinet ²,
 n iudicium in pondere,
 itiam in mensura :
 rtet grando spem mendacii :
 ectionem aquæ inundabunt.
 tur fœdus vestrum cum morte,
 um vestrum cum inferno non stabit :
 n inundans cum transierit,
 n conculcationem.
 unque (*Al.* cum) pertransierit, tollet vos,
 im mane diluculo pertransibit in die et in
 e,
 imodo sola vexatio intellectum dabit auditu.
 tatum est in stratum, ita ut alter decidat,
 ium breve utrumque operire non potest.
 m in monte divisionum stabit Dominus :
 n valle, quæ est in Gabaon, irascetur, ut
 opus suum,
 m opus ejus :
 etur opus suum
 inum est opus ab eo.
 nolite illudere.
 e constringantur vincula vestra.
 nationem enim et abbreviationem
 a Domino Deo exercituum
 universam terram.
 percipite, et audite vocem meam,
 te, et audite eloquium meum.
 tota die arabit arans ut serat, proscindet
 iet humum suam ?
 im adæquaverit faciem ejus. seret gith, et
 num sparget,
 et triticum per ordinem.
 leum et milium, et viciam in finibus suis ?
 t illum iudicio,
 s docebit illum.
 n in ferris triturbabitur gith,
 a plaustrum super cyminum circuibit,
 virga excutietur gith,
 inum in baculo :
 autem comminuetur :
 on in perpetuum triturbans triturbabit illum,
 vexabit eum rota plaustrum.

A nec in unguis suis comminuet eum,
 Et hoc a Domino ³ Deo exercituum exivit.
 ut mirabile faceret consilium,
 et magnificaret justitiam.
 (*Cap.* XXIX.) Væ Ariel civitas,
 quam expugnabit David :
 Additus est annus ad annum :
 solemnitates evolutæ sunt.
 Et circumvallabo Ariel,
 et erit tristis et mœrens,
 et erit mihi quasi Ariel.
 Et circumdabo quasi spheram in circuitu tuo,
 et jaciæ contra te aggerem.
 et munimenta ponam in obsidionem tuam :
 Humiliaberis, de terra loqueris.
 et de humo audietur eloquium tuum :
 Et erit quasi Pythonis de terra vox tua, de hu-
 mo eloquium tuum mussitabit.
 Et erit sicut pulvis tenuis multitudo ventilantium te :
 et sicut favilla pertransiens multitudo eorum
 qui contra te prævaluerunt :
 eritque repente confestim.
 A Domino exercituum visitabitur in tonitruo, et
 commotione terræ
 et voce magna turbinis et tempestatis,
 et flamma ignis devorantis.
 Et erit sicut somnium visionis nocturnæ multitudo
 omnium gentium, quæ dimicaverunt contra.
 Ariel,
 et omnes qui militaverunt, et obsederunt, et præ-
 valuerunt adversus eam.
 Et sicut somniat esuriens, et comedit,
 cum autem fuerit expergefactus,
 vacua est anima ejus :
 et sicut somniat sitiens, et bibit.
 et postquam fuerit expergefactus (*Al.* evigilaverit),
 lassus adhuc sitit,
 et anima ejus vacua est :
 C Sic erit multitudo omnium gentium
 quæ dimicaverunt contra montem Sion.
 Obstupescite, et admiramini,
 fluctuate et vacillate :
 inebriamini, et non a vino :
 movemini, et non ab ebrietate.
 Quoniam miscuit vobis Dominus spiritum soporis,
 claudet oculos vestros, prophetas
 et principes vestros ⁴, qui vident visiones, operiet.
 Et erit vobis visio omnium
 sicut verba libri signati,
 quem cum dederint scienti litteras, dicent :
 Lege istum : et respondebit :
 Non possum, signatus est enim.
 Et dabitur liber nescienti litteras, diceturque ei
 Lege : et respondebit :
 Nescio litteras.
 Et dixit Dominus : Eo quod appropinquat populus
 iste ore suo,
 et labiis suis glorificat me,
 cor autem ejus longe est a me,
 et timuerunt me mandato hominum et dactri-
 nis :
 D Ideo ecce ego addam ut admirationem faciam populo
 huic, miraculo grandi et stupendo :
 peribit enim sapientia a sapientibus
 et intellectus prudentium ejus abscondetur.
 Væ qui Profundi estis corde,
 ut a Domino abscondatis consilium :
 quorum sunt in tenebris opera, et dicunt :

se erat penes Martian, *convertantur*: in He-
 reliquis libros faceam, est, נִשְׁבְּרִי.
 non festinet, quod juxta Hebræum Hiero-
 ranstulit, Canon San-Germanensis legit,
 tur. Antiquissimus vero codex Bibliorum
 III. 3 utramque retinet lectionem: *Non fe-*
non turbetur. LXX, *Non confundetur* MART.

³ Non interserit *Domino*, ubi locum hunc recitat,
 in commentario S. Pater, sed tantum habet, *et hoc*
a Deo exercituum; omnino verius ad Hebræum ex-
 emplar.

⁴ Canon S. Germani legit, non tam diverso sensu
 quam diversa phrasi, *et principes vestri*, qui vident
 visiones, peribunt. MART.

Quis videt nos, et quis novit nos?
 Perversa est hæc vestra cogitatio:
 quasi si lutum contra figulum cogitet,
 et dicat opus factori suo: Non fecisti me:
 et figmentum dicat fictori suo; Non intelligis.
 Nonne adhuc in modico et in brevi convertetur Li-
 banus in Chermel,
 et Chermel in saltum reputabitur?
 Et audient in die illa surdi verba libri,
 et de tenebris et caligine oculi cæcorum videbunt.
 Et addent mites in Domino lætitiã,
 et pauperes homines in sancto Israel exultabunt.
 Quoniam defecit qui prævalebat,
 consummatus est illusor,
 et succisi sunt omnes qui vigilabant super ini-
 quitatem:
 qui peccare faciebant homines in verbo,
 et arguentem in porta supplantabant,
 et declinaverunt frustra a justo.
 Propter hoc, hæc dicit Dominus ad domum Jacob, **B**
 qui redemit Abraham;
 Non modo confundetur Jacob,
 nec modo vultus ejus erubescet:
 sed cum viderit filios suos, opera manuum mea-
 rum, in medio sui sanctificantem nomen meum,
 et sanctificabunt sanctum Jacob,
 et Deum Israel prædicabunt;
 Et scient errantes spiritu intellectum,
 et mus sitatores discent legem.
 (Cap. XXX) Væ, filii desertores, dicit Dominus,
 ut faceretis consilium, et non ex me:
 et ordiremini telam, et non per spiritum meum,
 ut adderetur (Al. adderetis) peccatum super pec-
 catum:
 . qui ambulatis, ut descendatis in Ægyptum,
 et os meum non interrogastis,
 Sperantes auxilium in fortitudine Pharaonis,
 et habentes fiduciam in umbra Ægypti.
 Et erit nobis fortitudo Pharaonis in confusionem, **C**
 et fiducia umbræ Ægypti in ignominiam.
 Erant (Al. erunt) enim in Tanis principes tui
 et nuntii tui usque ad Anes pervenerunt.
 Omnes confusi sunt super populo,
 qui eis prodesse non potuit (Al. poterit):
 Non fuerunt in auxilium, et in aliquam utilitatem,
 sed in confusionem et in opprobrium.

ONUS JUMENTORUM AUSTRI.

In terra tribulationis et angustiae læna, et leo;
 ex eis vipera. et regulus volans,
 Portantes super humeros jumentorum divitias suas,
 et super gibbum camelorum thesauros suos, ad
 populum, qui eis prodesse non poterit.
 Ægyptus enim frustra et vane auxiliabitur:
 ideo clamavi super hoc
 Superbia tantum est, quiesce.
 Nunc ingressus scribe eis super buxum,
 in libro diligenter exara illud,
 Et erit in die novissimo in testimonium,
 et usque in æternum.
 Populus enim ad iracundiam provocans est,
 et filii mendaces, filii nolentes audire legem Dei.
 Qui dicunt videntibus: Nolite videre,
 et aspicientibus Nolite aspicere nobis ea quæ
 recta sunt:
 Loquimini nobis placentia,
 videte nobis errores.
 Auferte a me viam,
 declinate a me semitam,
 cesset a facie nostra sanctus Israel.
 Propterea hæc dicit sanctus Israel:
 Pro eo quod reprobastis verbum hoc,
 et sperastis in calumnia et tumultu,
 et innixi estis super eo;
 Propterea erit vobis iniquitas hæc sicut interruptio
 cadens,
 et requisita in muro excelso:

A Quoniam subito, dum non speratur, veniet contri-
 tio ejus.
 Et comminuetur sicut conteritur lagena
 figuli contritione pervalida
 et non invenietur de fragmentis ejus testa, in qua
 portetur igniculus de incendio.
 aut hauriatur parum aquæ de fovea.
 Quia hæc dicit Dominus Deus sanctus Israel:
 Si revertamini et quiescatis,
 salvi eritis:
 In silentio et in spe
 erit fortitudo vestra.
 Et nolulistis, et dixistis
 Nequaquam, sed ad equos fugiemus:
 ideo fugietis.
 Et super veloces ascendemus:
 ideo velociores (Al. veloces) erunt, qui perse-
 quentur vos.
 Mille homines a facie terroris unius, et a facie ter-
 roris quinque fugietis,
 donec relinquamini quasi malus navis in vertice
 montis,
 et quasi signum super collem.
 Propterea expectat Dominus. ut misereatur vestri:
 et ideo exaltabitur parcens vobis:
 quia Deus judicii Dominus:
 beati omnes, qui expectant eum.
 Populus enim Sion habitabit in Jerusalem,
 plorans nequaquam plorabis,
 miserans miserebitur tui:
 ad vocem clamoris tui statim ut audierit, re-
 spondebit tibi.
 Et dabit vobis Dominus panem arctum, et aquam
 brevem:
 et non faciet avolare (Al. additur a te ultra do-
 ctorem tuum
 Et erunt oculi tui videntes præceptorem tuum.
 Et aures tuæ audient verbum post tergum monen-
 tis:
 Hæc via, ambulate in ea:
 et non declinetis (Al. tacet et non declinetis) ne-
 que ad dexteram, neque ad sinistram.
 Et contaminabis laminas sculptilium argenti tui,
 et vestimentum conflatilis auri tui,
 et disperges ea sicut immunditiam menstruatæ.
 Egredere, dices ei:
 Et dabitur pluvia semini tuo, ubicunque seminave-
 ris in terra:
 et panis frugum terræ erit uberrimus, et pinguis.
 Pascetur in possessione tua in die illa agnus spa-
 tiose:
 et tauri tui, et pulli asinorum, qui operantur ter-
 ram, commixtum migma comedent
 sicut in area ventilatum est.
 Et erunt super omnem montem excelsum, et super
 omnem collem elevatum rivi currentium aqua-
 rum,
D in die interfectionis multorum, cum ceiderint
 turres.
 Et erit lux lunæ sicut lux solis,
 et lux solis erit septempliciter sicut lux septem
 dierum,
 in die qua alligaverit Dominus vulnus populi sui,
 et percussuram plagæ ejus sanaverit.
 Ecce nomen Domini venit de longinquo,
 ardens furor ejus, et gravis ad portandum:
 Labia ejus repleta sunt indignatione,
 et lingua ejus quasi ignis devorans.
 Spiritu ejus velut torrens inundans usque ad me-
 dium colli, ad perdendas gentes in nihilum
 (Al. pro nihil),
 et frenum erroris, quod erat in maxillis popu-
 lorum.
 Canticum erit vobis sicut nos sanctificatæ solem-
 nitatis,
 et lætitiæ cordis sicut qui cum tibia,
 ut intret in montem Domini ad fortem Israel.

Et auditam faciet Dominus gloriam vocis suæ,
et terrorem brachii sui ostendet in comminatione
furoris,
et flamma ignis devorantis :
allidet in turbine et in lapide grandinis.
A voce enim Domini pavebit Assur virga percus-
sus.

Et erit transitus virgæ fundatus,
quam requiescere faciet Dominus super eum.
In tympanis et citharis, et in bellis præcipuis ex-
pugnabit eos.

Præparata est enim ab heri Thopheth,
a rege præparata, profunda et dilatata.
Nutrimenta ejus, ignis et ligna multa :
flatus Domini sicut torrens sulphuris succendens
eam.

(Cap. XXXI.) Væ qui descendunt in Ægyptum ad
auxilium, in equis sperantes,
et habentes fiduciam super quadrigis, quia mul-
tæ sunt,

et super equitibus, quia prævalidi nimis :
Et non sunt confisi super sanctum Israel,
et Dominum non requisierunt.

Ipse autem sapiens adduxit malum,
et verba sua non abstulit :
Et consurget contra domum pessimorum,
et contra auxilium operantium iniquitatem.

Ægyptus, homo, et non Deus :
et equi eorum, caro, et non spiritus :

Et Dominus inclinabit manum suam,
et corruet auxiliator,
et cadet cui præstatur auxilium,
simulque omnes consumerunt.

Quia hæc dicit Dominus ad me :
Quomodo si rugiat leo, et catulus leonis super præ-
dam suam, cum occurrerit ei multitudo pasto-
rum,

a voce eorum non formidabit, et a multitudine
eorum non pavebit :
sic descendet Dominus exercituum, ut prælietur
super montem Sion, et collem ejus.

Sicut aves volantes, sic proteget Dominus exerci-
tuum Jerusalem,
protegens et liberans,
transiens et salvans.

Convertimini sicut in profundum recesseratis, filii
Israel.

In die enim illa abjiciet vir idola argenti sui, et idola
auri sui,
quæ fecerunt vobis manus vestræ in peccatum.

Et cadet Assur in gladio non viri,
et gladius non hominis vorabit eum,
et fugiet non a facie gladii :
et juvenes ejus vectigales erunt :
et fortitudo ejus a terrore transibit,
et pavebunt fugientes principes ejus.

Dixit Dominus, cujus ignis est in Sion,
et caminus ejus in Jerusalem.

(Cap. XXXII.) Ecce in justitia regnabit rex,
et principes in judicio præerunt.

Et erit vir sicut qui absconditur a vento, et celat
se a tempestate,

sicut rivi aquarum in siti,
et umbra petreæ prominentis in terra deserta.

Non caligabunt oculi videntium,
et aures audientium diligenter auscultabunt.

Et cor stultorum intelliget scientiam,
et lingua balborum velociter loquetur et plane.

Non vocabitur ultra is, qui insipiens est, princeps
neque fraudulentus appellabitur major (Al. ma-
gnus) :

Stultus enim fatua loquetur,
et cor ejus faciet iniquitatem, ut perficiat simu-
lationem,

et loquatur ad Dominum fraudulenter,
et vacuum faciat animam esurientis,
et potum sitienti auferat.

A Fraudulenti vasa pessima sunt :
ipse enim cogitationes concinnavit ad perdendos
mites in sermone mendaci,
cum loqueretur pauper judicium.

Princeps vero ea, quæ digna sunt principe, cogita-
bit, et ipse super duces stabit.

Mulieres opulentæ, surgite,
et audite vocem meam :
filie confidentes, percipite auribus eloquium
meum.

Post dies et annum, et vos conturbabimini confi-
dentes :

consummata est enim vindemia,
collectio ultra non veniet.

Obstupescite, opulentæ:
conturbamini, confidentes:

exuite vos, et confundimini,
accingite lumbos vestros. Super ubera plangite,
super regione desiderabili,
super vinea fertili.

B Super humum populi mei spinæ et vepres ascen-
dent :

quanto magis super omnes domos gaudii civitatis
exsultantis !

Domus enim dimissa est,
multitudo urbis relicta est,

Tenebræ et palpato facta sunt super speluncas
usque in æternum.

Gaudium onagrorum pascua gregum,
donec effundatur super nos spiritus de excelso,

Et erit desertum in Chermel,
et Chermel in saltum reputabitur.

Et habitabit in solitudine judicium,
et justia in Chermel sedebit

Et erit opus justitiæ pax,
et cultus justitiæ silentium,
et securitas usque in sempiternum.

Et sedebit populus meus in pulchritudine pacis,
et in tabernaculis fiduciæ,
et in requie opulenta.

C Grando autem in descensione saltus,
et humilitate humiliabitur civitas.

Beati, qui seminatis super omnes aquas,
immittentes pedem bovis et asini.

(Cap. XXXIII.) Væ qui prædaris,
nonne et ipse prædaberis ?

Et qui spernis,
nonne et ipse sperneris ?

Cum consummaveris deprædationem,
deprædaberis :

Cum fatigatus desieris contemnere,
contemneris.

Domine, miserere nostri : te enim expectavimus.

esto brachium nostrum (Al. eorum) in mane,
et salus nostra in tempore tribulationis.

A voce angeli fugerunt populi,
et ab exaltatione tua dispersæ sunt gentes.

D Et congregabuntur spolia vestra sicut colligitur bru-
chus :

velut cum fossæ plenæ fuerint de eo.

Magnificatus est Dominus,
quoniam habitavit in excelso :

implevit Sion judicio et justitia.

Et erit fides in temporibus tuis :
divitiæ salutis sapientia et scientia
timor Domini ipse thesaurus ejus.

Ecce videntes clamabunt foris,
angeli pacis amare flebunt.

Dissipatæ sunt viæ,
cessavit transiens per semitam,
irritum factum est pactum,

Projecit civitates,
non reputavit homines.

Luxit, et elanguit terra :
confusus est Libanus, et obsorduit,
et factus est Saron sicut desertum :

et concussa est Basan, et Carmelus.

Nunc consurgam, dicit Dominus :
 nunc exaltabor, nunc sublevabor.
 Concipietis ardorem,
 parietis stipulam :
 spiritus vester ut ignis vorabit vos.
 Et erunt populi quasi de incendio cinis,
 spinæ congregatæ igni comburentur.
 Audite, qui longe estis, quæ fecerim,
 et cognoscite, vicini, fortitudinem meam.
 Conterriti sunt in Sion peccatores,
 possedit tremor hypocritas.
 Quis poterit habitare de vobis cum igne devorante
 quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiter-
 nis ?
 Qui ambulat in justitiis,
 et loquitur veritatem,
 Qui projicit avaritiam ex calumnia,
 et excutit manus suas ab omni munere,
 Qui obturat aures suas ne audiat sanguinem,
 et claudit oculos suos ne videat malum.
 Iste in excelsis habitabit,
 munimenta saxorum sublimitas ejus :
 Panis ei datæ est,
 aquæ ejus fideles sunt.
 Regem in decore suo videbunt oculi ejus,
 cernent terram de longe.
 Cor tuum meditabitur timorem :
 Ubi est litteratus [Al. Scriba] ?
 ubi legis verba ponderans ?
 ubi doctor parvulorum ?
 Populum impudentem ¹ non videbis,
 populum alti sermonis :
 ita ut non possis intelligere disertitudinem linguæ
 ejus,
 in quo nulla est sapientia.
 Respice, Sion, civitatem solemnitatis nostræ
 oculi tui videbunt, Jerusalem, habitationem opu-
 lentam,
 tabernaculum, quod nequaquam transferri poterit:
 nec auferentur clavi ejus in sempiternum,
 et omnes funiculi ejus non rumpentur :
 Quia solummodo ibi magnificus Dominus noster :
 locus fluviorum
 viri latissimi et patentes :
 Non transibit per eam navis remigum,
 neque trieris magna transgredietur eum.
 Dominus enim judex noster,
 Dominus legifer noster,
 Dominus rex noster :
 ipse salvabit nos.
 Laxati sunt funiculi tui,
 sed non prævalebunt :
 Sic erit malus tuus ²
 ut dilatare signum non queas.
 Tunc dividuntur spolia prædarum multarum :
 claudi diripient rapinam.
 Nec dicet vicinus : Elangui :
 populus qui habitat in ea,
 auferetur ab eo iniquitas.
 (Cap. XXXIV.) Accedite, gentes, et audite,
 et populi, attendite :
 Audiatur terra et plenitudo ejus :
 orbis, et omne germen ejus.

¹ Manuscripti codices aliquot cum Canone San-
 Germanensi legunt *populum imprudentem*; sed ex
 Commentariis Hieronymi certum exstat legendum
 esse *impudentem*, quem populum dicit, populum
 Judæorum, sive philosophorum et oratorum mundi,
 qui applaudunt sibi in eruditione et eloquentia
 sæculari. MART.

— Palat. alique mss. cum nobis, tum Mart. in-
 specti, *imprudentem*. Diximus de hac lectione pri-
 dem in Comment.

² Hebræus tamen habet מַלְאָכָא, id est *malus*
eorum; sed fortasse *tuus* maluit S. Pater juxta LXX,
 ὁ ἰσχυρὸς σου.

A Quia indignatio Domini super omnes gentes,
 et furor super universam militiam eorum :
 interfecit eos, et dedit eos (Al. *tacet* eos) in occi-
 sionem.
 Interfecti eorum projiciuntur,
 et de cadaveribus eorum ascendet fœtor :
 Tabescent montes a sanguine eorum.
 Et tabescet omnis militia cœlorum,
 Et complicabuntur sicut liber cœli :
 et omnis malitia eorum defluet,
 sicut defluit folium de vinea et de ficu.
 Quoniam inebriatus est in cœlo gladius meus:
 Ecce super Idumæam descendet,
 et super populum interfectionis meæ, ad judicium
 Gladius Domini repletus est sanguine, incrassatus
 est adipe,
 De sanguine agnorum et hircorum,
 de sanguine medullatorum arietum :
 Victima enim Domini in Bosra,
 et interfectio magna in terra Edom.
 B Et descendunt unicornes cum eis,
 et tauri cum potentibus :
 Inebriabitur terra eorum sanguine,
 et humus eorum adipe pinguium :
 Quia dies ultionis Domini,
 annus retributionum judicii Sion.
 Et convertentur torreates in picem,
 et humus in sulphur :
 Et erit terra ejus in picem ardentem nocte et die,
 non exstinguetur in sempiternum :
 Ascendet fumus ejus a generatione in generatio-
 nem : desolabitur in sæcula sæculorum,
 non erit transiens per eam.
 Et po sidebunt illam onocrotalus et ericius :
 et ibis et corvus habitabunt in ea :
 Et extendetur super eam mensura, ut redigatur ad
 nihilum,
 et perpendicularum in desolationem.
 C Nobiles ejus non erunt ibi :
 regem potius invocabunt,
 et omnes principes ejus erunt in nihilum.
 Et orientur in domibus (Al. *domo*) ejus spinæ, et
 urticæ,
 et paliurus in munitionibus ejus :
 Et erit cubile draconum,
 et pascua struthionum :
 et occurrent dæmonia onocentauris ³,
 et pilosus clamabit alter ad alterum :
 Ibi cubavit (Al. *cubabit*) lamia,
 et invenit (Al. *inveniet*) sibi requiem.
 Ibi habuit foveam ericius,
 et enutrivit catulos,
 et circumfodit, et fovit in umbra ejus :
 Illuc congregati sunt milvi,
 alter ad alterum.
 Requirit diligenter in libro Domini, et legitur
 unum ex eis non defuit,
 alter alterum non quæsit,
 D Quia quod ex ore meo procedit, illa mandavit,
 et spiritus ejus ipse congregavit ea.
 Et ipse misit eis sortem
 et manus ejus divisit eam illis in mensuram :
 Usque in æternum possidebunt eam,

³ Non bene dividunt veteres librarii hunc versi-
 culum : nam in mss. codicibus ita legitur : *E-*
occurrent dæmonia; onocentaurus et pilosus clamabi-
alter ad alterum. Veram igitur Vulgata nostra reti-
 nei lectionem, ut manifestissime declarant verb-
 isthæc Comment. S. Hieronymi in hunc Isai-
 locum : « Et occurrent sibi in ea, juxta LXX,
 diversa dæmonum phantasmata, sive, ut omnes
 alii juxta Hebraicum transtulerunt מַלְאָכָא (מַלְאָכָא) et
 מַלְאָכָא (מַלְאָכָא), onocentauri et pilosi, et lamia, quæ
 gentilium fabulæ et poetarum signata describunt.»
 MART.

in generationem et generationem habitabunt in A
 ea.
 Cap. XXXV.) Lætabitur deserta et inuia,
 et exsultabit solitudo, et florebit quasi lilium.
 Terminans germinabit,
 et exsultabit lætabunda et laudans :
 Gloria Libani data est ei,
 decor Charmeli, et Saron.
 Ipsi videbunt gloriam Domini,
 et decorem Dei nostri :
 Confortate manus dissolutas,
 et genua debilia roborate,
 Dicite pusillanimis :
 Confortamini, nolite timere :
 ecce Deus vester ultionem adducet retributionis:
 Deus ipse veniet, et salvabit vos.
 Tunc aperientur oculi cæcorum,
 et aures surdorum patebunt.
 Tunc saliet sicut cervus claudus,
 et aperta erit lingua mutorum,
 Quia scissæ sunt in deserto aquæ,
 et torrentes, in solitudine.
 Et quæ erat arida, erit in stagnum,
 et sitiens in fontes aquarum.
 In cubilibus, in quibus prius dracones habitabant,
 orietur viror calami et junci.
 Et ibi erit ibi semita et via,
 et via sancta vocabitur :
 Non transibit per eam pollutus,
 et hæc erit nobis (*Vulg.* vobis ¹) directa via,
 ita ut stulti non errent per eam.
 Non erit ibi leo,
 et mala bestia non ascendet per eam,
 nec invenietur ibi :
 Et ambulabunt (*Al. add.* per eam) qui liberati
 fuerint, et redempti a Domino.
 Convertentur, et venient in Sion cum laude
 et lætitia sempiterna super caput eorum :
 Gaudium et lætitiã obtinebunt,
 et fugiet dolor et gemitus.
 (Cap. XXXVI.) Et factum est in quarto decimo anno
 regis Ezechie,
 ascendit Sennacherib rex Assyriorum super omnes
 civitates Juda munitas, et cepit eas.
 Et misit rex Assyriorum Rabsacen de Lachis in
 Jerusalem, ad regem Ezechiam in manu gravi,
 et stetit in aqueductu piscinæ superioris in via
 Agri fullonis.
 Et egressus est ad eum Eliacim filius Helciæ qui
 erat super domum, et Sobna scriba,
 et Joabe filius Asaph a Commentariis.
 Et dixit ad eos Rabsaces :
 Dicite Ezechie :
 Hæc dicit rex magnus rex Assyriorum :
 Quæ est ista fiducia, qua confidis?
 aut quo consilio vel fortitudine rebellare dis-
 ponis?
 Super quem habes fiduciam, quia recessisti a me? D
 Ecce confidis super baculum arundineum con-
 fractum istum, super Ægyptum :
 cui si innisus fuerit homo, intrabit in manum
 ejus, et perforabit eam :
 Sic Pharao rex Ægypti omnibus
 qui confidunt in eo.
 Quod si responderis mihi : In Domino
 Deo nostro confidimus :
 nonne ipse est, cujus abstulit Ezechias excelsa et
 altaria,
 et dixit Judæ et Jerusalem :
 Coram altari isto adorabitis?
 Et nunc trade te Domino meo regi Assyriorum,
 et dabo tibi duo millia equorum,

¹ Ita mss. cui lectioni favet expositio S. Hiero-
 nymi lib. x Commentar. In Hebræo est לָמוֹ. *lamo*,
 id est *ipsis*. Forte pro לָמוֹ, *Vulgata vobis*. MART.

² Canon San-Germanensis sic habet : *Dies tribu-*

nec poteris ex te præbere ascensores eorum :
 Et quomodo sustinebis faciem judicis unius loci ex
 servis domini mei minoribus?
 Quod si confidis in Ægypto, in quadriga, et in
 equitibus :
 et nunc nunquid sine Domino ascendi ad terram
 istam, ut disperderem eam?
 Dominus dixit ad me :
 Ascende super terram istam, et disperde eam.
 Et dixit Eliacim, et Sobna, et Joabe ad Rabsacen
 Loquere ad servos tuos Syra lingua :
 intelligimus enim :
 Ne loquaris ad nos Judaice in auribus populi,
 qui est super murum.
 Et dixit ad eos Rabsaces :
 Nunquid ad Dominum tuum et ad te misit me
 dominus meus, ut loquerer omnia verba ista ;
 et non potius ad viros qui sedent in muro, ut
 comedant stercore sua,
 et bibant urinam pedum suorum vobiscum?
 B Et stetit Rabsaces, et clamavit voce magna Judaice,
 et dixit :
 Audite verba regis magni
 regis Assyriorum.
 Hæc dicit rex :
 Non seducat vos Ezechias, quia non poterit eruere
 vos.
 Et non vobis tribuat fiduciam Ezechias super
 Domino, dicens :
 Eruens liberabit nos Dominus :
 non dabitur civitas ista in manu regis Assyrio-
 rum.
 Nolite audire Ezechiam :
 hæc enim dicit rex Assyriorum :
 Facite mecum benedictionem, et egredimini ad me,
 et comedite unusquisque vineam suam,
 et unusquisque ficum suam :
 Et bibite unusquisque aquam cisternæ suæ,
 donec veniam et tollam vos ad terram, quæ est
 C ut terra vestra (*Al. similis terræ vestræ*),
 terram frumenti et vini,
 terram panum et vinearum.
 Nec conturbet vos Ezechias, dicens :
 Dominus liberabit nos.
 Nunquid liberaverunt dii gentium unusquisque ter-
 ram suam de manu regis Assyriorum?
 Ubi est deus Emath, et Arphad?
 ubi est deus Sepharvaim?
 nunquid liberaverunt Samariam de manu mea?
 Quis est ex omnibus diis terrarum istarum, qui
 eruerit terram suam de manu mea?
 Et siluerunt, et eruat Dominus Jerusalem de manu
 mea,
 et non responderunt ei verbum.
 Mandaverat enim rex, dicens :
 Ne respondeatis ei.
 Et ingressus est Eliacim filius Helciæ, quierat super
 domum,
 Et Sobna scriba, et Joabe filius Asaph a Com-
 mentariis, ad Ezechiam scissis vestibus,
 et nuntiaverunt ei verba Rabsacis.
 (Cap. XXXVII.) Et factum est, cum audisset rex
 Ezechias,
 scidit vestimenta sua, et obvolutus est sacco,
 et intravit in domum Domini (*Al. Dei*) :
 Et misit Eliacim, qui erat super domum, et Sobnam
 scribam, et seniores de sacerdotibus, opertos
 saccis, ad Isaiam filium Amos prophetam (*Al.*
prophetæ),
 et dixerunt ad eum :
 Hæc dicit Ezechias :
 Dies tribulationis ²,

lacionis et angustię, et corruptionis, et blasphemię;
 sed vox *angustia* redundat, nec legitur in Com-
 mentariis. MART.

et correptionis,
et blasphemiae,
dies hæc :

Quia venerunt filii usque ad partum,
et virtus non est parturienti (*Al. pariendi*).

Si quomodo audiat Dominus Deus tuus verba Rabsacis, quem misit rex Assyriorum dominus suus ad blasphemandum Deum viventem, et exprobrandum sermonibus, quod audivit Dominus Deus tuus.

Leva ergo orationem pro reliquiis quæ repertæ sunt.

Et venerunt servi regis Ezechiae ad Isaiam.
Et dixit ad eos Isaias :

Hæc dicetis domino vestro :

Hæc dicit Dominus :

Ne timeas a facie verborum quæ audisti, quibus blasphemarunt pueri regis Assyriorum me.

Et ego dabo ei spiritum,
et audiet nuntium et revertetur ad terram suam, et corruere eum faciam gladio in terra sua.

Reversus est autem Rabsaces, et invenit regem Assyriorum præliantem adversus Lobnam.

Audierat enim quia profectus esset de Lachis, et audivit¹ de Tharaca rege Æthiopiæ, dicentes :
Egressus est, ut pugnet contra te.
Quod cum audisset, misit nuntios ad Ezechiam, dicens :

Hæc dicetis Ezechiae regi Judæ, loquentes :
Non te decipiat Deus tuus, in quo tu confidis, dicens :
Non dabitur Jerusalem in manu regis Assyriorum, Ecce tu audisti omnia quæ fecerunt reges Assyriorum omnibus terris quas subverterunt, et tu poteris liberari ?
Nunquid eruerunt eos dii gentium, quos subverterunt mei ?
Gozam, et Aram, et Reseph, et filios Eden, qui erant in Thalassar ?
Ubi est Emath, et rex Arphad, et rex urbis Sepharvaim, Ana, et Ava ?
Et tulit Ezechias libros de manu nuntiorum, et legit eos, et ascendit in domum Domini, et expandit eos Ezechias (*Al. tacet Ezechias*) coram Domino.
Et oravit Ezechias (*Al. tacet Ezechias*) ad Dominum, dicens :
Domine exercituum, Deus Israel, qui sedes super cherubim, tu es Deus solus omnium regnorum terræ, tu fecisti cælum et terram.
Inclina, Domine, aurem tuam, et audi ;
aperi Domine, oculos tuos, et vide, et audi omnia verba Sennacherib, quæ misit ad blasphemandum Deum viventem.
Vere enim, Domine, desertas fecerunt reges Assyriorum terras et regiones earum ;
et dederunt deos earum igni :
Non enim erant dii, sed opera manuum hominum, lignum et lapis :
et comminuerunt eos.
Et nunc, Domine Deus noster, salva nos de manu ejus :
et cognoscant omnia regna terræ, quia tu es Dominus (*Al. Deus*) solus.
Et misit Isaias filius Amos ad Ezechiam, dicens :
Hæc dicit Dominus Deus Israel :
Pro quibus rogasti me de Sennacherib rege Assyriorum,
hoc est verbum quod locutus est Dominus super eum ;

A Despexit te,
et subsannavit te virgo filia Sion ;
post te caput movit filia, Jerusalem.
Cui exprobrasti, et quem blasphemasti,
et super quem exaltasti vocem (*Al. add. tuam*),
et levasti altitudinem oculorum tuorum ?
Ad sanctum Israel.
In manu servorum tuorum exprobrasti Domino, et dixisti :
In multitudine quadrigarum mearum ego ascendi altitudinem montium, juga Libani,
et succidam excelsa cedrorum ejus,
et electas abietes illius,
Et introibo altitudinem summitatis ejus, saltum Charmeli ejus.
Ego fodi, et bibi aquam,
et exsiccavi vestigio pedis mei omnes rivos aggerum.
Nunquid non audisti quæ olim fecerim ei ?
ex diebus antiquis ego psalmavi illud :
et nunc adduxi (*Al. add. eos ; f. illud, ex Hebr.*) :
Et factum est in eradicationem collium compugnatum,
et civitatum munitarum.
Habitatores earum breviata manu contremuerunt, et confusi sunt ;
Facti sunt sicut fenum agri,
et gramen pascuæ,
et herba tectorum, quæ exaruit antequam maresceret,
Habitationem tuam, et egressum tuum, et introitum tuum cognovi,
et insaniam tuam contra me.
Cum fureres adversum me,
superbia tua ascendit in aures meas ;
Ponam ergo circulum in naribus tuis,
et frenum in labiis tuis,
et reducam te in viam per quam venisti,
Tibi autem hoc erit signum :
Comede hoc anno quo sponte nascuntur,
et in anno secundo pomis vescere :
In anno autem tertio seminate, et metite, et plantate vineas, et comedite fructum earum.
Et mittet id, quod salvatum fuerit de domo Juda et quod reliquum est, radicem deorsum,
et faciet fructum sursum,
Quia de Jerusalem exhibunt reliquiæ,
et salvatio de monte Sion :
Zelus Domini exercituum faciet istud,
Propterea hæc dicit Dominus de rege Assyriorum :
Non introibit civitatem hanc,
et non jacet ibi sagittam,
et non occupabit eam clypeus,
et non mittet in circuitu ejus aggerem.
In via qua venit (*Al. veniet*), per eam revertetur, et civitatem hanc non ingredietur, dicit Dominus ;
Et protegam civitatem istam, ut salvet (*Al. et salvabo*) eam propter me,
et propter David servum meum.
Egressus est autem angelus Domini (*Al. Dei*),
et percussit in castris Assyriorum centum octoginta quinque millia.
Et surrexerunt mane,
et ecce omnes (*Al. omnia*), cadavera mortuorum.
Et egressus est, et abiit,
et reversus est Sennacherib rex Assyriorum et habitavit in Ninive.
Et factum est, cum adoraret in templo Nefrach deum suum,
Adramelech et Sarasar filii ejus percusserunt eum gladio ;
fugerantque in terram Ararat,
et regnavit Assaraddon filius ejus pro eo.
(*Cap. XXXVIII.*) In diebus illis ægrotavit Ezechias

¹ Canon Carcassonensis legit in contextu sacro *Tharsa* ; sed in margine habet scholion istud *h. Tharacha. MART.*

ad mortem :
 et ad eum Isaias filius Amos propheta, et
 i :
 Dominus :
 domui tuæ,
 rieris tu, et non vives.
 et Ezechias faciem suam ad parietem,
 ad Dominum, et dixit :
 Domine,
 o, quæso,
 o ambulaverim coram te in veritate, et
 de perfecto,
 bonum est in oculis tuis fecerim.
 Ezechias fletu magno.
 est verbum Domini ad Isaiam, dicens :
 dic Ezechias :
 Dominus Deus David patris tui :
 orationem tuam,
 orationem tuam ;
 et adjiciam super dies tuos quindecim an-
 de manu regis Assyriorum eruam te,
 et vitam istam,
 et vitam istam.
 et tibi erit signum a Domino,
 et dicit Dominus verbum hoc, quod locutus est :
 et reverti faciam umbram linearum,
 et descenderet in horologio Achaz in sole,
 et in decem lineis,
 et in decem lineis,
 et is est sol decem lineis
 et dies quos descenderat.

CAPTURA EZECHIAE REGIS JUDA,

rotasset et convaluisset de infirmitate sua.

et in dimidio dierum meorum vadam ad
 et inferi.
 residuum annorum meorum.
 Non videbo Dominum Deum in terra vi-
 um.
 et vitam hominem ultra
 et vitam quietis.
 et vitam mea ablata est,
 et vitam soluta est a me, quasi tabernaculum pas-
 n.
 et vitam st, velut a texente, vita mea.
 et vitam huc ordier, succidit me :
 et vitam usque ad vesperam finies me.
 et vitam usque ad mane,
 et vitam eo sic contrivit omnia ossa mea.
 et vitam usque ad vesperam finies me :
 et vitam nullus hirundinis, sic clamabo,
 et vitam bor ut columba.
 et vitam i sunt oculi mei,
 et vitam entes in excelsum,
 et vitam vim patior,
 et vitam de pro me.
 et vitam am, aut quid respondebit mihi, cum ipse
 et vitam it ?
 et vitam tabo (*Al. reputabo*) omnes annos meos
 et vitam ritudine animæ meæ.
 et vitam si sic vivitur, et in talibus vita spiritus
 et vitam rripies me, et vivificabis me.
 et vitam pace amaritudo mea amarissima :
 et vitam i eruisti animam meam, ut non periret,
 et vitam sti post tergum tuum omnia peccata mea.
 et vitam infernus confitebitur tibi, neque mors
 et vitam it te ;
 et vitam spectabunt qui descendunt in lacum, ve-
 et vitam em tuam.
 et vitam vivens ipse confitebitur tibi, sicut et ego
 et vitam ie.
 et vitam liis notam faciet veritatem tuam.
 et vitam salvum me fac,
 et vitam mos nostros cantabimus cunctis diebus

A vitæ nostræ in domo Domini
 Et jussit Isaias, ut tollerent massam de ficis
 et cataplasmaerent super vulnus,
 et sanaretur.
 Et dixit Ezechias :
 Quod erit signum quia ascendam in domum Do-
 mini ?
 (*Cap. XXXIX.*) In tempore illo
 misit Merodach Baladan, filius Baladam rex Ba-
 bylonis, libros et munera ad Ezechiam :
 audierat enim quod ægrotasset et convaluisset.
 Lætatus est autem super eis Ezechias,
 et ostendit eis cellam aromatum,
 et argenti, et auri, et odoramentorum,
 et unguenti optimi,
 et omnes apothecas supellectilis suæ,
 et universa quæ inventa sunt in thesauris ejus.
 Non fuit verbum quod non ostenderet eis Ezechias,
 in domo sua.
 B et in omni potestate sua.
 Introivit autem Isaias propheta ad regem Ezechiam,
 et dixit ei :
 Quid dixerunt viri isti,
 et unde venerunt ad te ?
 Et dixit Ezechias :
 De terra longinqua venerunt ad me,
 de Babylone.
 Et dixit :
 Quid viderunt in domo tua ?
 Et dixit Ezechias ;
 Omnia quæ in domo mea sunt, viderunt ;
 non fuit res quam non ostenderim eis in the-
 sauris meis.
 Et dixit Isaias ad Ezechiam :
 Audi verbum Domini exercituum,
 Ecce dies venient,
 et auferentur omnia quæ in domo tua sunt.
 et quæ thesaurizaverunt patres tui usque ad diem
 hanc, in Babylone ;
 non relinquetur quidquam, dicit Dominus.
 C Et de filiis tuis, qui exhibunt de te, quos genueris,
 tollent,
 et erunt eunuchi in palatio regis Babylonis.
 Et dixit Ezechias ad Isaiam ;
 Bonum verbum Domini quod locutus est.
 Et dixit :
 Fiat tantum pax et veritas in diebus meis.
 (*Cap. XL.*) Consolamini, consolamini, popule meus,
 dicit Deus vester.
 Loquimini ad cor Jerusalem, et advocate eam :
 quoniam completa est malitia ejus,
 dimissa est iniquitas illius :
 suscepit de manu Domini duplicia pro omnibus
 peccatis suis.
 Vox clamantis in deserto :
 Parate viam Domini,
 rectas facite in solitudine semitas Dei nostri.
 D Omnis vallis exultabitur
 et omnis mons et collis humiliabitur,
 Et erunt prava in directa,
 et aspera in vias planas.
 Et revelabitur gloria Domini,
 et videbit omnis caro pariter, quod os Domini
 locutum est.
 Vox dicentis : Clama.
 Et dixit :
 Quid clamabo ?
 Omnis caro fenum,
 et omnis gloria ejus quasi flos agri.
 Exsiccatum est fenum, et cecidit flos,
 quia spiritus Domini sufflavit in eo.
 Vere fenum est populus :
 exsiccatum est fenum, et cecidit flos :
 Verbum autem Domini nostri stabit in æternum,
 Super montem excelsum ascende tu,
 qui (*Al. quæ*) evangelizas Sion :

Exalta in fortitudine vocem tuam,
 qui (*Al. quæ*) evangelizas Jerusalem :
 Exalta, noli timere.
 Dic civitatibus Judæ :
 Ecce Deus vester :
 Ecce Dominus Deus in fortitudine veniet,
 et brachium ejus dominabitur :
 Ecce merces ejus cum eo,
 et opus illius coram ipso.
 Sicut pastor gregem suum pascet :
 in brachio suo congregabit agnos, et in sinu suo
 levabit,
 foetas ipse portabit.
 Quis mensus est pugillo aquas,
 et cælos palmo ponderavit ?
 Quis appendit tribus digitis molem terræ,
 et libravit in pondere montes,
 et colles in statera ?
 Quis adjuvit spiritum Domini ?
 aut quis consiliarius ejus fuit,
 et ostendit illi ?
 Cum quo iniiit consilium, et instruxit eum,
 et docuit eum semitam justitiæ,
 et erudivit eum scientiam,
 et viam prudentiæ ostendit illi ?
 Ecce gentes quasi stilla situlæ,
 et quasi monumentum stateræ reputatæ sunt ;
 Ecce insulæ quasi pulvis exiguus.
 Et Libanus non sufficiet (*Al. sufficit*) ad succenden-
 dum.
 et animalia ejus non sufficient ad holocaustum.
 Omnes gentes quasi non sint, sicut coram eo,
 et quasi nihilum et inane reputatæ sunt ei.
 Cui ergo similem fecistis I eum ?
 aut quam imaginem ponetis ei ?
 Nunquid scuptile conflavit faber ?
 aut aurifex auro figuravit illud,
 et laminis argenteis argentiarius ?
 Forte lignum et imputribile elegit artifex sapiens :
 quærit (*Al. et quæret*) quomodo statuatur simula-
 crum, quod non moveatur.
 Nunquid non scitis (*Al. scietis*) ?
 nunquid non audistis (*Al. audietis*) ?
 nunquid non annuntiatum est vobis ab initio ?
 nunquid non intellexistis fundamenta terræ ?
 Qui sedet super gyrum terræ,
 et habitatores ejus sunt quasi locustæ :
 Qui extendit velut nihilum cælos,
 et expandit eos sicut tabernaculum ad inhabi-
 tandum.
 Qui dat secretorum scrutatores quasi non sint,
 judices terræ velut inane fecit :
 Et quidem neque plantatus, neque satus,
 neque radicans in terra truncus eorum :
 Repente flavit in eos, et aruerunt,
 et turbo quasi stipulam auferet eos.
 Et cui assimilastis me,
 et adæquatis ? dicit sanctus.
 Levate in excelsum oculos vestros,
 et videte qui creavit hæc ;
 Qui educit in numero militiam eorum,
 et omnes ex nomine vocat :
 Præ multitudine fortitudinis et roboris, virtutis-
 que ejus,
 neque unum reliquum fuit.
 Quare dicis, Jacob, et loqueris, Israël :
 Abscondita est via mea a Domino,
 et a Deo meo iudicium meum transivit (*Al. transi-
 bit*) ?
 Nunquid nescis, aut non audisti ?
 Deus sempiternus Dominus,
 qui creavit terminos terræ,

A non deficiet, neque laborabit,
 nec est investigatio sapientiæ ejus.
 Qui dat lasso virtutem :
 et his, qui non sunt, fortitudinem et robur (*Al. non
 habent fortitudinem, et robur, etc.*) multiplicat.
 Deficient pueri et laborabunt,
 et juvenes in infirmitate cadent.
 Qui autem sperant in Domino, mutabunt fortitu-
 dinem,
 assument pennas sicut aquilæ,
 current, et non laborabunt,
 ambulabunt et non deficient,
 (*Cap. XLI.*) Taceant ad me insulæ,
 et gentes mutent fortitudinem :
 Accedant, et tunc loquantur,
 simul ad iudicium propinquemus.
 Quis suscitavit et oriente justum,
 vocavit eum ut sequeretur se ?
 Dabit in conspectu ejus gentes,
 et reges obtinebit :
 B Dabit quasi pulverem gladio ejus,
 sicut stipulam vento raptam arcui ejus.
 Persequetur eos,
 transibit in pace,
 semita in pedibus ejus non apparebit.
 Quis hæc operatus est, et fecit,
 vocans generationes ab exordio ?
 Ego Dominus,
 primus et novissimus ego sum,
 Viderunt insulæ, et timuerunt,
 extrema terræ obstupuerunt.
 Appropinquaverint, et accesserunt :
 Unusquisque proximo suo auxiliabitur,
 et fratri suo dicet : confortare.
 Confortavit faber ærarius percutiens malleo eum,
 qui cudebat tunc temporis,
 dicens : Glutino bonum est.
 Et confortavit eum in clavis.
 C ut non moveretur (*Al. moveatur*).
 Et tu, Israel, serve meus ;
 Jacob, quem elegi,
 semen Abraham amici mei :
 in quo apprehendi te ab extremis terræ,
 et a longinquis ejus vocavi te,
 et dixi tibi :
 Servus meus es tu,
 elegi te, et non abjeci te.
 Ne timeas, quia tecum sum ego :
 ne declines, quia ego Deus tuus :
 confortavi te, et auxiliatus sum tui,
 et suscepit te dextera justii mei.
 Ecce confundentur et erubescunt omnes, qui pu-
 gnant adversum te :
 erunt quasi non sint,
 et peribunt viri, qui contradicunt tibi
 Quæres eos, et non inveniens, viros rebelles tuos
 (*Al. viri tui*) :
 D erunt quasi non sint ;
 et veluti consumptio¹, homines bellantes ad-
 versum te.
 Quia ego Dominus Deus tuus apprehendens manum
 tuam,
 dicensque tibi :
 Ne timeas.
 ego adjuvi te,
 Noli timere, vermis Jacob,
 qui mortui estis ex Israel.
 Ego auxiliatus sum tui, dicit Dominus : et redem-
 ptor tuus sanctus Israel.
 Ego posui te quasi plaustrum trituranus novum,
 habens rostra serrantia.
 Triturabis montes, et comminues :

¹ Exemplaria Canonis Hebraicæ veritatis cum aliis vetustioribus mss. Bibliorum hoc modo legunt: *Et veluti consumptio hominis bellantis adversum te;*

sed error est exscriptorum, uti manifestum apparet e textu Hebraico, atque ex Hieronymi Commentariis. MART.

s quasi pulverem pones.
 eos, et ventus tollet,
 disperget eos :
 blatabis in Domino,
 to Israel lætaberis.
 pauperes quærunť aquas, et non sunt :
 eorum siti aruit.
 nus exaudiam eos,
 el non derelinquam eos,
 n supinis collibus flumina,
 edio camporum fontes :
 sertum in stagna aquarum,
 m inviam in rivos aquarum.
 olitudine cedrum,
 m, et myrtum, et lignum olivæ :
 deserto abietem,
 , et buxum simul :
 t, et sciant, et recogitent, et intelligant
 er,
 anus Domini fecit hoc,
 tus Israel creavit illud,
 ite iudicium vestrum, dicit Dominus :
 i quid forte habetis, dixit rex Jacob.
 et nuntient nobis quæcunque venturasunt :
 iuræ fuerunt, nuntiate :
 nus cor nostrum, et sciemus novissima
 n,
 ventura sunt, indicate nobis.
 te quæ ventura sunt in futurum,
 nus, quia dii estis vos.
 que aut male, si potestis, facite,
 amur, et videamus simul.
 estis ex nihilo (*Al. pro nihili*),
 vestrum ex eo quod non est :
 io est
 git vos.
 ab aquilone,
 (*Al. veniet*) ab ortu solis :
 omen meum,
 cet magistratus quasi lutum,
 t plastes conculcans humum.
 untiavit ab exordio, ut sciamus,
 incipio, ut dicamus : Justus es ?
 neque annuntians, neque prædicens,
 audiens sermones vestros.
 d Sion dicet : Ecce adsunt,
 salem evangelistam dabo.
 t non erat
 ex istis quisquam, qui iniret consilium.
 rogatus responderet verbum.
 res injusti, et vana opera eorum,
 et inane simulacra eorum.
 II.) Ecce servus meus ¹, suscipiam eum :
 i meus, complacuit sibi in illo anima mea.
 ritum meum super eum,
 im gentibus proferet.
 abit, neque accipiet personam,
 dietur vox ejus foris,
 a quassatum non conteret,
 m fumigans non exstinguet :
 ite educet iudicium :
 it tristis, neque turbulentus,
 ponat in terra iudicium ;
 m ejus insulæ exspectabunt.
 t Dominus Deus,
 i cælos, et extendens eos :
 is terram, et quæ germinant ex ea :
 tum populo, qui est super eam,
 ritus calcantibus eam.
 ninus vocavi te in justitia,
 rehendi manum tuam, et servavi te.
 li te in fædus populi,
 em gentium :

A Ut aperires oculos cæcorum,
 et educeres de conclusione vinotum,
 de domo carceris sedentes in tenebris.
 Ego Dominus, hoc est nomen meum :
 gloriam meam alteri non dabo,
 et laudem meam sculptilibus,
 Quæ prima fuerunt, ecce venerunt :
 nova quoque ego annuntio ;
 antequam oriantur, audita vobis faciam.
 Cantate Domino canticum novum,
 laus ejus ab extremis terræ :
 Qui descenditis in mare, et plenitudo ejus ;
 insulæ, et habitatores earum.
 Sublevetur (*Al. levet*) desertum, et civitates ejus :
 in domibus habitabit Cedar.
 Laudate habitatores Petræ,
 de vertice montium clamabunt.
 Ponent Domino gloriam,
 et laudem ejus in insulis nuntiabunt.
 B Dominus sicut fortis egredietur,
 sicut vir præliator suscitabit zelum :
 Vociferabitur, et clamabit :
 super inimicos suos confortabitur.
 Tacui, semper silui, patiens fui,
 sicut pariens loquar.
 Dissipabo, et absorbebo simul :
 desertos faciam montes, et colles,
 et omne gramen eorum exsiccabo :
 Et ponam flumina in insulas,
 et stagna arefaciam.
 Et ducam cæcos in viam, quam nesciunt ;
 et in semitis, quas ignoraverunt (*Al. ignorant*),
 ambulare eos faciam :
 Ponam tenebras coram eis in lucem,
 et prava in recta.
 Hæc verba feci eis, et non dereliqui eos : conversi
 sunt retrorsum ;
 Confundantur confusione qui confidunt in sculptili,
 qui dicunt conflati : Vos dū nostri.
 C Surdi, audite,
 et cæci, intuemini ad videndum.
 Quis cæcus, nisi servus meus ?
 et surdus, nisi ad quem nuntios meos misi ?
 Quis cæcus, nisi venundatus est ?
 et quis cæcus, nisi servus Domini ?
 Qui vides multa,
 nonne custodies ?
 Qui apertas habes aures,
 nonne audies ?
 Et Dominus voluit, ut sanctificaret eum,
 et magnificaret legem, et extolleret.
 Ipse autem populus direptus, et vastatus :
 laqueus juvenum omnes.
 et in domibus carcerum absconditi sunt :
 Facti sunt in rapinam,
 nec est qui eruat :
 in direptionem,
 et non est qui dicat : Redde :
 D Quis est in vobis qui audiat hoc,
 attendat, et auscultet futura ?
 Quis dedit in direptionem Jacob,
 et Israel vastantibus ?
 Nonne Dominus,
 ipse, cui peccavimus ?
 Et noluerunt in viis ejus ambulare,
 et non audierunt legem ejus.
 Et effudit super eum indignationem furoris sui,
 et forte bellum :
 Et combussit eum in circuitu, et non cognovit ;
 et succendit eum, et non intellexit.
 (*Cap. XLIII.*) Et nunc hæc dicit Dominus
 creans te, Jacob,
 et formans te, Israel :

res quinque hujus capituli versiculos, eo
 habentur modo, ex Hebræo se convertisse

confirmat S. ipse Pater epist, ad Algasiam, quest.
 2, tantum quod ibi puer legit, pro servus.

- Noli timere, quia redemi te,
et vocavi (*Al. add. te*) nomine tuo : meus es tu.
Cum transieris per aquas, tecum ero,
et flumina non operient te :
Cum ambulaveris in igne, non combureris,
et flamma non ardebit in te :
Quia ego Dominus Deus tuus
sanctus Israel, salvator tuus ;
Dedi propitiationem tuam Ægyptum,
Æthiopiam et Saba pro te.
Ex quo honorabilis factus es in oculis meis, et
gloriosus :
ego dilexi te :
Et dabo homines pro te,
et populos pro anima tua.
Noli timere, quia tecum ego sum.
Ab oriente adducam semen tuum,
et ab occidente congregabo te.
Dicam aquiloni : Da :
et austro : Noli prohibere.
Affer filios meos de longinquo.
et filias meas ab extremis terræ ;
et omnem, qui invocat nomen meum.
In gloriam meam creavi eum,
formavi eum, et feci eum.
Educ foras populum cæcum, et oculos habentem.
surdum, et aures ei sunt.
Omnes gentes congregatæ sunt simul
et collectæ sunt tribus :
Quis in voīs bannuntiet istud,
et quæ prima sunt, audire nos faciet ?
Dent testes eorum, et justificentur,
et audiant, et dicant : Vere,
Vos testes mei, dicit Dominus,
et servus meus, quem elegi :
Ut sciatis, et credatis mihi,
et intelligatis, quia ego ipse sum.
Ante me non est formatus Deus,
et post me non erit.
Ego sum, ego sum Dominus,
et non est absque me salvator.
Ego annuntiavi, et salvavi :
auditum feci,
et non fuit in vobis alienus :
Vos testes mei, dicit Dominus,
et ego Deus.
Et ab initio ego ipse,
et non est qui de manu mea eruat :
Operabor,
et quis avertet illud ?
Hæc dicit Dominus redemptor vester,
sanctus Israel ;
Propter vos misi in Babylonem, et detraxi vectes
universos,
et Chaldæos in navibus suis gloriantes.
Ego Dominus sanctus vester,
creans Israel rex vester.
Hæc dicit Dominus, qui dedit in mari viam, et in
aquis torrentibus semitam.
Qui eduxit quadrigam et equum,
agmen et robustum :
simul obdormierunt, nec resurgent ;
contriti sunt quasi linum, et extincti sunt.
Ne memineritis priorum,
et antiqua ne intueamini.
Ecce ego facio nova,
et nunc orientur,
utique cognoscetis ea :
Ponam in deserto viam,
et in invio flumina.
Glorificabit me bestia agri,
dracones et struthiones :
quia dedi in deserto aquas, flumina in invio,
ut darem potum populo meo, electo meo
- A** Populum istum formavi mihi,
laudem meam narrabit.
Non me invocasti, Jacob,
nec laborasti in me, Israel.
Non mihi obtulisti arietem holocausti tui,
et victimis tuis non glorificasti me.
Non te servire feci in oblatione,
nec laborem tibi præbul in thure.
Non emisti mihi argento calamum,
et adipe victimarum tuarum non inobriasti me.
Verumtamen servire me fecisti in peccatis tuis ;
præbui mihi laborem in iniquitatibus tuis.
Ego sum, ego sum ipse,
qui deleo iniquitates tuas propter me :
et peccatorum non recordabor.
Reduc me in memoriam, et judicemur simul ;
narra si quid habes ut justificeris.
Pater tuus primus peccavit,
et interpretes tui prævaricati sunt in me.
- B** Et contaminavi principes sanctos,
dedi ad internecionem Jacob,
et Israel in blasphemiam.
(*Cap. XLIV.*) Et nunc audi, Jacob, serve meus,
et Israel, quem elegi :
Hæc dicit Dominus faciens et formans te,
ab utero auxiliator tuus :
Noli timere, serve meus Jacob,
et rectissime, quem elegi.
Effundam enim aquas super sitientem,
et fluenta super aridam :
Effundam spiritum meum super semen tuum,
et benedictionem meam super stirpem tuam.
Et germinabunt inter herbas.
quasi salices juxta præterfluentes aquas.
Iste dicet : Domini ego sum ;
et ille vocabit in nomine Jacob :
et hic scribet manu sua : Domino :
et in nomine Israel ¹ assimilabitur :
- C** Hæc dicit Dominus rex Israel,
et redemptor ejus Dominus exercituum :
Ego primus, et ego novissimus,
et absque me non est Deus.
Quis similis mei ?
vocet, et annuntiet ;
et ordinem exponat mihi,
ex quo constitui populum antiquum :
ventura et quæ futura sunt annuntient eis.
Nolite timere, neque conturbemini :
ex tunc audire te feci, et annuntiavi ;
Vos estis testes mei :
nunquid est Deus absque me,
et formator quem ego non noverim ?
Plastæ idoli omnes nihil sunt,
et amantissima eorum non proderunt eis.
Ipsi sunt testes eorum, quia non vident,
neque intelligunt, ut confundantur.
Quis formavit Deum,
et sculptile conflavit ad nihil utile ?
- D** Ecce omnes participes ejus confundentur.
fabri enim sunt ex hominibus :
convenient omnes, stabunt et pavebunt,
et confundentur simul.
Faber ferrarius lima operatus est :
in prunis, et in malleis formavit illud.
et operatus est in brachio fortitudinis suæ :
Esuriet et deficiet,
non bibit aquam, et lassescet.
Artifex lignarius extendit normam,
formavit illud in runcina
fecit illud in angularibus,
et in circino tornavit illud :
et fecit imaginem viri quasi speciosum hominem
habitantem in domo.
Succidit cedros.

¹ Addunt hic mss. codices et Canonis exemplaria nomen *Domini*, quod non est in Hebræo neque in *Commentariis S. Hieronymi. MART.*

et quercum,
inter ligna saltus :
n, quam pluvia nutrit,
ominibus in focum.
, et calefactus est :
, et coxit panes :
em operatus est deum, et adoravit :
stile, et curvatus est ante illud.
ombussit igni,
ejus carnes comedit :
im, et saturatus est,
est, et dixit :
sum,

m ejus deum fecit
ibi :
illud,
id,
dicens :

eus es tu.
que intellexerunt :
unt ne videant oculi eorum
ant corde suo.
in mente sua, neque cognoscunt,
nt, ut dicant :
is combussi igni,
carbones ejus panes :
comedi,
ejus idolum faciam?
a ligni procidam?
est :
adoravit illud,
bit animam suam, neque dicet :
cium est in dextra mea.
m, Jacob, et Israel,
vus meus es tu.

es tu, Israel,
sceris (*Al. ne obliviscaris*) mei.
m iniquitates tuas,
ulam peccata tua :
me,
lemi te.

it Dominus ¹.
ma terræ :
ontes, laudationem,
ne lignum ejus :
lemit Dominus Jacob,
riabitur.
inus redemptor tuus,
tuus ex utero :
inus, faciens omnia,
celos solus,
rram, et nullus mecum.
signa divinatorum,
furorem vertens.
pientes retrorsum :
eorum stultam faciens.
um servi sui,
i nuntiorum suorum complens ;
salem : Habitaberis ;
is Juda : Ædificabimini,
jus suscitabo :
undo : Desolare,
ua arefaciam.

e Canon Hebraicæ veritatis, ac textus
nmentariis Hieronymianis. Alii co-
tinent ex LXX verbum *miseriordix*,
ericordiam fecit, sive, *miserus est*.

ent Palatin. ms. et Vulgati libri juxta
m *miseriordiam fecit*, etc.
ss. veteres : *Ego Dominus, et non est
non est amplius*. Canon prima manu

- A Qui dico Cyro : Pastor meus es,
et omnem voluntatem meam complebis.
Qui dico Jerusalem : Ædificaberis
et Templo : Fundaberis.
(*Cap. XLV.*) Hæc dicit Dominus christo meo Cyro.
cujus apprehendi dexteram, ut subjiciam ante
faciem ejus gentes,
et dorsa regum vertam,
Et aperiam coram eo januas,
et portæ non claudentur.
Ego ante te ibo :
et gloriosos terræ humiliabo :
Portas æreas conteram,
et vectes ferreos confringam.
Et dabo tibi thesauros absconditos,
et arcana secretorum :
ut scias, quia ego Dominus, qui voco nomen
tuum, Deus Israel,
Propter servum meum Jacob,
et Israel electum meum,
B Et vocavi te in nomine tuo :
assimilavi te, et non cognovisti me.
Ego Dominus, et non est amplius ² :
extra me non est Deus :
Accinxi te, et non cognovisti me :
Ut sciant hi, qui ab ortu solis, et qui ab occi-
dente,
quoniam absque me non est.
Ego Dominus,
et non est alter,
formans lucem,
et creans tenebras,
faciens pacem,
et creans malum :
ego Dominus faciens omnia hæc.
Rorate, cæli, desuper,
et nubes pluant justum :
Aperiatur terra,
et germinet Salvatorem :
C Et justitia oriatur simul :
Ego Dominus creavi eum.
Væ qui contradicit fictori suo !
testa de Samiis terræ ;
Nunquid dicet lutum figulo suo : Quid facis?
et opus tuum absque manibus est?
Væ qui dicit patri : Quid generas?
et mulieri : Quid parturis ?
Hæc dicit Dominus sanctus Israel,
plastes ejus :
Ventura interrogate me,
Super filios meos,
et super opus manuum mearum mandate mihi ³.
Ego feci terram,
et hominem super eam creavi ego :
Manus meæ tetenderunt cælos,
et omni militiæ eorum mandavi.
Ego suscitavi eum ad justitiam,
et omnes vias ejus dirigam :
D Ipse ædificabit civitatem meam,
et captivitatem meam dimittet :
Non in pretio, neque in muneribus
dicit Dominus Deus (*Al. tacet Deus*) exercituum.
Hæc dicit Dominus :
Labor Ægypti, et negotiatio Æthiopiæ, et Sabaim
viri sublimes ad te transibunt, et tui erunt :
Post te ambulabunt,
vincti manicis pergunt :

habet *amplius*. MART.

— Idem ms. alique penes MARTIAN. : *alius pro
amplius*, quod est juxta Hebr. *עָרַף*. Confer, si libet,
commentarios in hunc locum.

³ *Mandate mihi*, Canones ac mss. legunt, *man-
dastis mihi* : sed *mandate* retinendum est, ut probant
Commentariorum Hieronymi exemplaria.
MART.

et te adorabunt,
teque deprecabuntur :
Tantum in te est, Deus.
et non est absque te, Deus.
Vere tu es Deus absconditus,
Deus Israel salvator.
Confusi sunt, et erubuerunt omnes :
simul abierunt in confusionem fabricatores erro-
rum.
Israel salvatus est in Domino salute æterna :
non confundemini,
et non erubescetis usque in sæculum sæculi.
Quia hæc dicit Dominus creans cœlos,
ipse Deus formans terram, et faciens eam,
ipse plastes ejus :
Non in vanum creavit eam :
ut habitaretur (*Al. habitetur*), formavit eam.
Ego Dominus,
et non est alius.
Non in abscondito locutus sum
in loco terræ tenebroso :
Non dixi semini Jacob :
Frustra quærite me.
Ego Dominus loquens justitiam,
annuntians recta.
Congregamini, et venite, et accedite simul,
qui salvati estis ex gentibus :
Nescierunt qui levant lignum sculpturæ suæ,
et rogant Deum non salvantem.
Annuntiate, et venite,
et consiliamini simul :
Quis auditum fecit hoc ab initio,
ex tunc prædixit illud ?
Nunquid non ego Dominus,
et non est ultra Deus absque me,
Deus justus,
et salvans non est præter me.
Convertimini ad me, et salvi eritis, omnes fines
terræ,
quia ego Deus, et non est alius.
In memetipso juravi,
egredietur de ore meo justitiæ verbum, et non
revertetur :
Quia mihi curvabitur omne genu,
et jurabit omnis lingua,
Ergo in Domino dicet,
meæ sunt justitiæ et imperium :
Ad eum venient,
et confundentur omnes qui repugnant ei.
In Domino justificabitur,
et laudabitur omne semen Israel..
(*Cap. XLVI.*) Contractus est Bel ¹,
contritus est Nabo :
facta sunt simulacra eorum bestiis et jumentis,
onera vestra gravi pondere usque ad lassitudinem.
Contabuerunt, et contrita sunt simul ;
non potuerunt salvare portantem,
et anima eorum in captivitatem ibit.
Audite me, domus Jacob, et omne residuum do-
mus Israel,
qui portamini a meo utero,
qui gestamini a mea vulva.
Usque ad senectam ego ipse,
et usque ad canos ego portabo :
Ego feci, et ego feram :
ego portabo, et salvabo.
Cui assimilastis me, et adæquastis,
et comparastis me, et fecistis similem ?
Qui confertis aurum de sacco,
et argentum statera ponderastis :
Conducentes aurificem, ut faciat deum ;

A et procidunt, et adorant.
Portant illum in humeris gestantes,
et ponentes in loco suo :
Et stabit, ac de loco suo non movebitur,
Sed et cum clamaverint ad eum, non audiet
et de tribulatione non salvabit eos.
Mementote istud, et confundamini ² :
redite, prævaricatores, ad cor.
Recordamini prioris sæculi,
quoniam ego sum Deus, et non est ultra Deus,
nec est similis mei :
Annuntians ab exordio novissimum.
et ab initio quæ necdum facta sunt, dicens :
Consilium meum stabit,
Et omnis voluntas mea fiet :
Vocans ab oriente avem,
et de terra longiqua virum voluntatis meæ.
Et locutus sum, et adducam illud :
creavi, et faciam illud.
B Audite me duro corde,
qui longe estis a justitia.
Prope feci justitiam meam : non elongabitur,
et salus mea non morabitur.
Dabo in Sion salutem,
et in Israel gloriam meam :
(*Cap. XLVII.*) Descende, sede, in pulvere, virgo filia
Babylon, sede in terra :
non est solium filiæ Chaldæorum,
quia ultra non vocaberis mollis et tenera.
Tolle molam et mole farinam :
denuda turpitudinem tuam,
discooperi humerum,
revela crura,
transi flumina :
Revelabitur ignominia tua,
et videbitur opprobrium tuum :
Ultionem capiam,
et non resistet mihi homo.
C Redemptor noster ³, Dominus exercituum, nomen
illius sanctus Israel.
Sede tacens, et intra in tenebras, filia Chaldæo-
rum :
quia non vocaberis ultra domina regnorum.
Iratum sum super populum meum,
Contaminavi hæreditatem meam,
et dedi eos in manu tua :
non posuisti eis misericordias :
Super senem aggravasti jugum unum valde, et
dixisti :
In sempiternum ero, domina :
Non posuisti hæc super cor tuum,
neque recordata es novissimi tui.
Et nunc audi hæc delicata,
et habitans confidenter,
Quæ dicis in corde tuo : Ego sum,
et non est præter me amplius :
Non sedebo vidua,
et ignorabo sterilitatem.
D Venient tibi duo hæc subito in die una, sterilitas
et viduitas.
Universa venerunt super te,
propter multitudinem maleficiorum tuorum,
et propter duritiam incantatorum tuorum vehe-
mentem (*Al. vehementer*).
Et fiduciam habuisti in malitia tua, et dixisti :
Non est qui videat me.
Sapientia tua et scientia tua hæc decepit (*Al. de-
ceperunt*) te.
Et dixisti in corde tuo : Ego sum,
et præter me non est altera.
Veniet super te malum,

¹ Librariorum errore in omnibus libris mss. *scriptum legimus, conflatus est Bel, loco contractus.*
MART.

² Rescribi malim *fandamini*, quemadmodum

ipse in commentario legit S. Pater juxta Hebræum
וְהָיָה בְּיָמָיו, et *fortes estote.*

³ Versum præsentem indicat sanctus Hieronymus
lib. xiii Commentariorum in Isaiam. MART.

us ortum ejus :
 net super te calamitas,
 on poteris expiare :
 uper te repente miseria, quam nescies.
 i incantatoribus tuis,
 n multitudine maleficiorum tuorum, in qui-
 laborasti ab adolescentia tua,
 e quid prosit tibi,
 e possis fieri fortior.
 i in multitudine consiliorum tuorum :
 et salvent te augures cœli,
 ontemplabantur sidera, et supputabant
 res,
 eis annuntiarent ventura tibi.
 ti sunt quasi stipula,
 combussit eos :
 erabunt animam suam de manu flammæ :
 ant prunæ, quibus calefant ;
 cus, ut sedeant ad eum.
 a sunt tibi in quibuscunque laboraveras ; B
 atores tui ab adolescentia tua,
 quisque in via sua erraverunt :
 et qui salvet te.
 .VIII.) Audite hæc, domus Jacob, qui voca-
 i nomine Israel,
 aquis Juda existis,
 atis (Al. jurastis) in nomine Domini,
 Israel recordamini, non in veritate, neque
 ustitia,
 te enim sancta vocati sunt,
 er Deum Israel constabiliti sunt :
 s exercituum nomen ejus.
 x tunc annuntiavi,
 ore meo exierunt, et audita feci ea :
 e operatus sum, et venerunt.
 im quia durus es tu,
 vus ferreus cervix tua,
 as tua ærea.
 tibi ex tunc :
 am venirent, indicavi tibi,
 te diceres : Idola mea fecerunt hæc,
 alptilia mea et conflatilia mandaverunt

 listi, vide omnia :
 item num (Al. non) annuntiastis ?
 eci tibi nova ex tunc,
 servata sunt quæ nescis :
 eata sunt,
 i ex tunc :
 e diem, et non audisti ea,
 te dicas :
) cognovi ea.
 audisti, neque cognovisti,
 ex tunc aperta est auris tua :
 m quia prævaricans prævaricaberis,
 sgressorem ex utero vocavi te.
 nomen meum longe faciam furorem meum :
 de mea infrenabo te, ne intereas.
 roxi te,
 on quasi argentum,
 te in camino paupertatis.
 me, propter me faciam, ut non blasphemiam
 :
 riam meam alteri non dabo.
 e, Jacob,
 el, quem ego voco :
 ose,
 rimus, et ego novissimus.
 uoque mea fundavit terram,
 tera mea mensa est cœlos :
 abo (Al. vocavi) eos,
 bunt simul.
 amini omnes vos, et audite :
 le eis annuntiavit hæc ?

A Dominus dilexit eum,
 faciet voluntatem suam in Babylone,
 et brachium suum in Chaldæis.
 Ego, ego locutus sum, et vocavi eum :
 adduxi eum, et directa est via ejus.
 Accedite ad me, et audite hoc (Al. hæc) :
 non a principio in abscondito locutus sum :
 Ex tempore antequam fieret, ibi eram :
 et nunc Dominus Deus misit me, et spiritus ejus.
 Hæc dicit Dominus redemptor tuus sanctus Israel.
 Ego Dominus Deus tuus docens te utilia,
 gubernans te in via, qua ambulas.
 Utinam attendisses mandata mea : facta fuisset
 sicut flumen pax tua,
 et justitia tua sicut gurgites maris.
 Et fuisset quasi arena semen tuum,
 et stirps uteri tui ut lapilli ejus :
 Non interisset,
 et non fuisset attritum nomen ejus a facie mea.
 Egredimini de Babylone,
 fugite a Chaldæis,
 in voce exultationis annuntiate,
 audite, facite hoc,
 et efferte illud usque ad extrema terræ.
 Dicite :
 Redemit Dominus servum suum Jacob.
 Non sitierunt in deserto, cum educeret eos :
 aquam de petra produxit eis,
 et scidit petram, et fluxerunt aquæ.
 Non est pax impiis, dicit Dominus.
 (Cap. XLIX.) Audite, insulæ,
 et attendite, populi, de longe :
 Dominus ab utero vocavit me,
 de ventre matris meæ recordatus est nominis mei.
 Et posuit os meum quasi gladium acutum :
 in umbra manus suæ protexit me,
 et posuit me sicut sagittam electam :
 in pharetra sua abscondit me.
 C Et dixit mihi :
 Servus meus es tu, Israel,
 quia in te gloriabor.
 Et ego dixi :
 In vacuum laboravi ;
 sine causa, et vane fortitudinem meam consumpsi :
 Ergo judicium meum cum Domino,
 et opus meum cum Deo meo.
 Et nunc dicit Dominus, formans me ex utero servum
 sibi,
 ut reducam Jacob ad eum,
 Et Israel non congregabitur :
 Et glorificatus sum in oculis Domini,
 et Deus meus factus est fortitudo mea.
 Et dixit :
 Parum est, ut sis mihi servus ad suscitandas tribus
 Jacob,
 et fæces Israel convertendas.
 D) Dedi te in lucem gentium¹,
 ut sis salus mea usque ad extremum terræ.
 Hæc dicit Dominus redemptor Israel, sanctus ejus,
 ad contemptibilem animam, ad abominatam
 gentem,
 ad servum dominorum :
 Reges videbunt, et consurgent principes,
 et adorabunt propter Dominum, quia fidelis est,
 et sanctum Israel, qui elegit te.
 Hæc dicit Dominus :
 In tempore placito exaudivi te,
 et in die salutis auxiliatus sum tui :
 Et servavi te,
 et dedi te in fœdus populi, ut suscitares terram,
 et possideres hæreditates dissipatas :
 Ut diceres his qui vincti sunt : Exite ;
 et his qui in tenebris : Revelamini.

modo legunt exemplaria Canonis Hebraicæ veritatis, et Hieronymi Commentaria : alii mss. libri
 Ecce. MART.

Super vias (*Al.* in viis) pascuntur,
 et in omnibus planis pascua eorum.
 Non esurient, neque sitient,
 et non percutiet eos aestus et sol;
 quia miserator eorum reget eos,
 et ad fontes aquarum potabit¹ eos.
 Et ponam omnes montes meos in viam,
 et semitæ meæ exaltabuntur.
 Ecce isti de longe venient,
 et ecce illi ab aquilone et mari
 et isti de terra australi.
 Laudate, cœli, et exulta, terra,
 jubilate, montes, laudem:
 quia consolatus est Dominus populum suum,
 et pauperum suorum miserebitur.
 Et dixit Sion:
 Dereliquit me Dominus,
 et Dominus oblitus est mei.
 Nunquid oblivisci potest mulier infantem suum,
 ut non misereatur filio uteri sui?
 et si illa oblita fuerit,
 ego tamen non obliviscar tui.
 Ecce in manibus meis descripsi te:
 muri tui coram oculis meis semper.
 Venerunt structores tui:
 destruentes te et dissipantes (*Al.* et qui te de-
 struxerunt et dissipaverunt), a te exhibunt.
 Leva in circuitu oculos tuos, et vide,
 omnes isti congregati sunt, venerunt tibi:
 Vivo ego, dicit Dominus,
 quia omnibus his velut ornamento vestieris,
 et circumdabis tibi eos quasi sponsa.
 Quia deserta tua, et solitudines tuæ, et terra ruinæ
 tuæ,
 nunc angusta erunt præ habitatoribus,
 et longe fugabuntur qui absorbebant te.
 Adhuc dicent in auribus tuis filiis² sterilitatis tuæ:
 Angustus est mihi locus, fac spatium mihi ut ha-
 bitem.
 Et dices in corde tuo:
 Quis genuit mihi istos?
 Ego sterilis, et non pariens,
 transmigrata, et captiva:
 et istos quis enutrivit?
 Ego destituta et sola:
 et isti ubi hic³ erant?
 Hæc dicit Dominus Deus:
 Ecce levabo (*Al.* levo) ad gentes manum meam,
 et ad populos exaltabo signum meum.
 Et afferent filios tuos in ulnis,
 et filias tuas super humeros portabunt.
 Et erunt reges nutritii tui,
 et reginæ nutrices tuæ:
 Vultu in terram demisso, adorabunt te,
 et pulverem pedum tuorum lingent.
 Et scies quia ego Dominus,
 super quo non confundentur qui exspectant eum.
 Nunquid tolletur a forti præda?
 aut quod captum fuerit a robusto, salvum esse
 poterit?
 Quia hæc dicit Dominus:
 Equidem, et captivitas a forti tolletur:

¹ Reponendum omnino est, *portabit*, quemadmo-
 dum a S. Interprete scriptum fuisse nullus ferme
 dubito. Nempe ita sonat et Hebræus textus וְנָחַלָּם
 et Græcus ἀξίαι: denique et præferunt Latini Biblio-
 rorum codices mss. multi, quos laudat Victorius ad
 hunc locum in Commentariis, *portabit*. Hujus porro
 similitudo verbi cum impresso *potabit*, tum ipsa
 præsertim contextus, *ad fontes aquarum*, analogia
 criticis fraudi fuit, ut temere ex ingenio mutare
 auderent.

² Hic rursus legi jubemus in recto, *filiis*, quem-
 admodum ipse in Commentario Hieron. præfert, et
 Hebraicum exemplar habet כְּנִי; Græca quoque ver-

A et quod ablatum fuerit a robusto, salvabitur.
 Eos vero, qui judicaverunt te, ego judicabo,
 et filios tuos salvabo.
 Et cibabo hostes tuos carnibus suis,
 et quasi musto, sanguine suo inebriabuntur:
 Et sciet omnis caro, quia ego Dominus salvans te,
 et redemptor tuus Jacob.
 (*Cap. L.*) Hæc dicit Dominus:
 Quis est hic liber repudii matris vestræ, quo
 dimisi eam?
 aut quis est creditor meus, cui vendidi vos?
 Ecce in iniquitatibus vestris venditi estis,
 et in sceleribus vestris dimisi matrem vestram.
 Quia venit, et non erat vir:
 vocavi, et non erat qui audiret.
 Nunquid abbreviata et parvula facta est manus
 mea, ut non possim (*Al.* possit) redimere?
 aut non est in me virtus ad liberandum?
 Ecce in increpatione mea desertum faciam mare,
 B Ponam flumina in siccum:
 computrescent pisces sine aqua,
 et morientur in siti.
 Induam cœlos tenebris,
 et saccum ponam operimentum eorum,
 Dominus dedit mihi linguam eruditam,
 ut sciam sustentare eum, qui lassus est verbo.
 Erigit mane,
 mane erigit mihi aurem,
 ut audiam quasi magistrum.
 Dominus Deus aperuit mihi aurem;
 ego autem non contradico:
 retrorsum non abii.
 Corpus meum dedi percutientibus,
 et genas meas vellentibus:
 Faciem meam non averti ab increpantibus, et con-
 spuentibus.
 Dominus Deus auxiliator meus,
 Ideo non sum confusus:
 C Ideo posui faciem meam, ut petram durissimam,
 et scio quoniam non confundar.
 Juxta est qui justificat me, quis contradicit mihi?
 stemus simul,
 quis est adversarius meus?
 accedat ad me.
 Ecce Dominus Deus auxiliator meus:
 quis est qui condemnet me?
 Ecce omnes quasi vestimentum conterentur,
 tinea comedet eos.
 Quis ex vobis timens Dominum,
 audiens vocem servi sui?
 Qui ambulavit in tenebris, et non est lumen ei,
 speret in nomine Domini,
 et innitatur super Deum suum.
 Ecce omnes vos accendentes ignem,
 accincti flammis,
 ambulate in lumine ignis vestri,
 et in flammis quas succendistis:
 De manu mea factum est hoc vobis,
 in doloribus dormietis.
 (*Cap. LI.*) Audite me qui sequimini quod justum est,
 et quæritis Dominum:
 Attendite ad petram unde excisi estis

sio et ubi: *filiis*. Nec tamen diffitemur esse Latinos
 codices magno numero, qui retinent corrupte,
filiis.

³ In Hebræo scriptum legitur אֵיפֹה, *epho*; quod
 simul sumptum significat *ubi*: distinctum autem
 in duo verba, neque in אֵי e, et in פֹּה *pho*, idem
 sonat quod *ubi hic*. Igitur sive compositam dixeris
 vocem אֵיפֹה sive separatim legendam, ut jam mo-
 nuimus, optima erit interpretatio Hieronymi, quam
 ad fidem exemplariorum Canonis Heb. veritatis et
 veterum omnium mss. codicum hoc loco restitui-
 mus. MART.

redemit Jerusalem.
 Paravit Dominus brachium sanctum suum in oculis
 omnium gentium :
 et videbunt omnes sine terræ salutare Dei nostri.
 Recedite, recedite, exite inde,
 pollutum nolite tangere,
 exite de medio ejus,
 mundamini qui fertis vasa Domini.
 Quoniam non in tumultu exhibitis,
 nec in fuga properabitis :
 Præcedet enim vos Dominus,
 et congregabit vos Deus Israel.
 Ecce inteiliget servus meus,
 exaltabitur et elevabitur,
 et sublimis erit valde.
 Sicut obstupuerunt super te multi,
 sic inglorius erit inter viros aspectus ejus,
 et forma ejus inter filios hominum.
 Iste asperget gentes multas,
 super ipsum continebunt reges os suum :
 Quia quibus non est (*Al. erat*) narratum de eo,
 viderunt ;
 et qui non audierant, contemplati sunt.
 (*Cap. LIII.*) Quis credidit auditui nostro ?
 et brachium Domini cui revelatum est ?
 Et ascendet sicut virgulum coram eo,
 sicut radix de terra sitiendi :
 Non est species ei, neque decor :
 et vidimus eum.
 et non erat aspectus,
 et desideravimus eum.
 Despectum, et novissimum virorum,
 Virum dolorum, et scientem infirmitatem :
 quasi absconditus vultus ejus et despectus,
 unde nec reputavimus eum.
 Vere languores nostros ipse tulit,
 et dolores nostros ipse (*Al. tacet ipse*) portavit :
 et nos putavimus eum quasi leprosum,
 et percussum a Deo et humiliatum,
 Ipse autem vulneratus est propter iniquitates no-
 stras :
 attritus est propter scelera nostra :
 Disciplina pacis nostræ super eum,
 et livore ejus sanati sumus.
 Omnes nos quasi oves erravimus,
 unusquisque in viam suam declinavit :
 et Dominus posuit in eo iniquitatem omnium no-
 strum.
 Oblatus est, quia ipse voluit,
 et non aperuit os suum ;
 Sicut ovis ad occisionem ducetur,
 et quasi agnus coram tondente obmutescet,
 et non aperiet os suum.
 De angustia, et de judicio sublatus est :
 generationem ejus quis enarrabit :
 Quia abscessus est de terra viventium ?
 propter scelus populi mei percussit eum ¹. Et
 dabit impios pro sepultura,

A et in divitem pro mortis sua :
 Eo quod iniquitatem non fecerit,
 neque dolus fuerit in ore ejus.
 Et Dominus voluit contere eum in infirmitate :
 Si posuerit pro peccato animam suam,
 videbit semen longævum,
 et voluntas Domini in manu ejus dirigetur.
 Pro eo quod laboravit (*Al. laboraverit*) anima ejus,
 videbit et saturabitur :
 In scientia sua justificabit ipse justus servus meus
 (*Al. servos meos*) multos ²,
 et iniquitates eorum ipse portabit.
 Ideo disperiam ei plurimos :
 et fortium dividet spolia,
 Pro eo quod tradidit in mortem animam suam,
 et cum sceleratis reputatus est :
 Et ipse peccatum multorum tulit,
 et pro transgressoribus rogavit ³.
 (*Cap. LIV.*) Lauda, sterilis, quæ non paris :
B decanta laudem,
 et hinni quæ non pariebas :
 Quoniam multi filii desertæ,
 magis quam ejus quæ habebat virum, dicit Do-
 minus.
 Dilata locum tentorii tui,
 et pelles tabernaculorum tuorum extende, ne
 parcas :
 Longos fac funiculos tuos,
 et clavos tuos, consolida.
 Ad dexteram enim et ad lævam penetrabis :
 et semen tuum gentes hæreditabit,
 et civitates desertas inhabitabit.
 Noli timere, quia non confunderis, neque erubes-
 ces : non enim te pudebit,
 quia confusionis adolescentiæ tuæ oblivisceris,
 et opprobrii viduitatis tuæ non recordaberis am-
 plius.
 Quia dominabitur tui qui fecit te,
 Dominus exercituum nomen ejus :
 et redemptor tuus sanctus Israel,
 Deus omnis terræ vocabitur.
 Quia ut mulierem derelictam et mœrentem spiritu,
 vocavit te Dominus,
 et uxorem ab adolescentia abjectam, dixit Deus
 tuus.
 Ad punctum in modico dereliqui te,
 et in miserationibus magnis congregabo te.
 In momento indignationis abscondi faciem meam
 parumper a te.
 et in misericordia sempiterna misertus sum tui :
 dixit redemptor tuus Dominus.
 Sicut in diebus Noe istud mihi est,
 cui juravi ne inducerem aquas Noe ultra super
 terram :
 sic juravi ut non irascar tibi, et non increpem te.
 Montes enim commovebuntur, et colles contremi-
 scent :
D misericordia autem mea non recedet a te,

¹ Hoc modo legunt exemplaria Canonis Hebraicæ veritatis: licet in Carcassonensi emendator imperitus eraserit ultimam litteram vocis *percussit*. Eamdem quoque retinet lectionem liber perantiquus dictus *Comes sancti Hieronymi*, sive lectionarius ms., cujus auctor omnes partes Instrumenti Veteris desumpsit ex editione Hieronymiana ad Hebraicos codices concinnata, ut testis est præfatiuncula ejusdem libri. Alia mss. Bibliorum sacrorum exemplaria concordant cum Vulgata nostra, quæ in prima persona legit, *percussit eum*. Notandum vero in ms. Corbeiensi, num. 12, scriptum esse prima manu, *percussit eos*, et mutatum deinde in *percussit eum*; e contra codex Regius num. 3563 emendatus legit *percussit eos*; cum antea habuerit *percussit eum*. Porro in editis libris Commentariorum sancti Hieronymi, ac in mss. antiquioribus ac melioris notæ

legimus *percussit eos* secundum Hebræa verba *לגלל מלחמה* *maga lamo*; quæ ab aliquot eruditis ita accipiuntur, ac si esset *לגלל לך*, *nega lo*, id est *plaga ei*, sive *percussit eum*, pro *percussit eos*. De *lamo* pro *lo* vide criticos sacros in hunc locum Isaie. **MART.**

² Aliquot codices ms. cum exemplaribus Canonis legunt in accusativo casu, *servos meos multos*, quod ex Hebræo *עבדי* intelligi potest; nam si legatur *audi vel abdi*, interpretatur *servus meus*: si autem *avadai abadai*, *servos meos* significat. **MART.**

³ Addit hoc loco Canon Carcassonensis, *ut non perirent*, quod superfluum est, nec apud ullum fertur interpretem: sed desumptum est ex lectionariis, nam *Comes* S. Hieronymi habet istud additamentum, *Ut non perirent: ait Dominus omnipotens*. **MART.**

et fœdus pacis meæ non movebitur :
 Dixit miserator tuus Dominus :
 Paupercula, tempestate convulsa, absque ulla
 (*Al. tacet ulla*) consolatione.
 Ecce ego sternam per ordinem lapides tuos,
 et fundabo te in sapphiris,
 Et ponam jaspideam propugnacula tua :
 et portas tuas in lapides sculptos,
 et omnes terminos tuos in lapides desiderabiles:
 Universos filios tuos doctos a Domino ;
 et multitudinem pacis filiis tuis ;
 Et in justitia fundaberis :
 Recede procul a calumpnia, quia non timebis ;
 et a pavore, quia non appropinquabit tibi.
 Ecce accola veniet, qui non erat mecum,
 advena quondam tuus adjungetur tibi.
 Ecce ego creavi fabrum sufflantem in igne prunas,
 et proferentem vas in opus suum,
 et ego creavi interfectorem ad disperdendum.
 Omne vas, et quod fictum est contra te, non diri-
 getur :
 et omnem linguam resistentem tibi in iudicio, ju-
 dicabis.
 Hæc hæreditas servorum Domini,
 et justitia eorum apud me, dicit Dominus.
 (*Cap. LV.*) Omnes sitientes, venite ad aquas :
 et qui non habetis argentum (*Al. pecuniam*), pro-
 perate,
 emite, et comedite :
 Venite, emite absque argento,
 et absque ulla commutatione viaum et lac.
 Quare appenditis argentum non in panibus,
 et laborem vestrum non in saturitate ?
 Audite, audientes me, et comedite bonum,
 et delectabitur in crassitudine anima vestra.
 Inclinate aurem vestram, et venite ad me :
 audite, et vivet anima vestra,
 Et feriam vobis (*Al. vobiscum*) pactum sempiternum,
 misericordias David fideles ¹.
 Ecce testem populis dedi eum,
 ducem ac præceptorem gentibus.
 Ecce gentem, quam nesciebas, vocabis :
 et gentes, quæ non cognoverunt te, ad te current,
 propter Dominum Deum tuum,
 et sanctum Israel, quia glorificavit te.
 Quærit Dominum, dum inveniri potest ; invocate
 eum, dum prope est.
 Derelinquat impius viam suam,
 et vir iniquus cogitationes suas,
 Et revertatur (*Al. convertatur*) ad Dominum, et mi-
 serebitur ejus,
 et ad Deum nostrum : quoniam multus est ad
 ignoscendum.
 Non enim cogitationes meæ, cogitationes vestræ :
 neque viæ vestræ, viæ meæ, dicit Dominus.
 Quia sicut exaltantur cœli a terra,
 sic exaltatæ sunt viæ meæ a viis vestris, et co-
 gitationes meæ a cogitationibus vestris.
 Et quomodo descendit imber, et nix de cœlo,
 et illuc ultra non revertitur ²,
 sed inebriat terram, et infundit eam,
 et germinare eam facit,
 et dat semen serenti,
 et panem comedenti :
 Sic erit verbum meum, quod egredietur de ore
 meo :
 non revertetur ad me vacuum,
 sed faciet quæcunque volui,
 et prosperabitur in his, ad quæ misi illud.
 Quia in lætitia egrediemini, et in pace deducemini,
 montes et colles cantabunt coram vobis laudem,
 et omnia ligna regionis plaudent manu.

A Pro saliuncula ascendet abies,
 et pro urtica crescet myrtus :
 Et erit Dominus nominatus in signum æternum,
 quod non auferetur.
 (*Cap. LVI.*) Hæc dicit Dominus :
 Custodite iudicium, et facite justitiam :
 quia juxta est salus mea, ut veniat,
 et justitia mea, ut reveletur.
 Beatur vir, qui facit hoc,
 et filius hominis, qui apprehendet istud :
 Custodiens sabbatum, ne polluat illud,
 custodiens manus suas, ne faciat omne malum.
 Et non dicat filius advenæ, qui adhæret Domino,
 dicens :
 Separatione dividet me Dominus a populo suo,
 Et non dicat eunuchus :
 Ecce ego lignum aridum.
 Quia hæc dicit Dominus enuchis :
 Qui custodierint Sabbata mea, et elegerint quæ
 volui, et tenuerint fœdus meum :
B Dabo eis in domo mea, et in muris meis locum,
 et nomen melius a filiis et filiabus :
 Nomen sempiternum dabo eis,
 quod non peribit.
 Et filios advenæ, qui adhærent Domino, ut colant
 eum,
 et diligant nomen ejus, ut sint ei in servos :
 Omnem custodientem sabbatum ne polluat illud,
 et tenentem fœdus meum :
 Adducam eos in montem sanctum meum,
 et lætificabo eos in domo orationis meæ ;
 Holocausta eorum, et victimæ eorum, placebunt
 mihi super altari meo :
 quia domus mea, domus orationis vocabitur cun-
 ctis populis.
 Ait Dominus Deus, qui congregat dispersos Israel:
 Adhuc congregabo ad eum congregatos ejus.
 Omnes bestię agri, venite ad devorandum,
 universæ bestię saltus.
C Speculatores ejus cæci,
 Omnes nescierunt :
 Universi canes muti non valentes latrare,
 videntes vana,
 dormientes, et amantes somnia.
 Et canes impudentissimi
 nescierunt saturitatem.
 Ipsi pastores ignoraverunt intelligentiam :
 omnes in viam suam declinaverunt,
 unusquisque ad avaritiam suam,
 a summo usque ad noviesimum.
 Venite, sumamus vinum,
 et impleamur ebrietate :
 Et erit sicut hodie, sic et cras,
 et multo amplius.
 (*Cap. LVII.*) Justus perit,
 et nemo est, qui recogitet in corde suo.
 Et viri misericordiæ colliguntur,
 quia non est qui intelligat :
D a facie enim malitiæ collectus est justus.
 Veniat pax,
 requiescat in cubili suo qui ambulavit (*Al. am-
 bulat*) in directione sua.
 Vos aut accedite huc, filii auguratricis,
 semen adulteri, et fornicariæ.
 Super quem iusistis ?
 super quem dilatastis os, et ejecistis linguam ?
 Nunquid non vos filii scelostii, semen mendax ?
 qui consolamini in diis subter omne lignum fron-
 dosum,
 immolantes parvulos in torrentibus, subter im-
 minentes petras ?
 In partibus torrentis pars tua,

¹ Vitio exscriptorum legitur in mss. et Canone Heb. verit. *David fidelis*. cum in textu Hebraico, et apud LXX interpretes pluralis sit numerus, id

est, *fidelia*, vel *fideles*, et non *fidelis*. MART.

² Ferme rectius in Commentario ad Hebræum 177, legit S. Interpres in futuro, revertetur.

hæc est sors tua :
 et ipsis effudisti libamen,
 obtulisti sacrificium.
 Nunquid super his non indignabor ?
 Super montem excelsum et sublimem posuisti cubile
 tuum,
 et illuc ascendisti, ut immolares hostias.
 Et post ostium, et retro postem posuisti memo-
 riale tuum :
 quia juxta me discooperuisti, et suscepisti adulte-
 rum :
 Dilatasti cubile tuum, et pepigisti cum eis fœdus ¹ :
 dilexisti stratum eorum manu aperta.
 Et ornasti te regio unguento,
 et multiplicasti pigmenta tua.
 Misisti legatos tuos procul,
 et humiliata es usque ad inferos.
 In multitudine viæ tuæ laborasti :
 non dixisti : Quiescam :
 Vitam manus tuæ invenisti,
 propterea non rogasti (*Al. add. me*),
 Pro quo sollicita timuisti, quia mentita es,
 et mei non es recordata,
 neque cogitasti in corde tuo.
 Quia ego tacens, et quasi non videns,
 et mei oblita es.
 Ego annuntiabo justitiam tuam,
 et opera tua non proderunt tibi.
 Cum clamaveris, liberent te congregati tui,
 et omnes eos auferet ventus :
 tollet aura :
 Qui autem fiduciam habet mei, hæreditabit terram,
 et possidebit montem sanctum meum.
 Et dicam :
 Viam facite,
 præbete iter,
 declinate de semita,
 auferte offendicula de via populi mei.
 Quia hæc dicit Excelsus, et sublimis habitans æter-
 nitatem :
 et sanctum nomen ejus in excelso et in sancto
 habitans,
 Et cum contrito et humili spiritu :
 ut vivificet spiritum humilium,
 et vivificet cor contritorum.
 Non enim in sempiternum ligabo,
 neque usque ad finem irascar :
 Quia spiritus a facie mea egredietur,
 et flatus ego faciam.
 Propter iniquitatem avaritiæ ejus iratus sum,
 et percussi eum :
 Abscondi a te faciem meam ²,
 et indignatus sum :
 Et abiit vagus (*Al. ambulavit mœrens*) in via cordis
 sui.
 Vias ejus vidi, et sanavi eum,

A et reduxi eum, et reddidi consolationes ipsi,
 et lugentibus ejus.
 Creavi fructum labiorum pacem,
 pacem ei, qui longe est, et qui prope, dixit Do-
 minus,
 et sanavi eum.
 Impii autem quasi mare fervens, quod quiescere
 non potest,
 et redundant fluctus ejus in conculcationem et
 lutum.
 Non est pax, dixit Deus meus (*Al. tacet meus*) impiis.
 (*Cap. LVIII.*) Clama, ne cesses,
 quasi tuba exalta vocem tuam,
 et annuntia populo meo scelera eorum,
 et domui Jacob peccata eorum.
 Me etenim de die in diem quærent,
 et scire vias meas volunt :
 Quasi gens, quæ justitiam fecerit,
 et judicium Dei sui non dereliquerit :
 B Rogant me judicia justitiæ :
 appropinquare Deo volunt.
 Quare jejunavimus, et non aspexisti :
 humiliavimus animam nostram, et nescisti ?
 Ecce in die jejunii vestri, invenitur voluntas vestra³,
 et omnes debitores vestros repetitis (*Al. repeti-
 stis*).
 Ecce ad lites et contentiones jejunatis,
 et percutitis pugno impie.
 Nolite jejunare sicut usque ad hanc diem,
 ut audiat in excelso clamor vester.
 Numquid tale est jejunium, quod elegi,
 per diem affligere hominem animam suam ?
 Numquid contorquere quasi circulum caput suum,
 et saccum et cinerem sternere ?
 Numquid istud vocabis jejunium,
 et diem acceptabilem Domino ?
 Nonne hoc magis jejunium, quod elegi ?
 dissolve colligationes impietatis,
 solve fasciculos deprimentes :
 C Dimitte eos, qui confracti sunt, liberos :
 et omne onus dirumpe.
 Frange esurienti panem tuum,
 Et egenos vagosque induc in domum ⁴.
 Cum videris nudum, operi eum,
 et carnem tuam ne despexeris ⁵.
 Tunc erumpet quasi mane lumen tuum,
 et sanitas tua citius (*Al. cito*) orietur,
 et anterbit faciem tuam justitia tua,
 et gloria Domini colliget te.
 Tunc invocabis, et Dominus exaudiet te ⁶ ;
 clamabis, et dicet : Ecce adsum.
 Si abstuleris de medio tui catenam,
 et desieris digitum extendere,
 et loqui quod non prodest.
 Cum effuderis esurienti animam tuam,
 et animam afflictam repleveris,

¹ Propius Hebræo, tacet in Commentario S. Pa-
 ter fœdus. Rectius quoque cum eodem archetypo D
 legit paulo post regi, pro regio Hebr. רְגִיל.

² Hæc verba, A te faciem meam, parum est vero-
 simile, ex Hieronymi profecta esse manu, nedum
 enim illa penitus prætermittit, ubi hunc locum
 prælegit in Commentario ; sed etiam in subnexa
 ibi expositione luculentissime docet, tantum subau-
 diri ex contextu. Certe neque in Hebr. sunt, qui
 tantum habet רְגִיל, quod est, abscondi ; et quæ
 illa sufficiunt aliæ Versiones post Septuaginta, vi-
 dentur ex παραλήληφ loco Deut. xxxi, 17, aut xxxii,
 20, accepisse.

³ Non est in Hebræo additum vestra, quod ver-
 bum neque novit cod. Ambros. quos in recognoscen-
 dis Commentariis Hieronymianis usisumus. Rectius
 quoque legere est in iisdem Commentariis invenie-
 tur pro invenitur. In Hebræo est וְיָבִיאוּ-אֶתְכֶם.

⁴ Expunximus ad mss. fidem pronomem tuam
 quod neque par credere est additum hic fuisse ab
 Hieronymo, qui in hujus expositione loci testatur
 ἀπλωσιν Hebraico haberi, in domum : observatque
 eo dici penitiori sensu, ut si tuam non habes, in-
 ducas in hospitium, quod vel mercede conductum
 vel beneficio possides. Addita vox ea est LXX quam
 certe Hieronymi versio respuit.

⁵ Ab hoc loco usque ad verba, si abstuleris, Spe-
 culum S. Augustini notat quatuor versus : at in
 ms. Corbeiensi sex habentur distinctiones pe-
 membra divisæ ; idque postulare videntur senten-
 tiæ totidem, quæ duobus his colis continentur
 Forte attendebat sanctus Augustinus ad cola duo
 quæ sæpius quatuor tantum versus, seu commata
 in se complectuntur.

⁶ Illud te neque Hebræus textus novit neque
 S. Interpres in Commentario.

(*Al. add. Tunc*) Orientur in tenebris lux tua,
 et tenebræ tuæ erunt sicut meridies.
 Et requiem tibi dabit Dominus semper,
 et implebit splendoribus animam tuam,
 et ossa tua liberabit,
 Et eris quasi hortus irriguus,
 et sicut fons aquarum, cujus non deficient aquæ.
 Et ædificabuntur in te deserta sæculorum:
 fundamenta generationis et generationis suscita-
 bis.
 et vocaberis¹ ædificator sepium,
 avertens (*Al. convertens*) semitas in quietem.
 Si averteris a sabbato pedem tuum,
 *facere voluntatem tuam in die sancto meo.
 Et vocaveris Sabbatum delicatum,
 et sanctum Domini gloriosum:
 Et glorificaveris eum, dum non facis vias tuas,
 et non invenitur (*Al. invenietur*) voluntas tua, ut
 loquaris sermonem:
 Tunc delectaberis super Domino,
 et sustollam te super altitudines terræ,
 et cibabo te hæreditate Jacob patris tui.
 Os enim Domini locutum est.
 (*Cap. LIX.*) Ecce non est abbreviata manus Domini,
 ut salvare nequeat,
 neque aggravata est auris ejus, ut non exaudiat:
 Sed iniquitates vestræ diviserunt inter vos et inter
 Deum vestrum,
 et peccata vestra absconderunt faciem ejus a
 vobis, ne exaudiret.
 Manus enim vestræ pollutæ sunt sanguine,
 Et digiti vestri iniquitate;
 Labia vestra locuta sunt mendacium,
 et lingua vestra iniquitatem fatur.
 Non est qui invocet justitiam,
 neque est qui judicet vere:
 sed confidunt in nihilo,
 et loquuntur vanitates;
 Conceperunt laborem,
 et pepererunt iniquitatem.
 Ova aspidum ruperunt,
 et telus aranæ texuerunt:
 Qui comederit de ovis eorum, morietur:
 et quod confotum est, erumpet in regulum,
 Telæ eorum non erunt in vestimentum,
 neque operientur operibus suis:
 Opera eorum opera inutilia,
 et opus iniquitatis in manibus eorum.
 Pedes eorum ad malum currunt,
 et festinant, ut effundant sanguinem innocentem.
 Cogitationes eorum cogitationes inutiles:
 vastitas et contritio in viis eorum.
 Viam pacis nescierunt,
 et non est iudicium in gressibus eorum.
 Semitæ eorum incurvatæ sunt eis:
 omnis qui calcatur in ea (*Al. eis*), ignorat pacem.
 Propter hoc elongatum est iudicium a nobis,
 et non apprehendet nos justitia:
 Exspectavimus lucem, et ecce tenebræ:
 splendorem, et in tenebris ambulavimus.
 Palpavimus sicut cæci parietem,
 et quasi absque oculis attrectavimus:
 Impegimus meridie quasi in tenebris,
 in caliginosis (*Al. caligosis*) quasi mortui.

¹ In Commentario prælegit S. Pater: *Et vocabitur in te ædificator.* Hebr. יִבְרָא רֵן.

² In editis et mss. aliquot recentioribus additum est nomen *Jerusalem*: sed abest e Canone Hebr. verit. Et de hoc verbo sanctus Hieronymus lib. xvii Comment.: « Porro, inquit, nomen *Jerusalem* et gentium. quod hic a LXX ponitur, in Hebraico non habetur, et obelo prænotandum est, » etc. MART.

³ Errore librariorum vitium inolevit ut pro *in*

A Rugiemus quasi ursi omnes.
 et quasi columbæ meditantibus gememus.
 Exspectavimus iudicium, et non est (*Al. erit*);
 salutem, et elongata est a nobis:
 Multiplicatæ sunt enim iniquitates nostræ coram te,
 et peccata nostra responderunt nobis.
 Quia scelera nobiscum,
 et iniquitates nostras cognovimus,
 peccare et mentiri contra Dominum:
 Et aversi sumus, ne iremur post tergum Dei (*Al.*
Domini) nostri,
 ut loqueremur calumniam, et transgressionem
 concepimus,
 et locuti sumus de corde verba mendacii.
 Et conversum est retrorsum iudicium,
 et justitiam longe stetit:
 Quia corruit in platea veritas,
 et æquitas non potuit ingredi.
 Et facta est veritas in oblivionem
 et qui recessit a malo, prædæ patuit:
 B Et vidit Dominus,
 et malum apparuit in oculis ejus,
 quia non est iudicium,
 Et vidit quia non est vir:
 et aporiatus est:
 quia non est qui occurrat:
 Et salvabit brachium suum,
 et justitia ejus ipsa confirmavit eum.
 Indutus est justitia ut lorica,
 et galea (*Al. galeam*) salutis in capite ejus;
 Indutus est vestimentis ultionis,
 et opertus est quasi pallio zeli.
 Sicut ad vindictam quasi ad retributionem indigna-
 tionis hostibus suis et vicissitudinem inimicis
 suis,
 insulis vicem reddet.
 Et timebunt qui ab occidente nomen Domini,
 et qui ab ortu solis gloriam ejus:
 C Cum venerit quasi fluvius violentus,
 quem spiritus Domini cogit:
 Et venerit Sion redemptor,
 et eis qui redeunt ab iniquitate in Jacob, dicit
 Dominus,
 Hoc fœdus meum cum eis. dicit Dominus:
 Spiritus meus, qui est in te,
 et verba mea, quæ posui in ore tuo,
 non recedent de ore tuo,
 et de ore seminis tui, dicit Dominus,
 amodo et usque in sempiternum.
 (*Cap. LX.*) Surge, illuminare², quia venit lumen
 tuum,
 et gloria Domini super te orta est.
 Quia ecce tenebræ operient terram,
 et caligo populos;
 Super te autem orietur Dominus,
 et gloria ejus in te videbitur.
 Et ambulabunt gentes in lumine tuo,
 et reges in splendore oris tui.
 D Leva in circuitu oculos tuos, et vide:
 omnes isti congregati sunt (*Al. tacet sunt*), vene-
 runt tibi:
 Filii sui de longe venient,
 et filia tuæ in latere sugent³.
 Tunc videbis et afflues,

latere sugent, hic scribatur, *in latere surgent*: sed emendatores periti reposuerunt in nonnullis mss. antiquioribus, quod prima manu scriptum erat, nempe *sugent*. Consule Hieronymi Commentaria in hunc locum. MART.

— Tres, quos Victorius laudat. mss. Bibliorum codices *lac* habent pro *in latere*, quam ipse lectionem ex inferiori contextu ad versic. 16, *suges lac gentium et mamilla regum lactaberis* atque ipso S. Doctoris Commentario magis probat. Refragatur vero Hebræus textus, ac reliqui libri omnes. Cæterum

et mirabitur, et dilatabitur cor tuum,
 Quando conversa fuerit ad te multitudo maris,
 fortitudo gentium venerit tibi.
 Inundatio camelorum operiet te,
 dromedarii Madian et Epha;
 Omnes de Saba venient,
 aurum et thus delerentes,
 et laudem Domino annuntiantes.
 Omne pecus Cedar congregabitur tibi.
 arieles Nabajoth ministrabunt tibi,
 Offerentur super placabili altari meo,
 et domum majestatis meæ glorificabo.
 Qui sunt isti, qui ut nubes volant,
 et quasi columbæ ad fenestras suas?
 Me enim insulæ exspectabunt (*Al. expectant*),
 et naves maris in principio,
 ut adducam filios tuos de longe;
 Argentum eorum, et aurum eorum cum eis;
 nomini Domini Dei tui, et sancto Israel, quia
 glorificavit te.
 Et ædificabunt filii peregrinorum muros tuos,
 et reges eorum ministrabunt tibi;
 Indignatione enim mea percussi te:
 et in reconciliatione mea misertus sum tui.
 Et aperientur portæ jugiter:
 die et nocte non claudentur,
 Ut afferatur ad te fortitudo gentium,
 et reges earum adducantur.
 Gens enim et regnum, quod non servierit tibi.
 peribit,
 et gentes solitudine vastabuntur.
 Gloria Libani ad te veniet,
 et abies et buxus, et pinus simul,
 ad ornandum locum sanctificationis meæ;
 et locum pedum meorum glorificabo.
 Et venient ad te curvi filii eorum, qui humiliave-
 runt te,
 et adorabunt vestigia pedum tuorum omnes, qui
 detrahebant tibi.
 et vocabunt te civitatem Domini, Sion sancti
 Israel:
 Pro eo quod fuisti derelicta, et odio habita,
 et non erat qui per te transiret (*Al. qui pertransi-*
ret),
 Ponam te in superbiam sæculorum,
 gaudium in generationem et generationem;
 Et suges lac gentium,
 et mamilla regum lactaberis,
 Et scies quia ego Dominus salvans te,
 et redemptor tuus fortis Jacob,
 Pro ære afferam aurum,
 et pro ferro afferam argentum,
 et pro lignis æs,
 et pro lapidibus ferrum:
 Et ponam visitationem tuam pacem,
 et præpositos tuos (*Al. add. in*) justitiam.
 Non audietur ultra iniquitas in terra tua,
 vastitas et contritio in terminis tuis,
 Et occupabit salus muros tuos,
 et portas tuas laudatio.
 Non erit tibi amplius sol ad lucendum per diem,
 nec splendor lunæ illuminabit te:
 Sed erit tibi Dominus in lucem sempiternam,
 et Deus tuus in gloriam tuam.
 Non occidet ultra sol tuus,
 et luna tua non minuetur:
 Quia Dominus erit in lucem sempiternam,
 et complebuntur dies luctus tui.
 Populus autem tuus omnes justii,
 in perpetuum hæreditabunt terram,
 Germen plantationis meæ,
 opus manus meæ ad glorificandum.

A Minimus erit in mille.
 et parvulus in gentem fortissimam:
 Ego Dominus
 in tempore ejus subito faciam istud.
 (*Cap. LXI.*) Spiritus Domini (*Al. add. Dei*) super me,
 eo quod unxerit Dominus me:
 ad annuntiandum mansuetis misit me.
 ut mederer contritis corde,
 et prædicarem captivis indulgentiam,
 et clausis apertionem:
 Ut prædicarem [*Al. Et annuntiarem*] annum pla-
 cabilem Domino,
 et diem ultionis Deo nostro:
 Ut cononlarer omnes lugentes:
 ut ponerem lugentibus Sion,
 et darem eis coronam pro cinere,
 oleum gaudii pro luctu,
 pallium laudis pro spiritu mæroris:
 Et vocabuntur in ea fortes justitiæ,
 plantatio Domini ad glorificandum.
B Et ædificabunt deserta a sæculo,
 et ruinas antiquas erigent,
 Et instaurabunt civitates desertas,
 dissipatas in generationem et generationem.
 Et stabunt alieni, et pascent pecora vestra: et
 filii peregrinorum,
 agricolæ et vinitores vestri erunt.
 Vos autem sacerdotes Domini vocabimini:
 Ministri Dei nostri, dicetur vobis:
 Fortitudinem gentium comedetis,
 et in gloria earum superbietis.
 Pro confusione vestra duplici et rubore,
 laudabunt partem eorum:
 Propter hoc in terra sua duplicia possidebunt,
 lætitia sempiterna erit eis.
 Quia ego Dominus diligens judicium,
 et odio habens rapinam in holocausto:
 Et dabo opus eorum in veritate,
 et fœdus perpetuum feriam eis.
C Et sciatur in gentibus semen eorum.
 et germen eorum in medio populorum:
 Omnes qui viderint eos, cognoscent eos,
 quia isti sunt semen, cui benedixit Dominus.
 Gaudens gaudebo in Domino.
 et exultabit (*Al. exsultavit*) anima mea in Deo
 meo:
 Quia induit me vestimentis salutis:
 et indumento justitiæ circumdedit me,
 quasi sponsum decoratum corona.
 et quasi sponsam ornatam monilibus suis.
 Sicut enim terra profert germen suum,
 et sicut hortus semeu suum germinat:
 sic Dominus Deus germinabit justitiam et laudem
 coram universis gentibus.
 (*Cap. LXII.*) Propter Sion non tacebo,
 et propter Jerusalem non quiescam,
 donec egrediatur ut splendor justus ejus,
 et salvator ejus ut lampas accendatur.
D Et videbunt gentes justum tuum,
 et cuncti reges inclytum tuum:
 Et vocabitur tibi nomen novum,
 quod os Domini nominabit (*Al. nominavit*).
 Et eris corona gloriæ in manu Domini,
 et diadema regni in manu Dei tui.
 Non vocabecis ultra Derelicta:
 et terra tua non vocabitur amplius Desolata:
 Sed vocaberis, Voluntas mea in ea,
 et terra tua, Inhabitata ¹ (*Al. Habitata*).
 Quia complacuit Domino in te:
 et terra tua inhabitabitur.
 Habitabit enim juvenis cum virgine,
 et habitabunt in te filii tui.

optime habent cum laudati mss., tum emendatiores
 Latinæ editiones *sugent*, pro *surgent*, quod obtinent
 in Vulgata.

¹ Pro *inhabitata*, corrupte legitur in Canone
 San-Germanensi, et ms. Colbertino Aniciensi,
inhabitabitur. MART.

Et gaudebit sponsus super sponsam,
 et gaudebit super te Deus tuus.
 Super muros tuos, Jerusalem, constitui custodes,
 tota die et tota nocte in perpetuum non tacebunt:
 Qui reminiscimini Domini, ne taceatis:
 et detis silentium ei,
 donec stabiliat,
 et donec ponat Jerusalem laudem in terra.
 Juravit Dominus in dextera sua,
 et in brachio fortitudinis suæ:
 Si dederō triticum tuum ultra cibum inimicis tuis,
 et si biberint filii alieni vinum tuum, in quo laborasti.
 Quia qui congregant illud, comedent,
 et laudabunt Dominum:
 et qui comportant illud,
 bibent in atriis sanctis meis.
 Transite, transite per portas,
 præparate viam populo:
 Planum facite iter,
 eligite lapides.
 et elevate signum ad populos.
 Ecce Dominus auditum fecit in extremis terræ;
 Dicite filiæ Sion:
 Ecce Salvator tuus venit:
 ecce merces ejus cum eo,
 et opus ejus coram illo.
 Et vocabunt eos, Populus sanctus, redempti (*Al.*
 redemptus) a Domino.
 Tu autem vocaberis, Quæsita civitas
 et non derelicta.
 (*Cap. LXIII.*) Quis est iste, qui venit de Edom,
 tinctis vestibibus de Bosra?
 Iste formosus in stola sua,
 gradiens in multitudine fortitudinis suæ.
 Ego qui loquor justitiam,
 et propugnator sum ad salvandum.
 Quare ergo rubrum est indumentum tuum,
 et vestimenta tua sicut calcantium in torculari?
 Torcular calcavi solus,
 et de gentibus non est vir mecum:
 Calcavi eos in furore meo,
 et conculcavi eos in ira mea:
 Et aspersus est sanguis eorum super vestimenta
 mea,
 et omnia indumenta mea inquinavi.
 Dies enim ultionis in corde meo,
 annus redemptionis meæ venit.
 Circumspexi, et non erat auxiliator:
 quæsivi, et non fuit qui adjuvaret:
 Et salvavit mihi brachium meum,
 et indignatio mea ipsa auxiliata est mihi.
 Et conculcavi populos in furore meo,
 et inebriavi eos in indignatione mea,
 et detraxi in terram virtutem eorum.
 Miserationum Domini recordabor,
 laudem Domini super omnibus quæ reddidit nobis
 Dominus,
 et super multitudinem bonorum domui Israel,
 quæ largitus est eis secundum indulgentiam
 suam,
 et secundum multitudinem miserationum sua-
 rum.
 Et dixit:
 Verumtamen populus meus est, filii non negantes:
 et factus est eis salvator.
 In omni tribulatione eorum non est tribulatus,
 et angelus faciei ejus salvavit eos:
 In dilectione sua, et in indulgentia sua ipse rede-
 mit eos,
 et portavit eos, et levavit eos cunctis diebus
 sæculi.
 Ipsi autem ad iracundiam provocaverunt,
 et afflixerunt spiritum sancti ejus:

A Et conversus est eis in inimicum,
 et ipse debellavit eos;
 Et recordatus est dierum sæculi Mosi,
 populi sui:
 Ubi est qui eduxit eos de mari cum pastoribus
 gregis sui?
 Ubi est qui posuit in medio ejus spiritum sancti sui?
 Qui eduxit ad dexteram Moisen brachio majestatis
 suæ,
 qui scidit aquas ante eos, ut faceret sibi nomen
 sempiternum:
 Qui eduxit (*Al.* duxit) eos per abyssos, quasi
 equum in deserto non impingentem:
 quasi animal in campo descendens.
 Spiritus Domini ductor ejus fuit:
 sic adduxisti populum tuum,
 ut faceres tibi nomen gloriæ.
 Attende de cælo, et vide de habitaculo sancto tuo,
 et gloriæ tuæ:
B Ubi est zelus tuus et fortitudo tua?
 multitudo viscerum tuorum, et miserationum
 tuarum super me,
 continuerunt se.
 Tu enim pater noster,
 et Abraham nescivit nos,
 et Israel ignoravit nos:
 Tu, Domine, pater noster,
 redemptor noster, a sæculo nomen tuum.
 Quare errare nos fecisti, Domine, de (*Al.* in) viis
 tuis:
 indurasti cor nostrum ne timeremus te?
 Convertere propter servos tuos,
 tribus hæreditatis tuæ.
 Quasi nihilum possederunt populum sanctum tuum:
 hostes nostri conculcaverunt sanctificationem
 tuam.
 Facti sumus quasi in principio, cum non domina-
 reris nostri,
 neque invocaretur nomen tuum super nos.
C (*Cap. LXIV.*) Utinam dirumperes cælos
 et descenderes:
 a facie tua montes defluerent.
 Sicut exustio ignis tabescerent,
 aquæ arderent igni,
 ut notum fieret nomen tuum inimicis tuis:
 a facie tua gentes turbarentur.
 Cum feceris mirabilia, non sustinebimus:
 descendisti, et a facie tua montes defluerunt.
 A sæculo non audierunt,
 neque auribus perceperunt:
 Oculus non vidit, Deus, absque te,
 quæ præparasti expectantibus te.
 Occurristi lætanti, et facienti justitiam:
 in viis recordabuntur tui:
 Ecce tu iratus es, peccavimus:
 in ipsis fuimus semper, et salvabimur.
 Et facti sumus ut immundus omnes nos,
 quasi pannus menstruatæ universæ justitiæ no-
 stræ:
D Et cecidimus quasi folium universi,
 et iniquitates nostræ quasi ventus abstulerunt
 nos:
 Non est qui invocet nomen tuum:
 qui consurgat, et teneat te:
 Abscondisti faciem tuam a nobis,
 et allisisti nos in manu iniquitatis nostræ¹.
 Et nunc, Domine, pater noster es tu,
 nos vero lutum:
 et fictor noster tu,
 et opera manuum tuarum omnes nos,
 Ne irascaris, Domine, satis,
 et ne ultra memineris iniquitatis nostræ.
 Ecce respice,
 populus tuus omnes nos.

¹ Prononem nostræ, neque in Hebræo additur, neque in Commentario S. ipse Pater prælegit.

Civitas sancti tui facta est deserta,
Sion deserta facta est,
Jerusalem desolata est.
Domus sanctificationis nostræ, et gloriæ nostræ:
ubi laudaverunt te patres nostri,
facta est in exustionem ignis,
et omnia desiderabilia nostra versa sunt in ruinas.
Numquid super his continebis te, Domine,
tacebis, et affliges nos vehementer?
(Cap. LXV.) Quæsierunt me qui ante non interro-
gabant:
invenerunt qui non quæsierunt me.
Dixi: Ecce ego,
Ecce ego ad gentem, quæ non invocabat nomen
meum.
Expandi manus meas tota die ad populum incredu-
lum, qui graditur in via non bona post cogita-
tiones suas.
Populus qui ad iracundiam provocat me ante faciem
meam semper:
qui immolant in hortis,
et sacrificant super lateres;
Qui habitant in sepulcris,
et in delubris idolorum dormiunt.
Qui comedunt carnem suillam,
et jus profanum in vasis eorum.
Qui dicunt: Recede a me,
non appropinques mihi, quia immundus es:
Isti fumus erunt in furore meo,
ignis ardens tota die.
Ecce scriptum est coram me, non tacebo,
sed reddam et tribuam in sinum eorum iniqui-
tates vestras,
et iniquitates patrum vestrorum simul, dicit
Dominus.
Qui sacrificaverunt super montes,
et super colles exprobraverunt mihi:
Et remetiar opus eorum primum in sinu eorum.
Hæc dicit Dominus:
Quomodo si inveniatur granum in botro, et dicatur:
Ne dissipes illud, quoniam benedictio est:
sic faciam propter servos meos, ut non disperdam
totum.
Et educam de Jacob semen,
et de Juda possidentem montes meos:
Et hæreditabunt eam electi mei,
et servi mei habitabunt ibi.
Et erunt campestria in caulas gregum,
et vallis Achor in cubile armentorum, populo
meo qui reliquerunt me.
Et vos, qui dereliquistis Dominum,
qui oblitis estis montem sanctum meum,
qui ponitis fortunæ mensam, et libatis super eam,
Numerabo vos in gladio,
et omnes in cæde corruetis:
Pro eo quod vocavi, et non respondistis:
locutus sum, et non audistis:
Et faciebatis (Al. Sed fecistis) malum in oculis meis,
et quæ nolui elegistis.
Propter hoc hæc dicit Dominus Deus:
Ecce servi mei comedent,
et vos esurietis:
Ecce servi mei bibent,
et vos sitiatis:
Ecce servi mei lætabuntur,
et vos confundemini:
Ecce servi mei laudabunt præ exultatione cordis,
et vos clamabitis præ dolore cordis,
et præ contritione spiritus ululabitis.
Et dimittetis nomen vestrum in juramentum electis
meis:

¹ Hebraice sequiori est genere, in ea, בה: sicque ipse rectius legit in Commentario S. Pater.

² Alia, eaque ut videtur, concinnior verborum series est in Commentariis, veterascent electis meis.

A et interficiet te Dominus Deus.
et servos suos vocabit nomine alio.
In quo qui benedictus est super terram,
benedicetur in Deo, amen:
Et qui jurat in terra,
jurabit in Deo, amen:
Quia oblivioni traditæ sunt angustiae priores,
et quia absconditæ sunt ab oculis meis.
Ecce enim ego creo cælos novos, et terram novam:
et non erunt in memoria priora,
et non ascendent super cor.
Sed gaudebitis et exultabitis usque in sempiternum,
in his quæ ego creo:
Quia ecce ego creo Jerusalem exultationem,
et populum ejus gaudium.
Et exultabo in Jerusalem,
et gaudebo in populo meo:
Et non auditur in eo ¹ ultra vox fletus et vox cla-
moris.
B Non erit ibi (Al. tacet ibi) amplius infans dierum,
et senex qui non impleat dies suos:
Quoniam puer centum annorum morietur,
et peccator centum annorum maledictus erit,
Et ædificabunt domos, et habitabunt:
et plantabunt vineas et comedent fructum earum.
Non ædificabunt et alius habitabit:
non plantabunt, et alius comedet:
Secundum enim dies ligni, dies erunt populi mei,
et opera manuum eorum inveterabunt.
Electi mei ² non laborabunt frustra,
neque generabunt in conturbatione:
Quia semen benedictorum Domini est,
et nepotes eorum cum eis.
Eritque antequam clament, ego exaudiam:
adhuc illis loquentibus, ego audiam (Al. exau-
diam),
Lupus et agnus pascentur simul,
leo et bos comedent paleas,
et serpenti pulvis panis ejus:
C Non nocebunt, neque occident in omni monte sancto
meo, dicit Dominus.
(Cap. LXVI.) Hæc dicit Dominus.
Cælum sedes mea,
terra autem scabellum pedum meorum,
Quæ est ista domus, quam ædificabitis mihi?
et quis est iste locus quietis meæ?
Omnia hæc manus mea fecit,
et facta sunt universa ista, dicit Dominus.
Ad quem autem respiciam, nisi ad pauperculum, et
contritum spiritu,
et trementem sermones meos?
Qui immolat bovem, quasi qui interficiat virum:
qui mactat pecus, quasi qui excerebret canem:
Qui offert oblationem, quasi qui sanguinem suillum
offerat:
qui recordatur thuris, quasi qui benedicat idolo
Hæc omnia elegerunt in viis suis,
et in abominationibus suis anima eorum delectata
est.
D Unde et ego eligam illusiones eorum:
et quæ timebant, adducam eis:
Quia vocavi, et non erat qui responderet;
locutus sum, et non audierunt:
Feceruntque malum in oculis meis,
et quæ nolui, egerunt ³.
Audite verbum Domini,
qui tremitis ad verbum ejus:
Dixerunt fratres vestri odientes vos,
et abicientes propter nomen meum:
Glorificetur Dominus,
et videbimus in lætitia vestra:

Non laborabunt, etc. Sensus quoque verior ad Hebræum יבולו בהור.

³ Rectius elegerunt in Commentario legit S. Interpres juxta Hebræum בהור.

ipsi autem confundentur.
 Vox ¹ populi de civitate,
 vox de templo,
 vox Domini reddentis retributionem inimicis suis.
 Antequam parturiret, peperit:
 antequam veniret partus ejus, peperit masculum.
 Quis audivit unquam tale?
 et quis vidit huic simile?
 Nunquid parturiet terra in die una?
 aut parietur gens simul ²,
 quia parturivit et peperit Sion filios suos?
 Numquid ego, qui alios parere facio,
 ipse non pariam? dicit Dominus.
 Si ego, qui generationem cæteris tribuo,
 sterilis ero? ait Dominus Deus tuus,
 Lætamini cum Jerusalem,
 et exultate in ea omnes, qui diligitis eam;
 Gaudete cum ea gaudio universi, qui lugetis super
 eam,
 ut sugatis, et repleamini ab ubere consolationis
 ejus:
 ut mulgeatis, et deliciis affluatis ab omnimoda
 gloria ejus ³.
 Quia hæc dicit Dominus:
 Ecce ego declinabo ⁴ super eam quasi fluvium pacis,
 et quasi torrentem inundantem gloriam gentium
 quam sugetis:
 Ad ubera portabimini,
 et super genua blandientur vobis.
 Quomodo si cui mater blandiatur, ita ego consolabor
 vos,
 et in Jerusalem consolabimini.
 Videbitis, et gaudebit cor vestrum,
 et ossa vestra quasi herba germinabunt,
 Et cognoscetur manus Domini servis ejus
 et indignabitur inimicis suis.
 Quia ecce Dominus in igne veniet,
 et quasi turbo quadrigæ ejus:

¹ Hic quoque verius habet Commentarior. lectio, *fremitus pro populi*, cum Hebræo יְהוָה.

² Quamquam et libri omnes, et Hieronymiani ipsiusmet Commentarii lectio sic ferant, rescribendum tamen puto hic *semel* pro *simul*. Nam et Hebraico est tamen אַחַד עַם, *una vice*, et Græco εἰς ἄναξ, quod est *semel*: denique et in Latina veteri Interpretatione ita scriptum existit, testatur ipse alibi S. Pater in Commentariis in Jeremiæ, cap. 31, ubi hunc ex Vulgata sui temporis locum laudat: *Quia nata est gens semel*. Neque adeo par est opinari ab Hebræo textu, receptaque in reliquis libris lectione voluisse illum nulla de causa discedere: cum e contrario in perquam simili Latina voce, *simul* pro *semel*, proclive fueri librariis falli, idque porro sit verosimillimum.

³ Confer S. Patris Commentarios ubi suam hancce interpretationem tuetur.

⁴ In instanti habet in Commentariis *declino*. Hebr. נָחַת. Sic et tertio ab hoc versu, *Ab ubere* legit pro *ad ubera*. Qua de lectione videsis quæ nobis et Victorio ad hunc locum in Commentariis observata sunt.

⁵ Genuinam hujusmodi lectionem retinet Canon Hebraicæ veritatis, ac textus sacer in emendatis omnibus libris manuscriptis Commentariorum sancti Hieronymi. Multos autem mss. codices invenimus corruptos notariorum imperitia, vel emendatorum temeritate, qui tollentes verbum Interpretis *januam* de suo posuerunt pro *unam*. In Corbeien. ms. num. 12 *unam* legimus in contextu sacro, et e regione ad marginem, *januam*. Hebræus hodiernus nonnullam passus est mutationem; nam אַחַד, *ahhad* habet, loco אַחַת *ahhath*, ut monet Ceri Massorethicum hujus loci. Porro interpretes subintelligi volunt verbum *piscinæ*, vel *arboris*, ut sit sensus, qui sanctificantur

A. Reddere in indignatione furorem suum,
 et increpationem suam in flamma ignis:
 Quia in igne Dominus judicabit (*Al. dijudicatur*),
 et in gladio suo ad omnem carnem,
 et multiplicabuntur interfecti a Domino.
 Qui sanctificabantur,
 et mundos se putabant in hortis post ⁶ unam in-
 trinsecus,
 Qui comedebant carnem suillam, et abominationem,
 et murem:
 simul consumentur, dicit Dominus.
 Ego autem opera eorum, et cogitationes eorum ve-
 nio, ut congregem cum omnibus gentibus et lin-
 guis,
 et venient et videbunt gloriam meam.
 Et ponam in eis signum:
 Et nullam ex eis qui salvati fuerint, ad gentes in
 mare,
 in Africam, et in Lydiam tendentes sagittam ⁷:
 in Italiam et Græciam,
 ad insulas longe, ad eos, qui non audierunt de me,
 et non viderunt gloriam meam
 Et annuntiabunt gloriam meam gentibus (*Al. in gen-
 tibus*),
 et adducent omnes fratres vestros de cunctis gen-
 tibus donum Domino, in equis, et in quadrigis,
 et in lecticis,
 et in mulis, et in carrucis,
 ad montem sanctum meum Jerusalem, dicit Do-
 minus;
 Quomodo si inferant filii Israel manus in vase mundo
 in domum Domini.
 Et assumam ex eis in sacerdotes, et levitas, dicit
 Dominus.
 Quia sicut cæli novi, et terra nova, quæ ego fa-
 cio stare coram me, dicit Dominus:
 sic stabit semen vestrum, et nomen vestrum.
 C. Et erit mensis ex mense,

post unam arborem, quæ est in medio hortorum, aut
post unam, id est insignem piscinam et præcipuam,
 quæ in loco peculiari est in medio horti. Symmachus
 et Theodotion hunc locum ita interpretati sunt apud
 Hieronymum: *Qui sanctificamini et lustramini in
 hortis, alter post alterum, inter eos qui comedunt car-
 nem suillam, etc.* Id ipsum expressit Syrus Interpres
 dicens: אַחַד בְּאֶחָד, *hhad bathar hhad*, id est *alter
 post alterum*, sive *unus post unum*; Chaldæus habet
 eodem vel proximo sensu, *turba post turbam*. MART.

— Antea vulgati, *post januam*, cui lectioni con-
 cinnunt et mss. nonnulli, atque ansam dedisse vi-
 dentur cum LXX, qui interpretati sunt, ἐν τοῖς προ-
 θύραις *in liminibus*; tuum superioris capituli LVIII, 8
 versiculus, ubi Hebræis exprobrat Isaias quod idolum
 post fores domuum collocarent: *Post ostium retro
 postem posuisti memoriale tuum*. Veram nihilosecius
 lectionem esse impressam, ex Hebræo textu nihil
 est dubium, quam et in Commentario probat S. Pa-
 ter. Quod Hebraice ibi dicitur אַחַד *Achad*, perquam
 erudite *Echat*, sive *Echatem*, id est, *unam filii cri-
 ticorum* interpretantur.

⁶ Hic quoque insedit error librariorum, qui in
 Canone et in aliis mss. codicibus posuerunt *tenentes*
 pro *tendentes*, proclivi quidem lapsu et involuntario,
 ni fallor: cum sit omnino contrarius huic expositio-
 ni Hieronymianæ. « Lud autem Lydos vocant; quo-
 rum coloni Hetrusci, qui nunc Thusci appellantur,
 quondam mittendarum sagittarum peritissimi, et
 nunc dicuntur tendentes sagittam. Pro quo in He-
 braico legitur מַשְׁכֵּה צֶבֶת ((מִשְׁכֵּה צֶבֶת)), quod
 absque LXX omnes similiter transtulerunt, *tenden-
 tes arcum*; et LXX posuerunt μισθῶν, nomen pro
 verbo interpretantes. MART.

et Sabbatum ex Sabbato:
Venient omnis caro, ut adore coram facie mea, dicit
Dominus.
Et egredientur, et videbunt cadavera virorum,

A qui prævaricati sunt in me :
Vermis eorum non morietur,
et ignis eorum non exstinguetur,
et erunt usque ad satietatem visionis omni carni.

Explicit Isaias propheta,

PROLOGUS HIERONYMI IN JEREMIAM.

Jeremias propheta, cui hic prologus scribitur, sermone quidem apud Hebræos Isaia et Osee et quibusdam aliis prophetis videtur esse rusticior¹, sed sensibus par est: quippe qui eodem spiritu prophetaverit. Porro simplicitas eloquii, de loco ei in quo natus est accidit. Fuit enim Anathothites, qui est usque hodie viculus, tribus ab Hierosolymis distans millibus; sacerdos ex sacerdotibus, et in matris utero sanctificatus: virginitate sua evangelicum virum Christi Ecclesiæ dedicans². Hic vaticinari exorsus est puer: et captivatem urbis atque Judææ³, non solum spiritu, sed et oculis carnis intuitus est. Jam decem tribus Israel Assyrii in Medos transtulerant: jam terras earum, coloniæ gentium possidebant.

¹ Nuper istamen Criticis elegantissimum dicitur, ac præcipue styli sublimitate insignis: quorum tamen sententiam Ric. Simonius contendit, e minori peritia linguæ Hebraicæ ortam esse, quam facile mutarent si in ejus linguæ cognitione magis profecissent. Verissime grandis sensuum prophetæ majestas est, æque in verborum neglectu posita.

² In Commentario ad c. xxiii, 9: « Certe, inquit, nullum puto sanctiorem esse Jeremia, qui virgo, propheta, sanctificatusque in utero, ipso nomine præfiguratur Dominum Salvatorem, » Et filios tamen ei tribuit Paraphrastes Chaldæus in c. xxxvii 12. Cæterum *evangelicum virum* Jeremiam appellat rursus S. Pater, in Prologo ad Commentarios.

³ In Palatin. ms., atque Judæ.

Unde in Juda tantum, et in Benjamin propheta- vit: et civitatis suæ ruinas quadruplici planxit al- phabeto, quod nos mensuræ metri versibusque reddidimus⁴. Præterea ordinem Visionum, qui apud Græcos et Latinos omnino confusus est, ad pristinam fidem correximus. Librum autem Baruch⁵, notarii ejus, qui apud Hebræos nec legitur, nec ha- betur, prætermisimus: pro his omnibus maledicta ab æmulis præstolantes, quibus me necesse est per singula opuscula respondere. Et hoc patior, quia vos cogitis⁶. Cæterum ad compendium mali, rectius fuerat modum furori eorum silentio meo ponere, quam quotidie novi aliquid scriptitantem invidorum insaniam provocare.

⁴ Alphabetum quadruplex Lamentationum Jere- miæ mensuræ metri reddidit Hieronymus: quia seriem litterarum Hebraicarum, ac numerum ver- suum in sua translatione Latina conservavit. Hanc quoque nos versuum distinctionem alphabeta, et in- cisiones religiose observamus in præsentis canonis editione; quod in consequentibus rem manifestam facient distinctiones per membra divisæ. MART.

⁵ Paria habet in prologo ad Commentar.: « Li- bellum autem Baruch, qui vulgo editioni Septua- ginta copulatur, nec habetur apud Hebræos, et ψευδεπιγραφον epistolam Jeremiæ nequaquam cen- sui disserendam. »

⁶ Paulam intelligit et Eustochium, ut apparet ex præfatione in Isaiam. MART.

INCIPIIT LIBER JEREMLÆ PROPHETÆ.

(Cap. I.) Verba Jeremiæ filii Helciæ, de sacerdoti- bus qui fuerunt in Anathoth,

in terra Benjamin.

Quod factum est verbum Domini ad eum in die- bus Josiæ filii Amon regis Juda,

in tertio decimo anno regni ejus.

Et factum est in diebus Joacim filii Josiæ regis Juda, usque ad consummationem undecimi anni Se- deciæ filii Josiæ regis Juda, usque ad transmirationem Jerusalem, in mense D quinto.

Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

Priusquam te formarem in utero, novi te:

et antequam exires de vulva, sanctificavi te, et prophetam in gentibus dedi te.

Et dixi: A, a, a, Domine Deus¹:

ecce nescio loqui, quia puer ego sum.

Et dixit Dominus ad me:

Noli dicere Puer sum:

quoniam ad omnia quæ mittam te, ibis:

et universa, quæcunque mandavero tibi, loqueris

Ne timeas a facie eorum:

¹ In Hebræo scriptum est אהא, triplex a juxta pronuntiationem Hieronymi, qui legebat *aleph* et *he* per a litteram vocalem. Unde Canon Hebraicæ veritatis retinet A, a, a. Cæteri ms. Bibliorum co- dices legunt *ha ha ha*, vel *ah ah ah*. MART.

— Uno scriptum Hebraice est verbo, אהא, quod per tres efferri litteras vocales a potest: Palatin. ta- men nus. quemadmodum alii penes Martiana. *ah* le- gunt: fortasse rectius; est enim illa conquerentis interjectio.